

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย
ปี พ.ศ. 2548-2555

สมยศ ประจันบาล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์)
คณะสถิติประยุกต์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

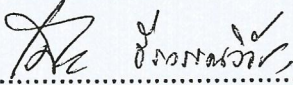
2558

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย

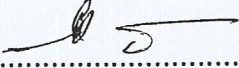
ปี พ.ศ. 2548-2555

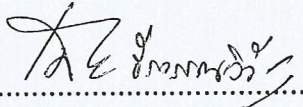
สมยศ ประจันบาล

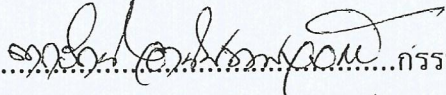
คณะสถิติประยุกต์

รองศาสตราจารย์..........อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.เดียนเพ็ญ อีวรรณวิวัฒน์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาเห็นแล้วสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์..........ประธานกรรมการ
(ดร.ปรีชา วิจิตรธรรมรส)

รองศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร.เดียนเพ็ญ อีวรรณวิวัฒน์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร.ดารัตน์ อานันทนະສຸງສັ)

อาจารย์..........คณบดี
(ดร.คิวิกา ดุษฎีโหนด)

ตุลาคม 2558

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน ไทย ปี พ.ศ. 2548-2555
ผู้เขียน	นายสมยศ ประจันบาล
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์)
ปีการศึกษา	2558

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนโดยวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายใน 2 มิติคือ การเปลี่ยนแปลงระหว่างครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) ตั้งแต่ปี 2548-2555 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผลการศึกษา พบว่าการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงปีที่ทำการศึกษาจาก 8,740.83 บาทในปี 2548 เป็น 14,797.62 ในปี 2555 เมื่อพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่าย พบว่าช่วงปี 2548-2550 มีการเปลี่ยนแปลงประมาณ 15% ซึ่งสูงกว่าช่วงปี 2550-2553 และช่วงปี 2553-2555 อย่างไรก็ตามพบว่าโครงสร้างการใช้จ่ายของครัวเรือนในช่วงปีที่ศึกษาไม่มีการเปลี่ยนแปลง ครัวเรือนไทยยังคงให้ความสำคัญกับค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบเป็นหลัก โดยมีสัดส่วนประมาณ 2 ใน 5 ของการใช้จ่ายทั้งหมด รองลงมาเป็นหมวดการเดินทางและยานพาหนะ (20%) สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน ทั้งการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระหว่างครัวเรือนและภายในครัวเรือน พบว่า รายได้ของครัวเรือน ภาระพึ่งพิงวัยเด็ก ภาระพึ่งพิงวัยสูงอายุ และขนาดของครัวเรือน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่อิทธิพลขององค์ประกอบของเพศชาย-หญิงในครัวเรือน และการปรึกษาบุคลากรด้านสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่าภาระหนี้ใน 2 มิติดังกล่าวให้ผลที่แตกต่างกัน ดังนี้ การมีสุขภาพที่ทรุดโทรมลง และ การมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายเฉพาะระหว่างครัวเรือนและเฉพาะภายในครัวเรือน ตามลำดับ

ABSTRACT

Title of Thesis	Factors Affecting Changes in the Household Expenditures in Thailand, 2005–2012
Author	MR. Somyod Prajunban
Degree	Master of Science (Applied Statistics)
Year	2015

The main purpose of this study was to examine factors affecting changes in the household expenditures, by considering changes in two perspectives, i.e., between-and within-households analysis. Data derived from the Household Socio-Economic Panel Survey (SES) conducted by the National Statistical Office (NSO) during 2005–2012 was utilized in this study. The result indicated that household expenditures increased from 8,740.83 baht in 2005 to 14,797.62 baht in 2012. The rate of increase during 2005–2007 was about 15%, which was higher than 2007–2010 and 2010–2012. However, the composition of household expenditure remained unchanged during the studied period. The first and the second highest proportions of household expenditures were in the categories of food, beverages and tobacco (40%) and of vehicles and transportation (20%), respectively. Regarding factors affecting changes in the household expenditures, both between-and within-households analysis found that the impacts of household income, child dependency, old age dependency, and size of household were statistically significant where as the household's sex composition and the consultation with the health personnels of the household members were not significant. Moreover, the two types of analysis also yielded different results. It was found that the deteriorated health status and the working status of household members were significantly influence respectively only changes between-household expenditures and only changes within-household expenditures.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย ปี พ.ศ. 2548-2555 สำเร็จลุล่วงได้ เนื่องจากผู้เขียนได้รับความช่วยเหลือในการให้อนุญาตนำ ข้อมูลจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) ตั้งแต่ปี 2548-2555 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติมาใช้ในการศึกษาและคำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นและกำลังใจจากบุคคลหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้อำนวยการกลุ่ม ประสานสถิติด้านสังคม สำนักบริหารจัดการระบบสถิติ และคุณสมคิด ทุมวงศ์ กลุ่มสถิติ การเกษตร สำนักสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ และขอขอบคุณคณะสถิติประยุกต์ สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่ได้สนับสนุนทุนการวิจัย

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เดือนเพ็ญ อีวรรณวิวัฒน์ ผู้ซึ่งเป็นอาจารย์ ที่ปรึกษาและอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนที่ได้กรุณาใช้เวลาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ในทุกขั้นตอน ตลอดจนให้กำลังใจ แก่ผู้เขียนในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ตลอดมา และขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา วิจิตรธรรมรส ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดารารัตน์ อานันทนะสูงศ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำใน การศึกษาครั้งนี้รวมทั้งกรุณาพิจารณาและตรวจสอบวิทยานิพนธ์ให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ทุกท่านแห่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่ได้ถ่ายทอด และสร้างความรู้ให้แก่ผู้เขียน และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ของคณะสถิติประยุกต์ทุกท่านที่ได้ให้ ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องในการศึกษาในครั้งนี้เป็นอย่างดีขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ที่รักทุกคนของผู้เขียน สำหรับกำลังใจและความช่วยเหลือที่มีให้มาโดยตลอด

ท้ายสุดผู้เขียนขอขอบพระคุณและขอมอบความสำเร็จทั้งหมดจากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับ นี้แด่ คุณพ่อคุณแม่และครอบครัวของผู้เขียนที่เป็นผู้ที่ช่วยส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้นเตือน และ เป็นกำลังใจ ตลอดจนเป็นแรงใจที่สำคัญยิ่งของผู้เขียนตลอดมาจนทำให้การศึกษาครั้งนี้ประสบ ความสำเร็จได้ตามที่ตั้งใจ

สมยศ ประจันบาล

ตุลาคม 2558

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
ABSTRACT	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญ	(4)
สารบัญตาราง	(6)
สารบัญภาพ	(7)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.5 นิยามคำศัพท์	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 ความหมายเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคของครัวเรือน	8
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค	10
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย	24
2.5 สมมติฐานการวิจัย	25
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	27
3.1 การออกแบบการวิจัย	27
3.2 แหล่งข้อมูลประชากรและตัวอย่าง	28

3.3 เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล	30
3.4 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา	32
3.5 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล	34
บทที่ 4 ผลการศึกษา	39
4.1 การใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย	39
4.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายครัวเรือนไทย	51
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	70
5.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา	70
5.2 บทสรุปของการศึกษา	76
5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา	77
5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	80
บรรณานุกรม	82
ภาคผนวก	86
ภาคผนวก ก สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) ของตัวแปรที่ศึกษา	87
ภาคผนวก ข ผลการทดสอบ Assumption ของการวิเคราะห์ Regression	92
ประวัติผู้เขียน	108

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 จำนวนประชากรในครัวเรือนตัวอย่าง จำนวนครัวเรือน ตัวอย่างและความคลาดเคลื่อน	29
3.2 โครงสร้างของแบบสอบถาม	30
3.3 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างในแต่ละรอบที่สำรวจ	31
3.4 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่นำมาศึกษาการเปลี่ยนแปลงแต่ละ ช่วงที่พิจารณา	31
3.5 ตัวแปร วิธีการวัดตัวแปรสำหรับการวิเคราะห์	32
3.6 จำนวนและร้อยละของตัวอย่างที่ใช้สำหรับการศึกษาจำแนก ตามคุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน	35
4.1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อ เดือนของครัวเรือนจำแนกตามหมวดการใช้จ่าย	40
4.2 สัดส่วนการใช้จ่ายของครัวเรือนจำแนกตามหมวดการใช้จ่าย	43
4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของค่าใช้จ่าย ครัวเรือนจำแนกตามคุณลักษณะทางภูมิศาสตร์	45
4.4 อัตราการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนปี 2548-2555 จำแนกตามหมวดการใช้จ่าย	48
4.5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของตัวแปรอิสระ	51
4.6 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของปัจจัยที่ส่งผลต่อ ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทย	57
4.7 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทย	65
5.1 ผลการทดสอบสมมติฐาน	75

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 ผลผลิตทั้งหมดรวมของประเทศไทยต่อประชากร ปี พ.ศ. 2531–2556	2
2.1 สมการของการบริโภคกับรายได้ที่แท้จริง	11
2.2 การใช้จ่ายในการบริโภคตามช่วงอายุชั้น	13
2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและระดับรายได้ ในระยะยาว	14
2.4 แบบแผนทั่วไปของการเปลี่ยนแปลงทางประชากร	19
2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย	24
4.1 ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ปี 2548–2555	41
4.2 สัดส่วนการใช้จ่ายของครัวเรือน ปี 2548–2555 ตามหมวดการใช้จ่าย	44
4.3 การใช้จ่ายของครัวเรือนจำแนกตามภาคและเขตการปกครอง ตั้งแต่ปี 2548–2555	46
4.4 การใช้จ่ายครัวเรือนตั้งแต่ปี 2548–2555 จำแนกตามภาค และเขตการปกครอง	46

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2540 ถึง ปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น ด้านการเมืองการปกครองประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรี 10 ท่าน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2557) ด้านเศรษฐกิจและสังคมมีการปรับปรุงแก้ไขแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจำนวน 4 ฉบับ ฉบับที่ 8-11 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศไทยมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเนื้อหาหรือนโยบายต่าง ๆ ในแผนพัฒนาฯ มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า กำหนดแผนพัฒนา/มาตรการต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน อาทิเช่น ด้านการอุปโภคบริโภค สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพและอนามัย ฯลฯ ในช่วงปี 2495-2556 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศไทย (Gross Domestic Product: GDP) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยค่าเฉลี่ยของการเพิ่มขึ้นอยู่ที่ประมาณ 6.1 % อาจจะมีลดลงบ้างในบางปีอันเนื่องมาจากสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำหรือเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ในประเทศ

ภาพที่ 1.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศไทยต่อประชากรปี พ.ศ. 2495-2556
แหล่งที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558.

การเปลี่ยนแปลงของ GDP ดังได้กล่าวไว้ข้างต้นเป็นเพียงข้อมูลที่ทำให้ทราบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของสถานะเศรษฐกิจในประเทศว่าเป็นอย่างไรมีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด แต่เรายังไม่สามารถทราบได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุใด อะไรคือปัจจัยที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ซึ่งในทางปฏิบัติการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาต่างๆจะต้องอาศัยข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องมาช่วยพิจารณาในรายละเอียดว่าการเปลี่ยนแปลงของสถานะเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีสาเหตุเกิดขึ้นจากสิ่งใด จะให้ความสำคัญกับประเด็นใดมากที่สุด สำหรับข้อมูลที่สำคัญที่ช่วยให้ทราบการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดของสถานะเศรษฐกิจของประเทศ อาทิเช่น ข้อมูลอัตราการมีงานทำของประชากรอันเป็นข้อมูลที่แสดงสถานะแรงงานที่ช่วยในการสร้างรายได้ให้กับประเทศในภาพรวม ข้อมูลรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเป็นข้อมูลที่บ่งบอกรายได้และการใช้จ่ายของครัวเรือน ข้อมูลการท่องเที่ยวก็ถือเป็นสิ่งที่จะช่วยพัฒนาสถานะเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี ข้อมูลการนำเข้า-ส่งออกสินค้า หรือแม้กระทั่งข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาและข้อมูลสุขภาพของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งชี้คุณภาพของประชากรในประเทศว่าจะสามารถขับเคลื่อนประเทศไปในทิศทางใด เป็นต้น โดยข้อมูลต่างๆเหล่านี้หน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและภาคเอกชนหลาย ๆ หน่วยงานได้จัดเก็บอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจใช้ประกอบการกำหนดนโยบายต่างๆที่จะช่วยขับเคลื่อนสถานะเศรษฐกิจในประเทศต่อไป

สำหรับข้อมูลดังกล่าวข้างต้นที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาต่างๆในระดับประเทศนั้น หน่วยงานภาครัฐ/เอกชนส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลที่จัดเก็บในลักษณะ

ภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data) ซึ่งมีข้อจำกัดเนื่องจากเป็นข้อมูลของประชากรหรือตัวอย่างที่เวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่เหมาะสมสำหรับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงแบบพลวัต เมื่อเวลาเปลี่ยนไป ทำให้ไม่สามารถลำดับได้ว่าเหตุการณ์ใดมาก่อน เหตุการณ์ใดมาหลัง ส่งผลให้การอ้างอิงเกี่ยวกับความเป็นสาเหตุและผลกระทบทำได้ยาก จึงอาจทำให้นโยบายที่กำหนดขึ้นมาบนฐานข้อมูลภาคตัดขวางมีความเสี่ยงสูงที่จะไม่ประสบผลสำเร็จ ถึงแม้ว่าเราจะสามารถนำข้อมูลภาคตัดขวางที่จัดเก็บหลาย ๆ รอบต่างช่วงเวลากัน (โดยที่ในแต่ละรอบของการเก็บรวบรวมข้อมูลจะทำการสุ่มตัวอย่างใหม่ทุกครั้ง) มารวมเข้าด้วยกันหรือที่เรียกว่า Pooled Cross-Sectional Data แล้วทำการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ดังกล่าวก็ยังคงมีข้อจำกัดอยู่ที่ในเรื่องความสมเหตุสมผลในการอ้างอิงเกี่ยวกับปัจจัยทำนายหรือปัจจัยที่เป็นสาเหตุ เนื่องจากการวิเคราะห์ยังมีส่วนของการเปรียบเทียบลักษณะเดียวกันของต่างบุคคลกัน และที่สำคัญคือเราไม่สามารถควบคุมลักษณะของแต่ละบุคคลโดยเฉพาะที่สังเกตหรือวัดได้ยาก แต่มีผลกระทบต่อผลของนโยบาย นอกเหนือจากปัจจัยที่คาดว่าจะเป็สาเหตุ (ตัวนโยบายที่คาดว่าจะสามารถแก้ปัญหาได้) แต่ในทางตรงกันข้าม การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นารสังเกตบุคคลเดียวกันมากกว่า 1 ครั้งหรือติดตามบุคคลเดียวกันเมื่อเวลาเปลี่ยนไปหรือที่เรียกว่า การสำรวจโดยใช้ตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) ซึ่งเป็นข้อมูลในลักษณะระยะยาว (Longitudinal Data) นั้น ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ตัวอย่างซ้ำนี้ ทำให้เราสามารถควบคุมลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน (โดยเฉพาะที่เป็นลักษณะส่วนบุคคลที่ไม่เปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลาที่ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ) ที่อาจมีผลกระทบต่อผลของนโยบายได้ ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะนี้ทำให้การอ้างอิงเกี่ยวกับความเป็นสาเหตุของนโยบายเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ มีความถูกต้องแม่นยำมากขึ้น

ในการพิจารณาถึงสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทยในปัจจุบันนั้น สำนักงานสถิติแห่งชาติได้จัดเก็บข้อมูลภายใต้โครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนซึ่งจัดเก็บทุก ๆ ปีตั้งแต่ปี 2543 เป็นต้นมา โดยสุ่มตัวอย่างครัวเรือนสำหรับการจัดเก็บข้อมูลชุดใหม่ทุกครั้งที่ทำกรสำรวจ (Cross-Sectional Data) แต่ยังมีข้อมูลอีกลักษณะหนึ่งที่หน่วยงานดังกล่าวได้จัดเก็บตั้งแต่ปี 2548-2555 ภายใต้ชื่อโครงการเดียวกันแต่เป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะที่ใช้ตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) เป็นการติดตามเก็บข้อมูลครัวเรือนเดิมทุกรอบของการสำรวจ โดยมีครัวเรือนตั้งต้นจำนวน 6,000 ครัวเรือน เริ่มการสำรวจในปี 2548 และติดตามเก็บข้อมูลจนถึงปี 2555 โดยข้อมูลที่สำรวจทั้งสองแหล่งจะมีเนื้อหาหรือลักษณะของข้อมูลคล้าย ๆ กันเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของครัวเรือน รายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน ฯลฯ อย่างไรก็ตามการศึกษานี้นอกจากจะศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยแล้วยังต้องการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คุณลักษณะและสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนที่มีต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือนด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะใช้ข้อมูลที่จัดเก็บแบบใช้ตัวอย่างซ้ำ เนื่องจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงและต้องการควบคุมปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อค่าใช้จ่ายของ

ครัวเรือนที่การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไม่ได้จัดเก็บไว้ โดยเฉพาะรสนิยม ความชอบ และมาตรฐานการใช้จ่ายของสมาชิกและหัวหน้าครัวเรือนซึ่งเป็นลักษณะที่วัดยาก

ดังนั้นจากความได้เปรียบในเรื่องข้อมูลผู้วิจัยจึงนำข้อมูลจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548–2555 มาทำการศึกษาว่าอะไรคือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย โดยศึกษาทั้งในลักษณะของการอธิบายความผันแปรระหว่างครัวเรือน (Differences Between Households) ที่เป็นการนำข้อมูลตัวอย่างซ้ำมาวิเคราะห์ในลักษณะภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data Analysis) และทำการวิเคราะห์เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Changes Within Households) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ในลักษณะระยะยาว (Longitudinal Data Analysis) องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันโดยเฉพาะในเรื่องของความยากจนและหนี้สินของครัวเรือนไทย อีกทั้งยังสามารถนำไปวางแผนในการพัฒนาประเทศในอนาคตต่อไปได้อีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) ศึกษาการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยและการเปลี่ยนแปลงระหว่างปี พ.ศ. 2548–2555
- 2) ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณลักษณะของครัวเรือนและสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยโดยพิจารณาทั้งในมิติความแตกต่างระหว่างครัวเรือน (Between Households) และการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Within Households)

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

- 1) การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยใช้ข้อมูลจากการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) จำนวน 4 รอบ ดังนี้

รอบที่ 1 พ.ศ. 2548

รอบที่ 3 พ.ศ. 2550

รอบที่ 4 พ.ศ. 2553

รอบที่ 5 พ.ศ. 2555

- 2) ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย
ตัวแปรตาม คือ ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทย
ตัวแปรอิสระ ได้แก่

(1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือน สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน

(2) ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนเพศ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ และขนาดของครัวเรือน

(3) ปัจจัยด้านสุขภาพ ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง สัดส่วนที่มีการปรึกษาปัญหาสุขภาพ

(4) ปัจจัยด้านคุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และการนับถือศาสนา

(รายละเอียด อยู่ในบทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย)

3) หน่วยสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ (Unit of Analysis) คือ ครัวเรือน (Household)

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาจากข้อมูลในอดีตดังนั้นการนำไปใช้ประโยชน์จะเป็นในลักษณะของการกำหนดนโยบายต่างๆสำหรับแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เช่น

1) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นข้อมูลในกำหนดแผนนโยบายต่างๆเพื่อการพัฒนาประเทศในด้านรายได้ การใช้จ่าย รวมถึงพิจารณาถึงความความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคม เป็นต้น

2) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ใช้เป็นข้อมูลสำหรับการติดตามดูแลเกี่ยวกับสุขภาพและการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาของการเก็บข้อมูล

3) หน่วยงานอื่นๆ เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) วางแผนการจัดเก็บข้อมูลในลักษณะการสำรวจตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่สำคัญในการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆของประเทศ เป็นต้น

1.5 นิยามคำศัพท์

นิยามคำศัพท์ของการศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากใช้ข้อมูลโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2547: 4-7) ได้ให้คำจำกัดความดังนี้

ลักษณะของครัวเรือน ลักษณะของครัวเรือนที่ต่างกันย่อมส่งผลถึงระดับรายได้และค่าใช้จ่ายที่ต่างกัน ประกอบด้วย

1) ครัวเรือน (Household) หมายถึง บุคคลคนเดียว หรือหลายคนซึ่งอาศัยเป็นประจำในบ้าน หรือ สถานที่อยู่เดียวกัน และร่วมกันในการจัดหาหรือประกอบ หรือบริโภคอาหาร หรือจัดหาและใช้สิ่งอุปโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพของบุคคลเหล่านั้นบุคคลที่อยู่รวมกันเป็นครัวเรือนอาจเป็นญาติ หรือไม่เป็นญาติกันก็ได้สถานที่อยู่แห่งหนึ่งหรือในบ้านเลขที่หนึ่งอาจประกอบด้วยครัวเรือนเดียวกัน หรือหลายครัวเรือนก็ได้ ครัวเรือนหนึ่งอาจมีสมาชิกอาศัยอยู่ในบ้านหลายหลังหรือหลายห้องก็ได้แต่จะต้องอยู่ในบริเวณหรือรั้วเดียวกัน หรือห้องติดกัน

2) หัวหน้าครัวเรือน หมายถึง บุคคลในครัวเรือนที่ได้รับการยอมรับนับถือจากสมาชิกอื่นๆในครัวเรือนให้เป็นหัวหน้าครัวเรือน อาจจะเป็นผู้รับผิดชอบทางการเงินและสวัสดิการของครัวเรือนหรือไม่ก็ตาม หัวหน้าครัวเรือนไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของบ้านหรือบิดา มารดาของคนในครัวเรือน อาจเป็นสมาชิกคนใดคนหนึ่งก็ได้ กรณีที่ครัวเรือนประกอบด้วยบุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์อันที่ญาติมาอยู่ด้วยกัน หัวหน้าครัวเรือนอาจเป็นผู้หนึ่งผู้ใดที่ได้รับการยกย่องจากกลุ่มบุคคลเหล่านั้นให้เป็นหัวหน้าครัวเรือน

3) สมาชิกในครัวเรือน (Household Number) หมายถึง บุคคลซึ่งอาศัยอยู่เป็นประจำในครัวเรือน รวมทั้งบุคคลที่เคยอยู่ประจำในครัวเรือน แต่ได้จากไปที่อื่นชั่วคราวโดยไม่มีวัตถุประสงค์จะไปอยู่ประจำที่อื่นและมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

(1) จากไปที่อื่นชั่วคราวไม่เกิน 3 เดือน เช่น ไปเยี่ยมญาติ ผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล หรือผู้ที่ไปบวช หรือผู้ไปทำงานชั่วคราวและมีกำหนดกลับ เช่น คนไปตัดอ้อย เป็นต้น ยกเว้นผู้ที่จากไปเพื่อเรียนหนังสือ หรือประกอบอาชีพซึ่งมีที่อยู่ประจำที่อื่น ผู้ต้องโทษ ผู้ถูกเกณฑ์ทหาร และคนไข้ในโรงพยาบาลโรคจิต ซึ่งต้องอยู่เกิน 3 เดือน

(2) จากไปเกินกว่า 3 เดือนขึ้นไปแต่ไม่มีที่อยู่อาศัยประจำที่อื่น เช่น ไปทำงานในเรือ เซลล์แมน นักแสดงเร่ หางของป่า ไปฝึกภาคซ้อมรบ เป็นต้น

(3) จากไปเพื่อศึกษาอบรม ดูงานต่างประเทศไม่เกิน 6 เดือน

รวม ผู้ที่มาพักอาศัยอยู่ชั่วคราวเกินกว่า 3 เดือน

รายได้ของครัวเรือน หมายถึง เงินหรือสิ่งของที่ครัวเรือนได้รับมาจากการทำงานหรือผลิตเอง หรือจากทรัพย์สินหรือได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น ประกอบด้วย

1) รายได้ประจำ ได้แก่

(1) รายได้ที่เกิดจากการทำงานหรือผลิตเอง ได้แก่ ค่าจ้างและเงินเดือนที่ได้รับจากการทำงานรวมค่าตอบแทนอื่นๆ รายได้จากการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรม วิชาชีพ และรายได้จากการประกอบการเกษตร (มูลค่าผลผลิตการเกษตรทั้งหมด ลบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ)

(2) รายได้จากแหล่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่จากการทำงาน ได้แก่ เงินบำเหน็จ/บำนาญ เงินประโยชน์ทดแทนต่างๆ (เกิดอุบัติเหตุ/การเจ็บป่วยจากการทำงาน) เงินชดเชยการออกจากงาน เงินและสิ่งของที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน/รัฐ/องค์กรต่าง ๆ รายได้จากทรัพย์สิน เช่น ค่าเช่าที่ดิน บ้าน ค่าลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร ดอกเบี้ย การลงทุน (ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน) เช่น การซื้อ/ขายหุ้น การลงทุนแล้วได้รับเงินปันผล ฯลฯ

2) รายได้ไม่ประจำ ได้แก่ เงินที่ได้รับเป็นเงินรางวัล เงินถูกสลากกินแบ่ง เงินมรดกของขวัญเงินได้รับการประกันสุขภาพ อุบัติเหตุ ไฟไหม้ หรือค่านายหน้า

ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน หมายถึง การใช้จ่ายเกี่ยวกับ “สิ่งของหรือการบริการด้านต่างๆ” ที่จำเป็นต่อการครองชีพที่ครัวเรือนต้องซื้อ/หรือได้มาโดยไม่ต้องซื้อ/เป็นสวัสดิการจากการทำงาน หรือเบิกได้จากนายจ้าง ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ประกอบด้วย

1) ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคและบริโภคของครัวเรือน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการเป็นตัวบ่งชี้อย่างหนึ่งที่จะบอกฐานะความเป็นอยู่ของประชากร และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากกับรายได้ กล่าวคือผู้มีรายได้สูงจะมีความสามารถในการใช้จ่ายสูง โดยปกติผู้มีฐานะดีจะใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคมากกว่าผู้มีฐานะยากจนโดยเฉพาะสินค้าฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ในขณะที่คนยากจนจะใช้จ่ายน้อยด้วยข้อจำกัดที่มีรายได้ต่ำ ซึ่งค่าใช้จ่ายอุปโภคบริโภคดีกล่าวประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งบ้าน เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการแก่ครัวเรือน เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การศึกษา เวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาล

2) ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ ได้แก่ อาหารทุกประเภท (อาหารสด อาหารแห้ง อาหารสำเร็จรูป เครื่องปรุงรส ฯลฯ) เครื่องดื่ม (มี/ไม่มีแอลกอฮอล์) และยาสูบ (ยาเส้น ยาฉุน หมาก ยานัตถ์)

สภาพการทำงาน หมายถึง สถานะของบุคคลที่ทำงานในสถานที่ทำงาน ซึ่งอาจเป็นธุรกิจในครัวเรือนหรือสถานประกอบการ หรือการประกอบการเกษตรหรือสถานที่ทั่วไปก็ได้ ได้แก่ นายจ้าง ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง ช่วยธุรกิจครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ลูกจ้าง และการร่วมกลุ่มทำงาน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย ปี 2548-2555” นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงกำหนดกรอบแนวคิดและสมมติฐานการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

2.1 ความหมายเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคของครัวเรือน

การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนจำเป็นต้องที่จะต้องทราบถึงความหมายของค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและอ้างอิงคำนิยามที่สำคัญต่าง ๆ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558: 3) ได้ให้คำจำกัดความของ การอุปโภค บริโภคของครัวเรือน (Private Consumption Expenditure) คือ มูลค่าสินค้าและบริการทั้งที่ผลิตในประเทศและนำเข้าจากต่างประเทศที่ครัวเรือนและสถาบันไม่แสวงกำไรที่ให้บริการครัวเรือนใช้อุปโภค บริโภคโดยตรง มิใช่เพื่อการผลิต โดยจำแนกหมวดหมู่การใช้จ่ายเพื่อการอุปโภค บริโภคของครัวเรือนตามวัตถุประสงค์ของการใช้จ่าย ตามมาตรฐานสากล Classification of Individual Consumption by Purpose (COICOP) ประกอบด้วย 12 หมวดหลักคือ

- 1) อาหารและเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์
- 2) เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และบุหรี่
- 3) เครื่องนุ่งห่มและรองเท้า รวมถึงบริการซ่อมแซม
- 4) ค่าเช่าที่อยู่อาศัย ค่าประปา ไฟฟ้า และเชื้อเพลิง
- 5) เฟอร์นิเจอร์เครื่องใช้ในครัวเรือนและบริการซ่อมแซม
- 6) บริการสาธารณสุข การรักษาพยาบาล
- 7) บริการขนส่ง
- 8) การสื่อสาร
- 9) บันเทิงและวัฒนธรรม
- 10) การศึกษา

11) ภัตตาคารและโรงแรม

12) สินค้าและบริการเบ็ดเตล็ด

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2556: 16-18) ได้ให้คำนิยามของค่าใช้จ่ายในครัวเรือน หมายถึง การใช้จ่ายเกี่ยวกับ “สิ่งของหรือการบริการด้านต่างๆ” ที่จำเป็นต่อการครองชีพที่ครัวเรือนต้องซื้อ/จ่ายด้วยเงิน หรือได้มาโดยไม่ได้อะไร/จ่าย (ผลิตเอง ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น/รัฐเป็นสวัสดิการจากการทำงาน หรือเบิกได้จากนายจ้าง)

ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการ ได้แก่

1) ค่าใช้จ่ายอุปโภคและบริโภคของครัวเรือน

(1) ที่อยู่อาศัย

(2) เครื่องแต่งบ้านเครื่องใช้เบ็ดเตล็ดและการดำเนินการในครัวเรือน

(3) ค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการแก่ครัวเรือน

(4) เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย รองเท้าของใช้/บริการส่วนบุคคล

(5) เวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาล

(6) การเดินทางและการสื่อสาร

(7) การศึกษา

(8) การบันเทิง การอ่าน และกิจกรรมทางศาสนา

2) ค่าใช้จ่ายไม่เกี่ยวกับอุปโภคบริโภคของครัวเรือน

(1) ภาษี (ทุกประเภท) ค่าบริการทางการเงิน ค่าปรับทางกฎหมาย

(2) ค่าสมาชิกกลุ่มอาชีพ

(3) เงิน/สิ่งของ ที่ส่งให้บุคคลนอกครัวเรือน

(4) เงินบริจาค เงินทำบุญ/ช่วยงาน

(5) เบี้ยประกันภัย/ทรัพย์สิน/ประกันชีวิต (ไม่ใช่ประเภทสะสมทรัพย์)

(6) ชื้อสลากกินแบ่ง/หวย การพนัน

(7) ดอกเบี้ยจ่าย/ดอกเบี้ยชำระ และอื่น ๆ (ค่าขนย้ายบ้าน ฯลฯ)

ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ ได้แก่ อาหารทุกประเภท (อาหารสด อาหารแห้ง อาหารสำเร็จรูป เครื่องปรุงรส ฯลฯ) เครื่องดื่ม (มี/ไม่มีแอลกอฮอล์) และยาสูบ (ยาเส้น ยาฉุน หมาก ยานัตต์ ฯลฯ)

จากการให้คำนิยามข้างต้นของหน่วยงานภาครัฐโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) จะเห็นว่า รูปแบบของค่าใช้จ่ายสำหรับการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนสามารถ แบ่งออกเป็น 11 หมวด ได้แก่ ค่าที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งบ้าน ค่าอาหาร/เครื่องดื่มและยาสูบ ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล ค่าใช้จ่ายด้านสังคม ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือนและค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ภาษี เบี้ยประกันชีวิต ฯลฯ) อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้จะพิจารณาค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนในภาพรวมของครัวเรือนและศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยเท่านั้น จะไม่ศึกษารายละเอียดในระดับหมวดการใช้จ่าย

การพิจารณาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนในครั้งนี้ ครอบคลุมปัจจัยต่าง ๆ 4 กลุ่มดังต่อไปนี้ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือน และสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนเพศ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและขนาดของครัวเรือน ปัจจัยด้านสุขภาพของครัวเรือน ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง และสัดส่วนที่มีการปรึกษาปัญหาสุขภาพ และปัจจัยด้านคุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือนซึ่งเป็นปัจจัยควบคุมสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และการนับถือศาสนา ซึ่งรายละเอียดของแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในแต่ละปัจจัยจะได้กล่าวถึงต่อไป

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค เป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้การศึกษามีความถูกต้องและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา โดยผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ ที่สำคัญ 3 ทฤษฎี ดังนี้

2.2.1. ทฤษฎีการบริโภค

1) ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สมบูรณ์ (Absolute Income Theory of Consumption)

Keynes (1936) ได้คิดทฤษฎีนี้โดยเชื่อว่าในระบบเศรษฐกิจที่ผู้บริโภคมีเสรีภาพในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่ตั้งใจไว้ของครัวเรือนในช่วงเวลาหนึ่งจะถูกกำหนดโดยระดับรายได้สมบูรณ์ในช่วงเวลานั้น โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ รายได้ดังกล่าวควรเป็นรายได้ประชาชาติที่สุทธิหลังหักภาษีแล้ว (เป็นรายได้ที่สามารถนำไปจับจ่ายใช้สอยได้จริง)

สามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$C = a + bY ; a > 0 , 0 < b < 1 \quad (1)$$

เมื่อ

C คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภค

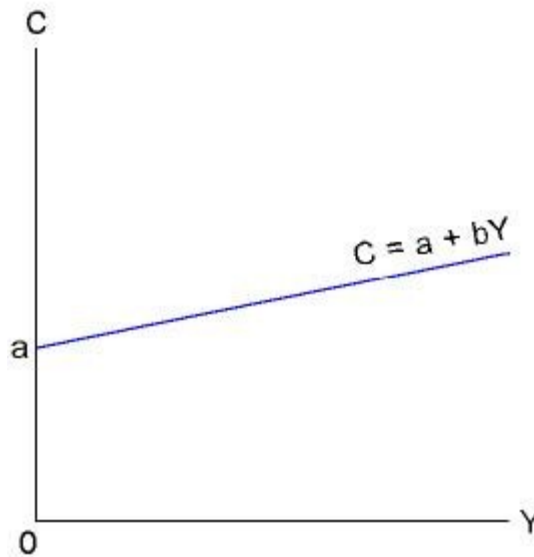
a คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในขณะที่ยังไม่มีรายได้

(Autonomous Consumption Expenditure: แม้ว่าบุคคลจะยังไม่มีรายได้ ($Y=0$) แต่เพื่อความอยู่รอดก็ยังคงต้องกินต้องใช้)

b คือ ค่าสัมประสิทธิ์ซึ่งแสดงถึงความชัน (Slope) ของเส้นการบริโภค

Y คือ ระดับรายได้ที่สามารถนำไปจับจ่ายใช้สอยได้จริง

สามารถนำสมการ (1) มาแสดงโดยรูปภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 สมการของการบริโภคกับรายได้ที่แท้จริง

แหล่งที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2546.

จากสมการ (1) นำมาหารด้วย Y ตลอด จะได้ว่า

$$C/Y = a/Y + b \quad (2)$$

ในที่นี้ C/Y คือ ค่า APC (Average Propensity to Consume: ความโน้มเอียงเฉลี่ยในการบริโภค ซึ่งบอกให้ทราบว่ารายได้ที่สามารถนำไปจับจ่ายใช้สอยได้จริง 1 หน่วย จะถูกจัดสรรไปเพื่อการบริโภค เท่ากับ C/Y หน่วย

ทฤษฎีการบริโภคตามแนวคิดของ Keynes ได้รับการยอมรับจากนักเศรษฐศาสตร์มหภาคในสมัยนั้นอย่างมากแต่ยังมีข้อจำกัดคือใช้ในการศึกษา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (Cross-Section Studies) เท่านั้นโดยเป็นการศึกษาเส้นการบริโภคบริโภคระยะสั้น

2) ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income Theory of Consumption)

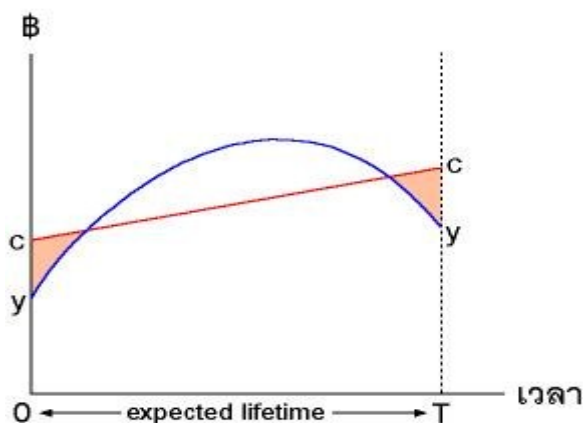
Duesenberry (1949) พัฒนาทฤษฎีนี้ขึ้นในราวปี ค.ศ. 1949 แนวคิดนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 สมมติฐานหลัก คือ

(1) เชื่อว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับรายได้สมบูรณ์ตามแนวคิดของ Keynes เท่านั้น แต่จากการที่มนุษย์มีพฤติกรรมการเลียนแบบในการบริโภคของสังคม (Demonstration Effect) จึงทำให้ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคควรจะขึ้นอยู่กับระดับรายได้เปรียบเทียบกับระดับรายได้โดยเฉลี่ยของคนในสังคมด้วย กล่าวคือครัวเรือนที่มีระดับรายได้ซึ่งเปรียบเทียบกับแล้วต่ำกว่าระดับรายได้โดยเฉลี่ยของคนในสังคมมีแนวโน้มที่ครัวเรือนเหล่านั้นจะมีสัดส่วนของค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคต่อรายได้ค่อนข้างสูง นั่นคือค่า APC สูง ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมของครัวเรือนจะพยายามรักษาระดับของการบริโภคให้ใกล้เคียงกับระดับการบริโภคโดยเฉลี่ยของคนในสังคม ส่วนครัวเรือนที่มีระดับรายได้ซึ่งเปรียบเทียบกับแล้วสูงกว่าระดับรายได้โดยเฉลี่ยของคนในสังคม มีแนวโน้มที่ครัวเรือนเหล่านั้นจะมีค่า APC ต่ำ ทั้งนี้เพราะครัวเรือนในกลุ่มนี้จะมีระดับของการบริโภคสูงอยู่แล้ว ดังนั้นจึงสามารถที่จะทำการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคโดยจัดสรรเงินจากรายได้เพียงส่วนน้อยก็พอเพียงสำหรับการบริโภคสินค้าและบริการให้ใกล้เคียงกับระดับการบริโภคโดยเฉลี่ยของคนในสังคมได้ พฤติกรรมการบริโภคที่ได้รับอิทธิพลจากระดับรายได้เปรียบเทียบกับระดับรายได้โดยเฉลี่ยของคนในสังคมนี้อาจมีลักษณะของเส้นการบริโภคระยะสั้นเช่นเดียวกับเส้นการบริโภคที่ได้รับอิทธิพลจากระดับรายได้สมบูรณ์ตามแนวคิดของ Keynes กล่าวคือ ในระยะสั้น เมื่อระดับรายได้เพิ่มขึ้น ค่า APC จะลดลง ในขณะที่ค่า APC จะมากกว่า MPC (Marginal Propensity to Consume: ความโน้มเอียงหน่วยสุดท้ายในการบริโภค) ด้วย ส่วนในระยะยาวเชื่อว่าลักษณะการกระจายรายได้ของคนในสังคมน่าจะดีขึ้น กล่าวคือมีการกระจายรายได้ค่อนข้างคงที่ ระดับรายได้เปรียบเทียบกับระดับรายได้โดยเฉลี่ยของสังคมก็จะค่อนข้างคงที่ด้วย (Relative Distribution of Income is Stable) ค่า APC จึงไม่เปลี่ยนแปลงและโน้มเอียงที่จะเท่ากับ MPC ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Simon Kutznets

(2) เชื่อว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในช่วงเวลาปัจจุบันยังขึ้นอยู่กับระดับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในช่วงเวลาก่อนๆ ทั้งนี้เพราะครัวเรือนที่มีระดับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและระดับรายได้อยู่ในระดับหนึ่งแล้วจะเป็นการยากที่จะทำให้ลดระดับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคให้ต่ำกว่าเดิมเมื่อระดับรายได้เปรียบเทียบกับระดับรายได้ที่เคยได้รับสูงสุด (Previous Peak Income) แล้ง ค่า APC จึงสูงขึ้น

3) ทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต (Life-Cycle Theory of Consumption)

Modigliani, Ando and Brumberg (1950, อ้างถึงใน Angus Deaton, 2005: 4-8) ได้ค้นพบทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต ซึ่งตามแนวคิดนี้ไม่เชื่อว่าปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในช่วงเวลาหนึ่งจะขึ้นอยู่กับระดับรายได้สมบูรณ์ในช่วงเวลานั้นตามแนวความคิดของ Keynes แต่ควรขึ้นอยู่กับการคาดคะเนของรายได้ตลอดช่วงอายุขัยทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต มากกว่า หากพิจารณาการกระจายรายได้และปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในวัฏจักรชีวิตที่ควรจะเป็นของบุคคลหนึ่งๆ ดังรูป

ภาพที่ 2.2 การใช้จ่ายในการบริโภคตามช่วงอายุขัย

แหล่งที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2546.

จากภาพจะเห็นว่าในช่วงชีวิตของบุคคลขณะที่มีอายุน้อย จะมีระดับรายได้อยู่ในระดับต่ำ และจะมีรายได้สูงขึ้นเมื่อมีอายุมากขึ้น ต่อมาเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุก็จะกลับมามีรายได้ลดลงอีกครั้ง การกระจายรายได้ตลอดช่วงอายุขัยจึงมีลักษณะเป็นไปตามเส้น yy ส่วนปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของบุคคลจะสูงขึ้นเป็นลำดับตามอายุขัยโดยมีลักษณะของการกระจายปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคตามเส้น cc เมื่อทำการเปรียบเทียบกันระหว่างเส้น yy และ cc แล้ว จะพบว่าในช่วงต้นของชีวิต บุคคลจะมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ดังนั้นบุคคลจึงต้องประพடுத்தเงินเป็นผู้ก่อหนี้ ต่อมาในช่วงกลางของชีวิตจึงจะเริ่มที่จะมีรายได้เหลือจ่ายจนสามารถชดเชยหนี้เดิมได้ และเก็บเงินสะสมไว้สำหรับช่วงปลายของชีวิต นั่นคือ คราวเรือนที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นบุคคลอายุน้อยหรืออยู่ในวัยสูงอายุจะมีค่า APC สูง ในขณะที่ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นบุคคลในวัยกลางคนจะมีค่า APC ต่ำ ถ้าหากพิจารณาในแง่ของการตัดสินใจเพื่อการบริโภคของครัวเรือนแล้ว ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในช่วงเวลาหนึ่งจะขึ้นอยู่กับมูลค่าปัจจุบันในช่วงเวลานั้นของกระแสรายได้ตลอดช่วงชีวิตซึ่งเป็นค่าที่สะท้อนให้เห็นถึงระดับรายได้คาดคะเน

ตลอดช่วงอายุขัยทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของครัวเรือน สามารถเขียนในรูปของสมการแสดงความสัมพันธ์ในการบริโภค ได้ดังนี้

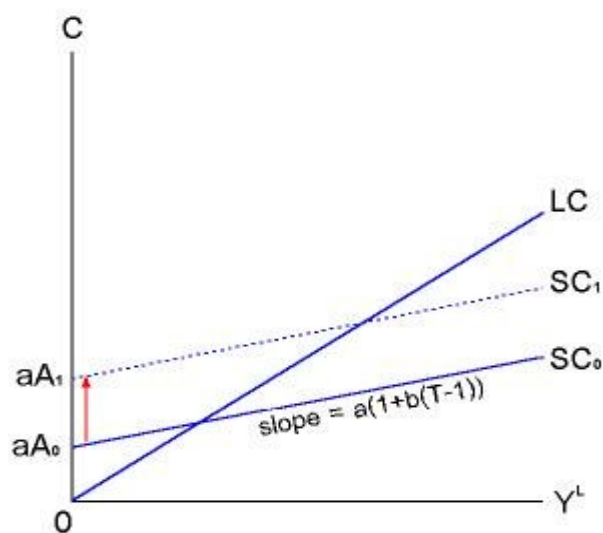
$$C_t = a(PV_t) ; 0 < a < 1 \quad (1)$$

C_t คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในช่วงเวลาที่ t

PV_t คือ มูลค่าปัจจุบันในช่วงเวลาที่ t ของกระแสรายได้ตลอดช่วงชีวิต

a คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของสมการแสดงถึงสัดส่วนของมูลค่าปัจจุบันของกระแสรายได้ตลอดช่วงชีวิตที่ครัวเรือนนำมาใช้จ่ายเพื่อการบริโภค

จากทฤษฎีนี้สามารถสรุปได้ว่าในระยะสั้น ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและระดับรายได้เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้สัดส่วนกัน (Nonproportional Relationship) ส่วนในระยะยาวครัวเรือนจะมีเงินออมเพิ่มขึ้นทำให้มูลค่าของสินทรัพย์มีเพิ่มขึ้นด้วย ค่า aA_t จึงเพิ่มขึ้นเส้นการบริโภคระยะสั้นจะเคลื่อนตัวสูงขึ้นจากตำแหน่งเดิมทั้งเส้น (Shift) ทำให้ค่า APC ในระยะยาวไม่ลดลง ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและระดับรายได้ในระยะยาวจะเป็นความสัมพันธ์ที่ได้สัดส่วนกัน (Proportional Relationship) เส้นการบริโภคในระยะยาวจึงเป็นเส้นที่ลากออกจากจุดกำเนิด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Simon Kuznets แสดงได้ดังภาพ

ภาพที่ 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและระดับรายได้ในระยะยาว
แหล่งที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2546.

เมื่อ LC คือ เส้นการบริโภคระยะยาว
SC คือ เส้นการบริโภคระยะสั้น

4) ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้ถาวร (Permanent Income Theory of Consumption)

Friedman (1957: 20-37) เสนอทฤษฎีนี้ขึ้นครั้งแรกในผลงานวิจัยเรื่อง A Theory of Consumption Function เมื่อปี ค.ศ. 1957 โดย Friedman ก็เป็นนักเศรษฐศาสตร์อีกท่านที่ไม่เห็นด้วยกับ Keynes ที่ว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งจะขึ้นอยู่กับระดับรายได้สมบูรณ์ในช่วงเวลานั้น แต่ Friedman เชื่อว่าครัวเรือนจะมีพฤติกรรมในจัดสรรรายได้เพื่อการบริโภคโดยอิงกับรายได้ในระยะยาว (Long Term Income) ที่คาดว่าจะได้รับมากกว่า พร้อมนี้เขาได้กำหนดให้รายได้ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ รายได้ถาวร (Permanent Income) และรายได้ชั่วคราว (Transitory Income) และกำหนดให้ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคประกอบไปด้วย 2 ส่วนเช่นกัน คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคถาวร (Permanent Consumption) และค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคชั่วคราว (Transitory Consumption) สามารถเขียนในรูปสมการได้เป็น

$$Y = Y_T + Y_P$$

$$C = C_T + C_P$$

เมื่อ Y คือ รายได้ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงเวลาหนึ่ง

Y_T, Y_P คือ รายได้ชั่วคราวและรายได้ถาวร ตามลำดับ

C คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคที่เกิดขึ้นจริงในช่วงเวลาหนึ่ง

C_T, C_P คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคชั่วคราวและค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคถาวร

Friedman เชื่อว่ารายได้ชั่วคราวซึ่งเป็นรายได้ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดฝันในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งอาจมีค่าเป็นได้ทั้งบวกหรือลบ แต่ในระยะยาวแล้วรายได้ส่วนนี้จะหักลบกันได้พอดี ดังนั้นในระยะยาว รายได้ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งจึงมีเฉพาะส่วนของรายได้ถาวรเท่านั้น และเหตุผลทำนองเดียวกันนี้ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในระยะยาวที่เกิดขึ้นจริงจึงมีเฉพาะส่วนของค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคถาวรด้วยเช่นกัน ภายใต้ข้อสมมติที่ว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่าง

(1) รายได้ถาวรกับรายได้ชั่วคราว

(2) ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคถาวรกับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคชั่วคราว

(3) รายได้ชั่วคราวกับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคชั่วคราว

จะได้ว่า ปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือนในระยะยาวจะขึ้นอยู่กับรายได้ถาวร (ควรเป็นรายได้หลังหักภาษีแล้ว) โดยมีความสัมพันธ์กันในสัดส่วนคงที่

จากแนวคิดและทฤษฎีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคทั้ง 4 แนวคิดข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนนั้นขึ้นอยู่กับรายได้ของครัวเรือนเป็นหลัก โดยครัวเรือนที่มีรายได้สูงก็จะมีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่สูงตามไปด้วย และจากทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต นอกเหนือจากรายได้แล้วยังมีปัจจัยด้านอายุที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยครัวเรือนที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นบุคคลอายุน้อยหรืออยู่ในวัยสูงอายุมักมีความโน้มเอียงเฉลี่ยในการบริโภค (APC) สูง กล่าวคือ มีค่าใช้จ่ายในการบริโภคมากกว่ารายได้ที่ได้รับ ในขณะที่

ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นบุคคลในวัยกลางคนจะมีค่า APC ต่ำ ส่วนทฤษฎีการบริโภคของ Simon Kutznets ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ในระยะยาวค่าใช้จ่ายในการบริโภคเป็นความสัมพันธ์ที่ได้สัดส่วนกันโดยค่า APC จะมีค่าคงที่ ซึ่งสาเหตุอาจจะมาจากปัจจัยอื่นๆ ด้วย เช่น การขยายตัวของชุมชนเมือง การพัฒนาทางด้านการผลิตและการตลาดของสินค้าใหม่ๆ การสูงขึ้นของจำนวนและอายุของประชากร การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่สูงขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้การมีหรือไม่มีกิจกรรมในเชิงเศรษฐกิจอันหมายถึงการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนก็อาจจะมีผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเช่นกัน ซึ่งจากงานวิจัยของ Piyawan Skulcharoen (2002) ศึกษาการใช้จ่ายของครัวเรือนในอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยค้นพบว่าสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน

2.2.2. ทฤษฎีการผลิตภายในครัวเรือน (The Theory of Household Production)

Mincer, 1963; Becker, 1965; Lancaster, 1966; Muth, 1966 (อ้างถึงใน มัทนา พิรนามัย, 2547: 17-18) ได้ร่วมกันคิดค้นทฤษฎีการผลิตภายในครัวเรือนโดยสมมติว่าอรรถประโยชน์ของคนเราขึ้นอยู่กับปริมาณผลิตภัณฑ์ (Commodity) ซึ่งบุคคลหรือครัวเรือนผลิตขึ้นมาเพื่อการบริโภคเอง ปัจจัยที่ใช้ในการผลิตคือเวลาของตนเองหรือเวลาของสมาชิกในครัวเรือน และสินค้าหรือบริการที่หาซื้อได้จากตลาด ครัวเรือนทำหน้าที่เป็นทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิต ดังนั้น จึงต้องตัดสินใจเลือกจำนวนผลิตภัณฑ์ตามรสนิยมของสมาชิกเพื่อบรรลุอรรถประโยชน์สูงสุด ในขณะเดียวกัน ครัวเรือนก็ต้องตัดสินใจเลือกส่วนผสมที่เหมาะสมระหว่างปัจจัยเวลาและสินค้าหรือบริการที่หาซื้อจากตลาดเพื่อให้ได้ปริมาณผลิตภัณฑ์สูงสุดภายใต้ข้อจำกัดที่ครัวเรือนต้องเผชิญ ดังนั้นข้อจำกัดในการแสวงหาความพอใจสูงสุดนอกจากขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีการผลิตภายในครัวเรือนแล้ว ยังถูกจำกัดด้วยรายได้จากสินทรัพย์และความสามารถในการหารายได้ของสมาชิกในครัวเรือน ตลอดจนการจัดสรรเวลาระหว่างการทำงานเพื่อหารายได้และเวลาเพื่อการผลิตและบริโภคผลิตภัณฑ์ที่นำอรรถประโยชน์มาให้นั้นโดยตรง ภายใต้แนวคิดของการผลิตภายในครัวเรือนนี้ การเกิดของครอบครัวในแง่มุมหนึ่งมีเหตุผลเหมือนกับการเกิดของหน่วยผลิต คือเพื่อลดต้นทุนธุรกรรมในการผลิตสิ่งที่บุคคลต้องผลิตและบริโภคเอง ต้นทุนธุรกรรมของการผลิตภายในครอบครัวลดลงได้ด้วยเหตุผลหลายประการดังนี้

- 1) การรวมตัวกันเป็นครอบครัว ทำให้ขนาดของการผลิตเพื่อการบริโภคใหญ่ขึ้น ทำให้เกิดการประหยัดจากขนาด เช่น ครัวเรือนอาจซื้อสินค้าขั้นกลางเพื่อใช้ในการผลิตได้ในราคาที่ถูกลง ทำให้ต้นทุนของผลิตภัณฑ์ต่อหน่วยถูกลงการผลิตขนาดใหญ่ยังเปิดโอกาสให้มีการแบ่งงานกันทำระหว่างสมาชิกภายในครัวเรือนได้อีกด้วย เช่น สมาชิกคนหนึ่งอาจใช้เวลาส่วนใหญ่ในการหารายได้เพื่อใช้ซื้อสินค้าขั้นกลางในการผลิต และอีกคนหนึ่งอาจใช้เวลาส่วนใหญ่ในการผลิตสิ่งที่ครอบครัวต้องการบริโภค เป็นต้น

2) การรวมตัวกันเป็นครอบครัวของสมาชิกส่วนมากเป็นสัญญาระยะยาวที่คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปยินดีรับผลของการใช้ทรัพยากรเวลาและสินทรัพย์อื่น ๆ ร่วมกันไม่ว่าผลดังกล่าวจะดีหรือไม่ก็ตาม สัญญาระยะยาวเช่นนี้ช่วยทำให้การผลิตภายในครัวเรือนในแต่ละขั้นตอนและแต่ละช่วงเวลากะทำได้ง่ายขึ้นโดยไม่ต้องมีการทำสัญญาขึ้นใหม่ทุกครั้งซึ่งเป็นการลดต้นทุนธุรกรรมทางหนึ่ง

3) การรวมตัวกันในลักษณะเป็นหุ้นส่วนชีวิตที่มีระยะเวลาของสัญญายาวนานแบบครอบครัวมักนำไปสู่ ความรู้สึกเอื้ออาทรและห่วงใยซึ่งกันและกัน (Altruism) ความรู้สึกดังกล่าวนี้จะยิ่งทำให้สามารถลดต้นทุนธุรกรรมได้มากขึ้นเนื่องจากสามารถลดต้นทุนค่ากำกับดูแลในทุกขั้นตอนการผลิตได้เพราะสมาชิกทุกคนจะพยายามทำเพื่อให้บรรลุประโยชน์รวมของสมาชิกในครอบครัวสูงขึ้น เพราะการกระทำดังกล่าวเท่ากับเป็นการเพิ่มอรรถประโยชน์ของตนเองด้วยเนื่องจากมีความเอื้ออาทรต่อกัน ประสิทธิภาพของการรวมกันเป็นครอบครัวอีกประการหนึ่งคือ ทำให้สามารถสร้างผลิตภัณฑ์บางตัวที่สร้างขึ้นไม่ได้หากอยู่คนเดียว เช่น ความมั่นคงในชีวิต การที่สินทรัพย์และเวลาถูกนำมารวมกันภายใต้สัญญาระยะยาวทำให้มีการกระจายความเสี่ยงข้ามเวลาได้และเป็นการสร้างความมั่นคงขึ้นในชีวิต โดยเหตุที่ในชีวิตของแต่ละคนจะมีบางเวลาที่คนเราจะประสบภัยหรืออยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ เช่น ในยามเจ็บป่วย ตกงาน และในยามที่เป็นผู้สูงอายุ การที่คนหลาย ๆ คนและคนหลายรุ่นมาอยู่รวมกันเป็นครอบครัวจึงเท่ากับเป็นการกระจายความเสี่ยง เพราะโอกาสที่บุคคลในครอบครัวจะเกิดภัยขึ้นพร้อม ๆ กันน้อยกว่า ดังนั้นด้วยสัญญาการเป็นหุ้นส่วนชีวิตในระยะยาว ทำให้เมื่อบุคคลหนึ่งประสบภัยบุคคลอื่นในครอบครัวก็จะช่วยกันดูแลเพราะทราบว่าเมื่อถึงคราวที่ตนเองประสบภัยบ้าง ตนเองก็จะได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกัน

จากทฤษฎีการผลิตภายในครัวเรือนข้างต้น จะเห็นว่า การใช้เวลาทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เช่น การทำอาหารรับประทานภายในครอบครัว การช่วยดูแลซึ่งกันและกันในยามเจ็บป่วยมีปัญหา นอกจากจะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างสมาชิกต่าง ๆ ดีขึ้น ครอบครัวมีความสุขแล้ว ยังส่งผลต่อการประหยัดจากขนาด (Economies of Scale) คือ การลดลงของต้นทุนเฉลี่ยจากการเพิ่มปริมาณผลิตหรือการขยายขนาดการผลิตให้มากกว่าเดิม โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหาร เป็นต้น

2.2.3 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงประชากร (The Theory of Demographic Transition)

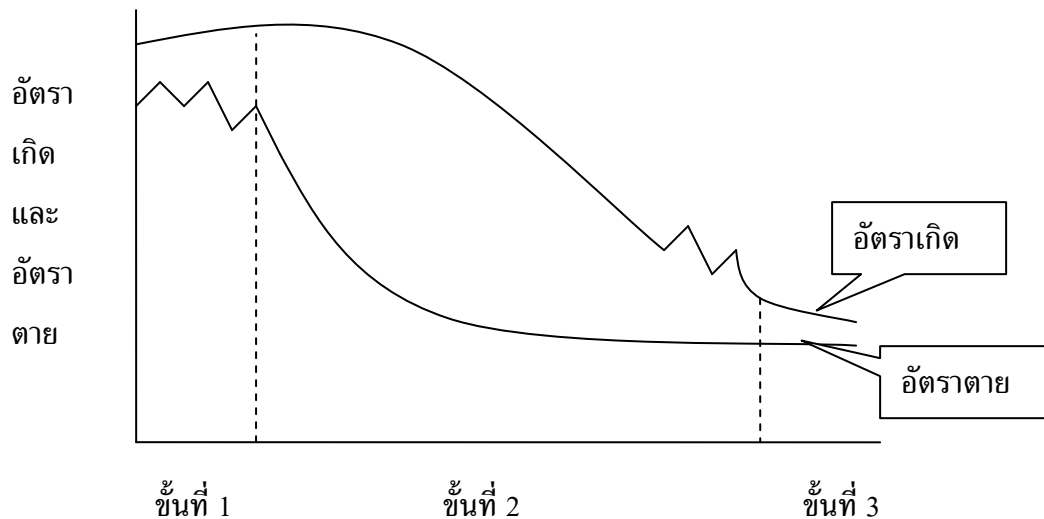
ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางประชากร (Todaro and Smith, 2006: 275) เกิดจากการวิเคราะห์แบบแผนการเปลี่ยนแปลงทางประชากรของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปที่เกิดขึ้นประมาณในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 หลังจากนั้นในศตวรรษที่ 20 พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางประชากรของประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกก็มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังพบอีกว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นมักมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง

ทางประชากรที่เกิดในประเทศพัฒนาในศตวรรษที่ 19 สามารถอธิบายด้วยการเปลี่ยนแปลงของ อัตราการเกิดและอัตราการตายที่สามารถแบ่งเป็น 3 ระยะเวลาดังนี้

ระยะที่หนึ่ง ก่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางประชากร อัตราการเกิดและอัตราการตายของ ประชากรอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูงและใกล้เคียงกันโดยมีอัตราการตายที่ค่อนข้างผันผวน เพราะ สังคมต้องเผชิญกับภัยรูปแบบต่างๆที่เป็นเหตุให้มีคนตายเป็นจำนวนมากๆ เป็นครั้งเป็นคราว ภัย ดังกล่าวอาจเกิดจากภัยสงครามหรือภัยตามธรรมชาติอื่น ๆรวมทั้งการขาดแคลนอาหารและภัยที่ เกิดจากโรคติดต่อรุนแรง เพื่อเป็นหลักประกันการคงอยู่ของสังคมหนึ่งๆ ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ อัตราเกิดจึงมักปล่อยให้ไปสู่อัตราสูงสุดตามธรรมชาติโดยไม่มีการควบคุมแต่อย่างใด แต่ อย่างไรก็ตามอัตราเกิดก็ผันผวนได้ตามความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยยังชีพในขณะใดขณะหนึ่งด้วย อัตราการเกิดและอัตราการตายที่สูงใกล้เคียงกันทำให้อัตราเพิ่มของประชากรโดยเฉลี่ยอยู่ใน ระดับที่ค่อนข้างต่ำ อาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์ก่อนอารยธรรมสมัยใหม่ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพเช่นนี้

ระยะที่สอง การเปลี่ยนแปลงทางประชากรตั้งต้นด้วยการที่มนุษย์เริ่มสามารถควบคุม อัตราการตายได้ดีขึ้น โดยมีสาเหตุหลักมาจาก ระบบสาธารณสุขที่ดีขึ้น ความรู้ทางการแพทย์ดีขึ้น และมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนสูงขึ้น เมื่ออัตราการตายเริ่มลดลงในระยะแรกๆ อัตราการเกิด มักจะยังไม่ลดตามทันที ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างอัตราการเกิดและอัตราการตายกว้างขึ้นและทำให้อัตราการเพิ่มของประชากรสูงขึ้น ลักษณะเช่นนี้จะเป็นอย่างนี้ก่อนที่สังคมจะเริ่มตระหนัก ในผลที่ไม่พึงปรารถนาบางประการที่มาจากการเพิ่มขึ้นที่รวดเร็วของประชากร

ระยะที่สาม เกิดขึ้นเมื่อประชาชนเริ่มตระหนักถึงผลเสียของการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วและเริ่มชะลออัตราเพิ่มของตนเองลงด้วยการลดอัตราการเกิด จนในที่สุดอัตราการเกิด ลดลงมาอยู่ที่ระดับต่ำใกล้เคียงกับอัตราการตายอีกครั้งหนึ่ง ประเทศที่ได้ผ่านประสบการณ์การ เปลี่ยนแปลงในอัตราการเกิดและอัตราการตายดังที่กล่าวมาข้างต้น คือจากระดับที่ทั้งอัตราการ เกิดและอัตราการตายสูงและผันผวนมากสู่อัตราการเกิดและการตายที่ต่ำและมีความผันผวน น้อยลง ถือว่าได้ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่สมบูรณ์แล้ว แบบแผนทั่วไปของ การเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่กล่าวมาแล้วได้นำเสนอไว้ในรูปที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 แบบแผนทั่วไปของการเปลี่ยนแปลงทางประชากร

แหล่งที่มา: Todaro and Smith, 2006: 275.

แบบแผนการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงภาพหายา ๆ ของกระบวนการที่เรียกว่าการเปลี่ยนแปลงทางประชากร (Demographic Transition) แต่การเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศอาจแตกต่างกันในรายละเอียดได้ เช่น ระยะเวลาที่เริ่มต้นและเวลาที่ใช้ก่อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงจะสิ้นสุดลงอาจแตกต่างกัน สาเหตุที่จุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาจแตกต่างกัน อัตราการเกิดและการตายก่อนและหลังกระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจแตกต่างกันได้ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางประชากรของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปตะวันตกที่เกิดขึ้นระหว่างกลางศตวรรษที่ 19 ถึงกลางศตวรรษที่ 20 โดยประมาณ ก่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางประชากร อัตราการเกิดและอัตราการตายอย่างหายา ของประชากรอยู่ที่ประมาณ 35 และ 30 ตามลำดับ หลังการเปลี่ยนแปลง อัตราการเกิดและอัตราการตายอย่างหายา อยู่ที่ประมาณ 10-15 ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวใช้เวลาประมาณหนึ่งศตวรรษ

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่กล่าวมาแล้วข้างต้นที่เกิดขึ้นแล้วในประเทศต่าง ๆ ในยุโรปดูเหมือนจะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกในประเทศอื่น ๆ เมื่อเศรษฐกิจและสังคมในประเทศนั้น ๆ ได้พัฒนาไปถึงระดับหนึ่ง แบบแผนการเปลี่ยนแปลงทางประชากรดังกล่าวได้เกิดขึ้นในประเทศโลกที่สองในทวีปอเมริกาเหนือ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และญี่ปุ่น สำหรับประเทศในเอเชียอื่น ๆ กระบวนการเปลี่ยนแปลงเริ่มเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 ได้แก่ ประเทศไต้หวัน ฮองกง เกาหลีและสิงคโปร์ และต่อไปยังประเทศอื่น ๆ เช่น ไทย มาเลเซีย จีนและอินเดีย เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีประเทศใดในโลกนี้ที่ยังไม่ได้เริ่มกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางประชากรเลย แม้ว่าแต่ละประเทศ

จะมีความก้าวหน้าในกระบวนการเปลี่ยนแปลงและมีอัตราความเร่งของการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันก็ตาม อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่เกิดขึ้นในประเทศโลกที่หนึ่งกับโลกที่สาม 3 ประการหลักคือ ประการแรก การเปลี่ยนแปลงในประเทศโลกที่สามเกิดช้ากว่าในประเทศโลกที่หนึ่งเกือบหนึ่งศตวรรษ ประการที่สอง อัตราการเกิดและอัตราการตายเมื่อเริ่มกระบวนการเปลี่ยนแปลงในประเทศโลกที่สามสูงกว่าค่อนข้างมาก และประการสุดท้าย ระยะเวลาที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงจนครบกระบวนการในประเทศโลกที่สามจะสั้นกว่า

จากการเปลี่ยนแปลงในอัตราการเกิดและอัตราการตายนอกจากมีผลต่ออัตราการเพิ่มของประชากรแล้ว ยังมีผลต่อโครงสร้างทางอายุของประชากรอีกด้วย ในขณะที่อัตราการเกิดสูงและอัตราการตายสูงโครงสร้างทางอายุของประชากรจะประกอบด้วยประชากรวัยเด็กและหนุ่มสาวมาก ทั้งนี้เพราะด้วยอัตราการตายที่สูงทำให้มีคนรอดชีวิตถึงวัยสูงอายุน้อย ดังนั้น สัดส่วนของผู้สูงอายุจึงต่ำ แต่เมื่อการเปลี่ยนแปลงทางประชากรดำเนินการไปจนครบทุกขั้นตอนแล้ว และเข้าสู่สถานการณ์ที่มีอัตราการเกิดและอัตราการตายต่ำ จะทำให้สัดส่วนของประชากรวัยเด็กและหนุ่มสาวเริ่มลดลงในขณะที่สัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้น นั่นหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของประชากรสู่การเป็นประชากรสูงอายุ (Ageing Population)

จากทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของประชากร ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของประชากรเกิดขึ้นจากการอัตราการเกิด อัตราการตายของประชากร ซึ่งแบ่งเป็นสามระยะ คือ ระยะที่หนึ่งมีการเกิดและการตายในอัตราที่สูงใกล้เคียงกัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นไปตามธรรมชาติ ระยะที่สองมนุษย์เริ่มควบคุมอัตราการตายได้ โดยมีระบบการสาธารณสุขที่ดี ทำให้อัตราการตายลดน้อยลง แต่อัตราการเกิดก็ยังเกิดสูงขึ้นส่งผลให้ประชากรเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย และระยะที่สามเป็นผลกระทบมาจากระยะที่สองเมื่อประชากรเพิ่มสูงขึ้น ประชาชนเริ่มตระหนักถึงผลเสียของการเพิ่มขึ้น จึงลดอัตราการเกิดให้น้อยลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนสะท้อนภาพลงมาสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครัวเรือนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและสุขภาพอันมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนเกี่ยวกับทฤษฎี แนวคิดต่างๆ ของการใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือนข้างต้น ทำให้ทราบถึงปัจจัยหรือประเด็นต่างๆ ที่ส่งผลต่อการใช้จ่าย ประเด็นถัดไปจะเป็นการศึกษางานวิจัยที่ผู้วิจัยท่านอื่นๆ ได้ศึกษาเพื่อเป็นการพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ที่อาจจะส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน ซึ่งจะช่วยให้การศึกษาครั้งนี้มีความสมบูรณ์และครบถ้วนในเรื่องการนำปัจจัยต่างๆ มาพิจารณา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังต่อไปนี้

มนสิการ กาญจนะจิตรา (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ประชากร เศรษฐกิจ และอนาคตของอาเซียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของปัจจัยทางประชากรต่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคอาเซียนในช่วงปี 2514–2553 โดยใช้ข้อมูลจากธนาคารโลกและ Penn World Table Version 7.1 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านขนาดของประชากรไม่ได้ส่งผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคอาเซียน แต่ พบว่า โครงสร้างอายุของประชากร และอายุคาดเฉลี่ย เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และที่สำคัญพบว่า องค์ประกอบของประชากรวัยฟุ้งฟิงส่งผลต่อเศรษฐกิจ กล่าวคือ การมีประชากรวัยฟุ้งฟิงที่ประกอบด้วยวัยสูงอายุมากจะส่งผลลบต่อเศรษฐกิจมากกว่าประชากรวัยฟุ้งฟิงที่เป็นวัยเด็ก

ภัทรพร กิจชัยนุกูล (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่าใช้จ่าย ระดับพฤติกรรมผู้บริโภค และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายฯ โดยสอบถามประชาชนที่อาศัยในกรุงเทพมหานครที่มีอายุ 20–60 ปี ด้วยขนาดตัวอย่าง 384 คน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลในด้านรายได้มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายทุกหมวด อย่างมีนัยสำคัญ ส่วนอิทธิพลทางสังคมและอิทธิพลทางด้านจิตวิทยามีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในบางหมวด

Piyawan Skulcharoen (2002) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือน กรณีศึกษา อำเภอศรีราชา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการการใช้จ่ายในการบริโภคและศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือน โดยใช้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2544 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผลการศึกษา พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน การใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครัวเรือน ขนาดของพื้นที่ทำกินทางการเกษตร การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และอัตราส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน

ประวิไลดา วิกฤษพัฒน์ ธีรรัฐ กิตติเวช และ วิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อค่าใช้จ่ายการบริโภคอาหารนอกบ้านของครัวเรือนในกรุงเทพมหานครโดยใช้แบบจำลองทอบิต (Tobit) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอาหารนอกบ้านและปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคอาหารนอกบ้านของครัวเรือนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งลักษณะค่าใช้จ่ายที่ศึกษาอยู่ในรูปสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้านต่อรายได้รวมของครัวเรือน โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2552 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 2,502 ครัวเรือน ผลการศึกษา พบว่า สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้านต่อรายได้รวมของครัวเรือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 0.12 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถ้าหากครัวเรือนมีรายได้ 10,000 บาทต่อเดือนก็จะมีค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้าน 1,200 บาทต่อเดือน โดยปัจจัยทางด้านสังคมประชากรที่

มีผลต่อค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารนอกบ้าน คือ อายุของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การครอบครองที่อยู่อาศัย สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน และอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน สำหรับปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อค่าใช้จ่ายฯ คือ รายได้รวมของครัวเรือน

อนพัทธ์ หนองคู (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบค่าใช้จ่าย เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายและศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการบริโภคของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจจากการเก็บข้อมูลตัวอย่างจำนวน 400 คน ผลการศึกษาพบว่า ค่าใช้จ่ายในการบริโภคเฉลี่ย 245,789.03 ต่อปี ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค (94%) สำหรับการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายจ่ายในการบริโภค นั้น พบว่า รายได้มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการบริโภคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีค่าความโน้มเอียงการบริโภคหน่วยสุดท้าย (MPC) เท่ากับ 0.36

ดวงฤทัย พรธเนศ (2552) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รายได้ รายจ่าย หนี้สินและการออมของครัวเรือนหาบเร่แผงลอย กรณีศึกษา ชุมชนท่าพระจันทร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่กำหนดรายได้ รายจ่าย หนี้สินและการออม ตลอดจนศึกษาวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของครัวเรือนหาบเร่แผงลอยอันจะนำไปสู่แนวทางในการเสนอแนะนโยบายส่งเสริมการออม และนโยบายในการแก้ปัญหาภาระหนี้สิน วิธีการศึกษาใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการศึกษา พบว่า ครัวเรือนหาบเร่ส่วนใหญ่มีรายได้จากการค้าขายหาบเร่แผงลอยเพียงอย่างเดียว ด้านรายจ่ายส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคมีความโน้มเอียงเฉลี่ยในการบริโภค 1.09 ซึ่งหมายถึงการบริโภคมากกว่ารายได้ที่ได้รับ ด้านการออมส่วนใหญ่ไม่มีการออมที่แน่นอน และมีค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการออม คือ -0.09 และด้านหนี้สินส่วนใหญ่เป็นหนี้ในระบบ ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆที่มีต่อ รายได้ รายจ่าย หนี้สินและการออม พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่กำหนดรายได้ รายได้เป็นปัจจัยที่กำหนดการบริโภค รายได้และอายุเป็นปัจจัยที่กำหนดการมีหนี้สิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วีระชัย ถาวรทนต์ และ เตือนเพ็ญ อีรวรรณวิวัฒน์ (2552) ได้ทำการศึกษาเรื่อง หนี้สินการใช้จ่าย และความสุขของครัวเรือนชนบท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้จ่ายของครัวเรือน และอิทธิพลของหนี้ที่มีต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในนโยบายประชานิยมและการเป็นหนี้กองทุนหมู่บ้านกับค่านิยมของการเป็นหนี้ และ 3) ศึกษาอิทธิพลของการเป็นหนี้รวมทั้งแหล่งที่มาของรายได้และการใช้จ่ายอย่างสุจริตที่มีต่อความสุขของสมาชิกในครัวเรือนชนบท การศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากโครงการวิจัยเชิงสำรวจระดับประเทศ ในโครงการวิจัย “ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยจากการใช้จ่ายเงินนอกงบประมาณของภาครัฐ” โดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากรครัวเรือนในชนบททั่วประเทศ จำนวน 334 ครัวเรือน ครอบคลุม 5 ภาค 10 จังหวัด ดังนี้ นครปฐม สิงห์บุรี เชียงใหม่ ตาก ขอนแก่น มหาสารคาม ภูเก็ต พังงา ระยอง และ

ปราจีนบุรี ผลการศึกษา พบว่า หนี้สินถือได้ว่าเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญในการใช้จ่ายของผู้บริโภค นอกจากรายได้ ซึ่งมาช่วยเสริมการใช้จ่ายในครัวเรือนที่ไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตามครัวเรือนในชนบทจะระมัดระวังการใช้จ่ายเงินที่หามาได้จากการทำงาน โดยถูกนำไปใช้ ในสิ่งที่เป็ประโยชน์ ทั้งนี้จากการศึกษายังพบต่อไปว่ารายได้จากการทำงานไม่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายในสิ่งที่มิชอบ อาทิ หวย การพนัน สุรา เปียร์ ยาสูบ และการผ่อนชำระหนี้สิน ในขณะที่การใช้จ่ายเงินในสิ่งที่มิชอบนี้มีความสัมพันธ์กับเงินกู้ยืมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Tapsin and Hepsag (2014) ได้ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์การใช้จ่ายเพื่อบริโภคของครัวเรือนในเขต EA-18 (An Analysis of Household Consumption Expenditures in EA-18) มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การใช้จ่ายสำหรับการบริโภคของครัวเรือนในพื้นที่ EA-18 โดยใช้ข้อมูลการบริโภคระหว่างปี 2000–2012 ซึ่งเป็นข้อมูลในลักษณะ Panel Data ผลการศึกษา พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เป็นตัวแปรหลักหรือเป็นตัวแทนที่อธิบายการใช้จ่ายสำหรับการบริโภคของครัวเรือนได้เป็นอย่างดีด้วยสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) 99% กล่าวคือ เมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเพิ่มขึ้นหนึ่งหน่วย (ดอลลาร์) จะทำให้ครัวเรือนมีการใช้จ่ายในการบริโภคเพิ่มขึ้น 0.56 หน่วย (ดอลลาร์)

Akekere and Yousuo (2012) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงรายได้ที่มีต่อการใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือนในประเทศไนจีเรียระหว่างปี 1981–2010 (Empirical Analysis of Change in Income on Private Consumption Expenditure in Nigeria from 1981 to 2010) วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อการใช้จ่ายสำหรับการบริโภค โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้น (Simple Regression Analysis) ผลการศึกษา พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศส่งผลต่อใช้จ่ายสำหรับการบริโภคอย่างมีนัยสำคัญด้วยสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) 98.40% กล่าวคือ เมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเพิ่มขึ้นหนึ่งหน่วย จะทำให้การใช้จ่ายสำหรับการบริโภคเพิ่มขึ้น 0.67 หน่วย

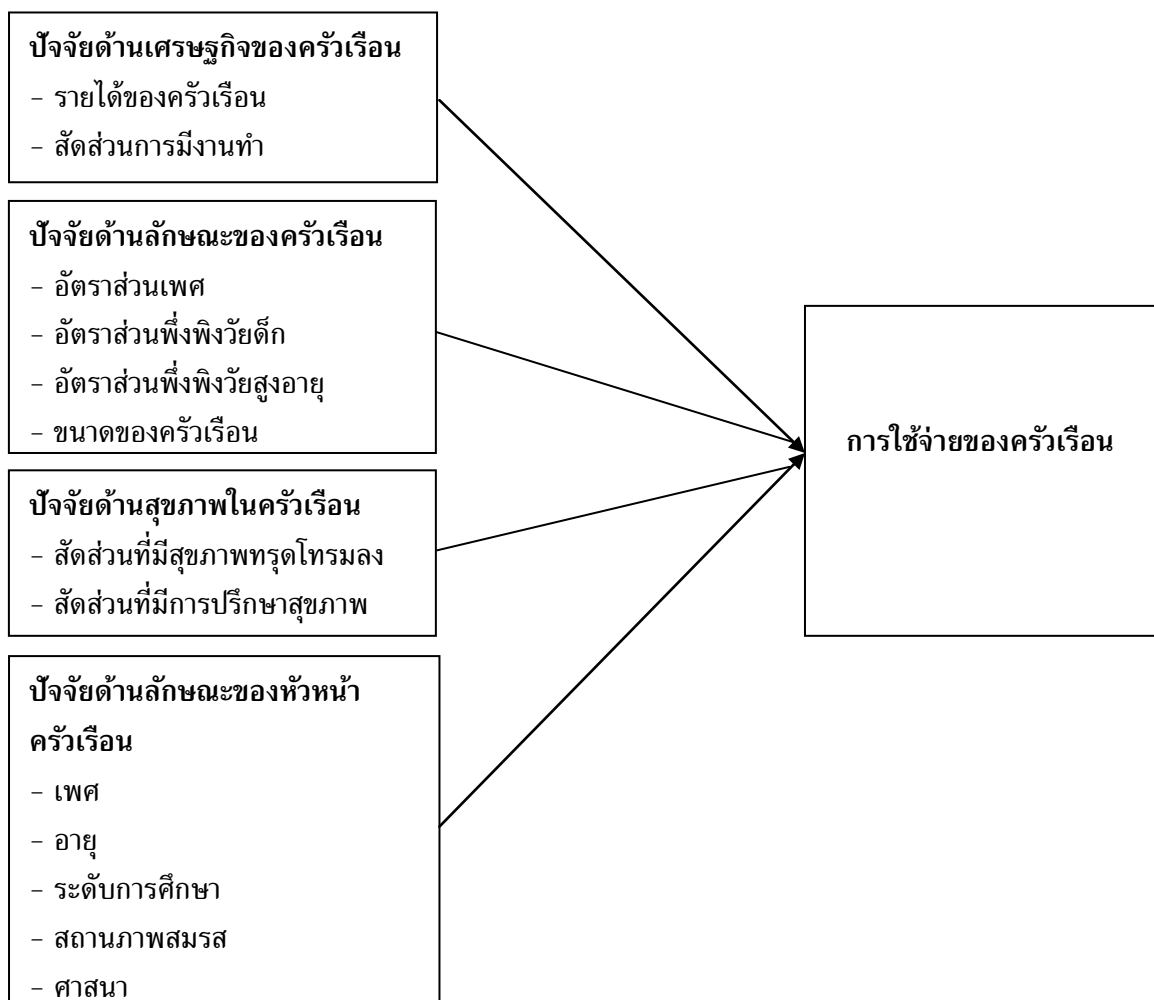
จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาข้างต้นทำให้ทราบเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณลักษณะและสุขภาพของครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีบุคลิกภาพของ Spranger (1928) และทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยมของ Rokeach (1973) พร้อมด้วยงานวิจัยของธีรวิทย์ วราธรไพบูลย์ (2557: 255–264) ที่ระบุว่า ยังมีตัวแปรหรือปัจจัยอีกลักษณะหนึ่ง เช่น ค่านิยมหรือรสนิยมในการบริโภค ความชอบในการบริโภค แบบแผนในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน เป็นต้น มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายในการบริโภคของแต่ละคน ซึ่งงานวิจัยนี้ไม่ได้สนใจที่จะศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเหล่านี้ที่มีผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน ดังนั้นจึงกำหนดตัวแปรเหล่านี้เป็นปัจจัยควบคุม แต่ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ไม่ได้จัดเก็บข้อมูลดังกล่าว ดังนั้นในการศึกษาความผันแปรของค่าใช้จ่ายระหว่างครัวเรือนผู้วิจัยจึงควบคุมตัวแปรหรือปัจจัยดังกล่าวโดยใช้คุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวแปรแทน (Proxy Variable) ส่วนการศึกษาการ

เปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่าย (ภายใน) ของครัวเรือน ผู้วิจัยทำการควบคุมตัวแปรนี้และตัวแปรภายนอกอื่น ๆ โดยใช้วิธีการถดถอยพหุวิเคราะห์ข้อมูลตัวอย่างซ้ำ แบบ Fix Effect Regression Model (FEM) วิธี First Difference Estimator ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมโดยการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคของครัวเรือนผู้วิจัยได้ปัจจัย/ตัวแปรที่สำคัญและสามารถกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการศึกษาดังนี้

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.5 สมมติฐานการวิจัย

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นของการศึกษาผู้วิจัยกำหนดสมมติฐานโดยแยกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดดังนี้

สมมติฐานสำหรับการอธิบายความผันแปรระหว่างครัวเรือน (Differences Between Households)

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ รายได้ของครัวเรือนและสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน โดย

- 1) รายได้ของครัวเรือนมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน
- 2) สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ อัตราส่วนเพศ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ และขนาดของครัวเรือนมีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน โดย

- 1) อัตราส่วนเพศมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน
- 2) อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน
- 3) อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน
- 4) ขนาดของครัวเรือนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน

สมมติฐานที่ 3 ปัจจัยด้านสุขภาพ ได้แก่ สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง และสัดส่วนที่มีสุขภาพดีมีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน โดย

- 1) สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน
- 2) สัดส่วนที่มีสุขภาพดีมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน

สมมติฐานสำหรับการอธิบายการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Changes Within Households)

สมมติฐานที่ 1 การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ รายได้ของครัวเรือนและสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน โดย

- 1) การเปลี่ยนแปลงรายได้ของครัวเรือนมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน
- 2) การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน

สมมติฐานที่ 2 การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ อัตราส่วนเพศ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ และขนาดของครัวเรือนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน โดย

- 1) การเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนเพศมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน
- 2) การเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน
- 3) การเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน
- 4) การเปลี่ยนแปลงขนาดของครัวเรือนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน

สมมติฐานที่ 3 การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพ ได้แก่ สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงและสัดส่วนที่มีการรักษาสุขภาพ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน โดย

- 1) การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน
- 2) การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนที่มีการรักษาสุขภาพมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในบทนี้เป็นการอธิบายเกี่ยวกับวิธีการวิจัยสำหรับการศึกษาซึ่งเนื้อหาประกอบด้วย

- 3.1 การออกแบบการวิจัย
- 3.2 แหล่งข้อมูล ประชากรและตัวอย่าง
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 ตัวแปรที่ใช้สำหรับการศึกษา
- 3.5 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้ข้อมูลระยะยาวที่เป็นการสำรวจด้วยตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) ซึ่งข้อดีของการใช้ข้อมูลลักษณะนี้ คือ การจัดเก็บข้อมูลจะเป็นการเก็บข้อมูลด้วยตัวอย่างชุดเดิม ติดตามตัวอย่างชุดเดิมตลอดช่วงที่ศึกษา ทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่างๆของสิ่งที่สนใจศึกษา รวมถึงทราบถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไว้ตั้งแต่ต้นของการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา ส่วนข้อมูลที่ใช้ในครั้งนี้เป็นข้อมูลจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) ในปี พ.ศ. 2548-2555 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นหน่วยงานในการจัดเก็บข้อมูล ดังนั้นการออกแบบการวิจัย ประชากร ขนาดตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูลและนิยามคำศัพท์ต่างๆ ผู้วิจัยได้อ้างอิงมาจากสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นหลัก รายละเอียดต่างๆ ดังจะได้กล่าวต่อไป

3.2 แหล่งข้อมูล ประชากรและตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) ในปี พ.ศ. 2548–2555 โดยวิธีการแบบ Panel Survey ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติได้กำหนดการวางแผนการสุ่มตัวอย่าง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2548: 1–8) โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิสองขั้นตอน (Two-Stage Stratified Random Sampling) เป็นการสำรวจที่ครอบคลุมทั้ง 76 จังหวัดทั่วประเทศไทย และในแต่ละจังหวัดแบ่งออกได้เป็น 2 เขต คือ ในเขตเทศบาล (Municipal Area) และนอกเขต (Non-Municipal Area) ยกเว้นกรุงเทพมหานครซึ่งมีแต่ส่วนที่เป็น ในเขตเทศบาล เท่านั้น ดังนั้นการสุ่มครั้งนี้จึงมีทั้งหมด 151 ชั้นภูมิ

ขั้นที่ 1 สุ่มชุมชนอาคาร/หมู่บ้านออกมาจำนวนหนึ่งจากแต่ละเขตของแต่ละจังหวัด และในแต่ละชุมชนอาคาร/หมู่บ้านที่สุ่มได้

ขั้นที่ 2 สุ่มครัวเรือนออกมาแต่ละ 10 ครัวเรือน แล้วจึงเก็บรวบรวมข้อมูลของครัวเรือนและสมาชิกของครัวเรือนทั้งหมด

จำนวนครัวเรือนในประชากรและในตัวอย่างจำแนกตามภาคแสดงได้ดังตารางที่ 3.1 โดยใช้สูตรคำนวณหาขนาดตัวอย่าง (n) สำหรับการประมาณค่าสัดส่วนประชากร (Cochran, 1963: 75) ดังนี้

$$n = \frac{n_0}{1 + \frac{n_0}{N}}$$

$$\text{โดยที่ } n_0 = \frac{p(1-p)z^2_{0.025}}{e^2} \geq \left(\frac{(1.96)^2}{4e^2} \right) = \frac{(0.98)^2}{e^2}$$

$$\text{ดังนั้น ความคลาดเคลื่อน } e \geq 0.98 \sqrt{\frac{N-n}{nN}}$$

เมื่อ N แทน ขนาดของประชากร

n แทน ขนาดตัวอย่าง

p แทน สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร ($0 < p < 1$)

$z_{0.05}$ แทน ค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 95 ของการแจกแจงแบบปกติมาตรฐาน

จากสูตรดังกล่าวข้างต้น เมื่อกำหนดขนาดตัวอย่างต่าง ๆ พบว่าหากใช้จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง 6,000 ครัวเรือนแล้ว จะได้ค่า $e=0.0126$ นับว่าดีเพราะมีค่าอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรในครัวเรือนตัวอย่าง จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง และค่าความคลาดเคลื่อน (e)

ภาค	จำนวนประชากรในครัวเรือนตัวอย่าง			จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง			ความคลาดเคลื่อน		
	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	รวม	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	รวม	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	รวม
กทม.และปริมณฑล	2,922,723	344,388	3,267,111	1,160	140	1,300	0.029	0.083	0.027
กลาง	1,588,111	2,290,114	3,878,225	400	770	1,170	0.049	0.035	0.029
เหนือ	671,994	2,199,584	2,871,578	270	870	1,140	0.060	0.033	0.029
ตะวันออกเฉียงเหนือ	760,050	3,465,012	4,225,062	300	1,370	1,670	0.057	0.027	0.024
ใต้	486,314	1,329,234	1,815,548	190	530	720	0.071	0.043	0.037
รวม	6,429,192	9,628,332	16,057,524	2,320	3,680	6,000	0.020	0.016	0.013

3.3 เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลของโครงการนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) โดยลักษณะโครงสร้างของแบบสอบถามในทุกกรอบจะประกอบด้วยส่วนหลักๆ ได้แก่ ส่วนของข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน ข้อมูลรายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน การมีงานทำ ระดับการศึกษา ลักษณะที่อยู่อาศัยและทรัพย์สิน สำหรับแบบสอบถามในการสำรวจ ครั้งที่ 1 และ 3 จะมีลักษณะโครงสร้างแบบสอบถามคล้ายคลึงกัน ในการสำรวจรอบที่ 4 และ 5 ได้มีการปรับปรุงข้อถามเพื่อเหมาะสมกับการนำมาใช้งานและยังมีการเพิ่มคำถามเกี่ยวกับการประสบปัญหาทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน ดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 โครงสร้างของแบบสอบถาม

ประเด็น/ข้อถาม	รอบการเก็บข้อมูล			
	รอบที่ 1	รอบที่ 3	รอบที่ 4	รอบที่ 5
	ปี 2548	ปี 2550	ปี 2553	ปี 2555
แบบครัวเรือน (สตช. 1)				
ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกในครัวเรือน	/	/	/	/
ลักษณะของที่อยู่อาศัย/ทรัพย์สิน	/	/	/	/
รายได้ของครัวเรือนจากการประกอบการ	/	/	/	/
เกษตร				
แบบสมาชิกอายุ 15 ปีขึ้นไป (สตช. 2)				
การศึกษา	/	/	/	/
สุขภาพและการสาธารณสุข	/	/	/	/
การมีงานทำ	/	/	/	/
รายได้	/	/	/	/
ค่าใช้จ่าย	/	/	/	/
หนี้สิน	/	/	/	/
การออม	/	/	/	/
ฐานะทางการเงิน	/	/	/	/
การประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ	-	-	/	/
ความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน	-	-	/	/
การย้ายถิ่นของประชากร	/	/	-	-
ค่านิยมและความคิดเห็น	/	/	-	-

หลักเกณฑ์ในการจแนงนับและการติดตามครัวเรือน

ในการสำรวจรอบที่ 1 ปี 2548 มีครัวเรือนตั้งต้นทั้งสิ้น 6,000 ครัวเรือน สมาชิกของครัวเรือนเหล่านี้รวมทั้งสมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่ในครัวเรือนจะถูกนับว่าเป็นสมาชิกถาวร สำหรับสมาชิกถาวรที่ทำการแยกครัวเรือนออกไปให้ถือว่าครัวเรือนเหล่านั้นเป็นครัวเรือนของสมาชิกถาวรด้วย ซึ่งการเก็บข้อมูลในรอบต่อไปจะทำตามหลักเกณฑ์ดังนี้

- 1) ต้องติดตามครัวเรือนของสมาชิกถาวรทุกครัวเรือน
- 2) จะยุติการติดตามเมื่อ
 - (1) ครัวเรือนนั้นไม่มีสมาชิกถาวรเหลืออยู่แล้ว
 - (2) มีการย้ายที่อยู่ แต่ไม่ทราบที่อยู่ใหม่

สำหรับการสำรวจที่ผ่านมาในแต่ละรอบมีจำนวนครัวเรือนที่ติดตามได้ ครัวเรือนที่เพิ่มเติมและครัวเรือนที่ใช้ในการวิเคราะห์ ดังแสดงในตารางที่ 3.3 และในตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.3 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างในแต่ละรอบที่สำรวจ

รอบที่สำรวจ	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง		
	ตั้งต้น	เพิ่มเติม	ใช้ในการวิเคราะห์
รอบที่ 1 พ.ศ. 2548	6,000	–	6,000
รอบที่ 3 พ.ศ. 2550	6,252	252	5,771
รอบที่ 4 พ.ศ. 2553	6,442	190	5,510
รอบที่ 5 พ.ศ. 2555	7,238	796	5,680

ตารางที่ 3.4 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่นำมาศึกษาการเปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงที่พิจารณา

รอบที่สำรวจ	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง
รอบที่ 1-รอบที่ 3	5,587
รอบที่ 3-รอบที่ 4	5,395
รอบที่ 4-รอบที่ 5	5,067
รอบที่ 1-รอบที่ 5	4,868

หมายเหตุ: รอบที่ 2 สำรวจในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้นำมาพิจารณาเพราะการสำรวจในรอบที่ 2 ห่างจากรอบที่หนึ่งเพียง 1 ปี อาจยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นที่สนใจ

3.4 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากบทที่ 2 ซึ่งได้ปัจจัยหรือตัวแปรที่สำคัญที่สุดดคล้องกับการนำข้อมูลจากโครงการดังกล่าวมาใช้ศึกษา รายละเอียดดังตารางที่ 3.5

ตารางที่ 3.5 ตัวแปร วิธีการวัดตัวแปรสำหรับการวิเคราะห์

ปัจจัย	ชื่อตัวแปร	การวัดตัวแปรสำหรับการวิเคราะห์	
		Differences Between Households	Changes Within Households
ตัวแปรตาม	ค่า ใ ช้ จ่ า ย ข อ ง ครั้วเรือน	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ต่อ เดือน ของ ครั้วเรือน	การเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน
ตัวแปรอิสระ ด้านเศรษฐกิจ	รายได้ของครัวเรือน	รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน
	สัดส่วนการมีงานทำ	สัดส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกที่มีงานทำต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนการมีงานทำ
ด้านลักษณะของครัวเรือน	อัตราส่วนเพศ	อัตราส่วนระหว่างจำนวนเพศชายต่อจำนวนเพศหญิงในครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงของอัตราส่วนเพศ
	อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก	อัตราส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุน้อยกว่า 15 ปีต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 15-59 ปี	การเปลี่ยนแปลงของอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก
	อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ	อัตราส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 15-59 ปี	การเปลี่ยนแปลงของอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ
	ขนาดของครัวเรือน	จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนทั้งหมด	การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนทั้งหมด
ด้านสุขภาพในครัวเรือน	สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง	สัดส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกที่ตอบเท่าเดิม/แย่ลง/แย่มากต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง
	สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ	สัดส่วนระหว่างจำนวนสมาชิกที่ปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพจากแพทย์ 1 ครั้งขึ้นไปต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน	การเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ

ตารางที่ 3.5 (ต่อ)

ปัจจัย	ชื่อตัวแปร	การวัดตัวแปรสำหรับการวิเคราะห์	
		Differences Between Households	Changes Within Households
ตัวแปรควบคุม			
ด้านคุณลักษณะ ของหัวหน้า ครัวเรือน	เพศ	เพศของหัวหน้าครัวเรือน	-
		1 เพศชาย	
	อายุ	2 เพศหญิง (กลุ่มอ้างอิง)	
		อายุของหัวหน้าครัวเรือน มีค่าอยู่ ระหว่าง 0-120 ปี	-
	ระดับการศึกษา	การศึกษาสูงสุดของหัวหน้า ครัวเรือน	-
		1 ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	
		2 มัธยมศึกษาตอนต้น/ปลาย	
		3 อนุปริญญา/ปริญญาตรี	
		4 สูงกว่าปริญญาตรี (กลุ่ม อ้างอิง)	
	สถานภาพสมรส	สถานภาพสมรสของหัวหน้า ครัวเรือน	-
		1 โสด	
		2 แต่งงาน	
	ศาสนา	3 หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ (กลุ่ม อ้างอิง)	
		การนับถือศาสนาของหัวหน้า ครัวเรือน	-
		1 ศาสนาพุทธ	
		2 ศาสนาคริสต์	
		3 ศาสนาอิสลาม (กลุ่มอ้างอิง)	

3.5 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ศึกษาการใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน โดยพิจารณาค่าใช้จ่ายและโครงสร้างของค่าใช้จ่ายตามหมวดต่าง ๆ ของครัวเรือนในภาพรวมระดับประเทศ โดยการนำข้อมูลของแต่ละรอบการสำรวจมาวิเคราะห์ในลักษณะภาคตัดขวาง (จำนวนตัวอย่างแต่ละครัวเรือน ดังตารางที่ 3.6) ซึ่งจำนวนครัวเรือนจะเปลี่ยนแปลงไปแต่ละปีเพราะมีบางครัวเรือนที่ไม่สามารถติดตามได้ในช่วงเวลาดังกล่าว จึงทำให้สำนักงานสถิติแห่งชาติที่เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บข้อมูลสุ่มตัวอย่างครัวเรือนใหม่มาทดแทน และพิจารณาการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในระดับครัวเรือนโดยใช้ข้อมูลครัวเรือนที่สามารถติดตามได้ตั้งแต่ปี 2548–2555 จำนวน 4,868 ครัวเรือน

ส่วนที่ 2 ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณลักษณะของครัวเรือนและด้านสุขภาพของครัวเรือนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน และเพื่อให้ได้ภาพรวมของอิทธิพลดังกล่าวที่มีต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย การศึกษาครั้งนี้จึงแยกพิจารณาเป็น 2 มิติ คือ

มิติที่ 1 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผันแปรของค่าใช้จ่ายระหว่างครัวเรือน (Differences Between Households) ที่เป็นการนำข้อมูลแต่ละรอบการสำรวจ คือ วิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลการสำรวจในรอบที่ 1 (ปี 2548) รอบที่ 3 (ปี 2550) รอบที่ 4 (ปี 2553) และรอบที่ 5 (ปี 2555) เป็นอิสระจากกันในลักษณะภาคตัดขวาง (Cross–Sectional Data) การวิเคราะห์ในแต่ละรอบการสำรวจใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) เขียนสมการทั่วไปเมื่อกำหนดให้มีตัวแปรอิสระ 3 ตัวได้ดังนี้

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \beta_3 X_{3i} + \varepsilon_{ij} \text{ เมื่อ}$$

Y_i คือ ค่าสังเกตที่ i ของตัวแปรตามที่เราสนใจศึกษา

X_{1i}, X_{2i}, X_{3i} คือ ค่าสังเกตที่ i ของตัวแปรอิสระแต่ละตัว

β_0 คือ จุดตัดของสมการถดถอย

β_i คือ สัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระที่ i ; $i=1, 2, 3$

ε_{ij} คือ ความคลาดเคลื่อนสุ่ม (Error Term)

และสมการสำหรับการศึกษาครั้งนี้ในแต่ละรอบ คือ

การใช้จ่ายของครัวเรือน (Expenditure) = f (เพศ, อายุ, การศึกษา, สถานภาพสมรส, ศาสนา, รายได้, สัดส่วนการมีงานทำ, อัตราส่วนเพศ, อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก, อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ, ขนาดของครัวเรือน, สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง, สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ)

โดยมีตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และศาสนาของหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวแปรควบคุม

เนื่องจากผู้วิจัยได้ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยต่างๆที่มีต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนแต่ละปีที่สำรวจข้อมูล ดังนั้นขนาดตัวอย่างที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ จึงไม่เท่ากันในแต่ละปีที่สำรวจ บางปีไม่สามารถติดตามครัวเรือนเดิมได้ หน่วยงานจึงสุ่มตัวอย่างครัวเรือนใหม่เพื่อเก็บรวบรวม เพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและเพื่อความเข้าใจในประเด็นต่างๆเกี่ยวกับตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยจึงนำเสนอขนาดตัวอย่างโดยพิจารณาตามคุณลักษณะที่สำคัญของหัวหน้าครัวเรือนในแต่ละปี ดังตารางที่ 3.6

ตารางที่ 3.6 จำนวนและร้อยละของตัวอย่างที่ใช้สำหรับการศึกษาจำแนกตามคุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน

คุณลักษณะ ของหัวหน้า ครัวเรือน	Cross-Sectional Data				Panel Data
	ปี 2548 (N=6,000)	ปี 2550 (N=5,771)	ปี 2553 (N=5,510)	ปี 2555 (N=5,680)	ปี 2548 (N=4,868)
เพศ					
ชาย	4,229(70.5)	3,913(67.8)	3,575(64.9)	3,538(62.4)	3,479(71.5)
หญิง	1,772(29.5)	1,858(32.2)	1,935(35.1)	2,142(37.6)	1,389(28.5)
อายุ					
น้อยกว่า 30 ปี	365(6.1)	291(5.0)	209(3.8)	337(5.9)	178(3.7)
30-39 ปี	1,146(19.1)	909(15.8)	650(11.8)	507(8.9)	857(17.6)
40-49 ปี	1,548(25.8)	1,473(25.5)	1,347(24.5)	1,216(21.4)	1,287(26.4)
50-59 ปี	1,341(22.4)	1,355(23.5)	1,397(25.4)	1,447(25.5)	1,162(23.9)
60 ปีขึ้นไป	1,600(26.7)	1,743(30.2)	1,907(34.6)	2,173(38.3)	1,384(28.4)
เฉลี่ย (S.D.) ปี	50.31(14.47)	51.91(14.63)	53.93(14.47)	54.80(15.40)	51.50(13.83)
ระดับการศึกษา					
ประถมศึกษา หรือต่ำกว่า	3,946(65.8)	3,802(70.5)	3,822(70.8)	3,818(69.2)	3,380(72.7)
มัธยมศึกษา	956(15.9)	853(15.8)	834(15.4)	902(16.3)	696(15.0)
ปริญญาตรี/ อนุปริญญา	750(12.5)	680(12.6)	685(12.7)	725(13.1)	522(11.3)
สูงกว่า ปริญญาตรี	56(0.9)	59(1.1)	61(1.1)	73(1.3)	36(0.8)

ตารางที่ 3.6 (ต่อ)

คุณลักษณะ ของหัวหน้า ครัวเรือน	Cross-Sectional Data				Panel Data
	ปี 2548 (N=6,000)	ปี 2550 (N=5,771)	ปี 2553 (N=5,510)	ปี 2555 (N=5,680)	ปี 2548 (N=4,868)
สถานภาพสมรส					
โสด	411(6.8)	402(7.0)	351(6.4)	462(8.1)	257(5.3)
แต่งงาน	4,375(72.9)	4,127(71.5)	3,828(69.5)	3,783(66.6)	3,635(74.9)
หม้าย/หย่า/ แยก	1,190(19.9)	1,242(21.5)	1,331(24.2)	1,432(25.3)	960(19.8)
ศาสนา					
ศาสนาพุทธ	5,678(94.6)	5,493(95.2)	5,249(95.3)	5,397(95.0)	4,614(94.8)
ศาสนาคริสต์	71(1.2)	54(0.9)	44(0.8)	44(0.8)	55(1.1)
ศาสนาอิสลาม	249(4.2)	222(3.8)	215(3.9)	235(4.2)	197(4.0)

จากคุณลักษณะทั่วไปของตัวอย่างข้างต้นเป็นการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ตั้งแต่ปี 2548–2555 สำหรับข้อมูลภาคตัดขวางแต่ละปี (Cross-Sectional Data) จากการศึกษาจะเห็นว่าหัวหน้าครัวเรือนของสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นเพศชายและมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ซึ่งคาดการณ์ว่าอีกไม่กี่ปีข้างหน้าหัวหน้าครัวเรือนเพศหญิงจะค่อยๆ เพิ่มขึ้น สำหรับอายุของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 40–50 ปี ระดับการศึกษา พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งมีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าและถือเป็นสัญญาณที่ดีเมื่อหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งจะช่วยส่งเสริมแนะนำให้สมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะบุตรได้มีการศึกษาที่สูงขึ้น ส่งผลต่อรายได้และการใช้จ่ายของครัวเรือนต่อไปในอนาคต ส่วนสถานภาพสมรส พบว่า ส่วนใหญ่หัวหน้าครัวเรือนจะแต่งงานมีคู่สมรส แต่ที่น่าสังเกตคือการแต่งงานมีคู่สมรส มีแนวโน้มลดลงทุกปีซึ่งสวนทางกันกับสถานะหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี และการนับถือศาสนาหัวหน้าครัวเรือนในสังคมไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

จากโครงสร้างของครัวเรือนไทยข้างต้นมีหลาย อย่างที่เปลี่ยนไปไม่ว่าจะเป็น เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส ซึ่งแน่นอนการเปลี่ยนแปลงประเด็นต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะมิติด้านครอบครัว/ครัวเรือนถือเป็นสถาบันที่สำคัญในการช่วยขับเคลื่อนสถาบันอื่นๆ ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจากผลการศึกษาที่ผู้วิจัยได้สรุปให้เห็นข้างต้นเป็นเพียงข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะครัวเรือนของสังคมไทยว่าในอดีตเป็นอย่างไร ส่งต่อไปถึงอนาคตจะมีแนวโน้มหรือทิศทางไปอย่างไร และจะเชื่อมโยงกับการใช้จ่ายในครัวเรือนอย่างไร ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

มิติที่ 2 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน (Changes Within Households) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์การใช้จ่ายของครัวเรือนเดิมรวมทั้งปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรเมื่อเวลาเปลี่ยนไป ดังนั้นจึงเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลระยะยาวแบบใช้ตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) การวิเคราะห์ในมิตินี้จึงต้องใช้ข้อมูลจากครัวเรือนที่สามารถติดตามได้ในทุกรอบของการสำรวจตั้งแต่ปี 2548-2555 ซึ่งมีอยู่จำนวน 4,868 ครัวเรือน โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรที่ศึกษาระหว่างรอบของการสำรวจ ดังนี้ ระหว่างปี 2548-2550 ระหว่างปี 2550-2553 ระหว่างปี 2553-2555 และระหว่างปี 2548-2555 โดยการวิเคราะห์ใช้การถดถอยพหุ (Multiple Regression) แบบ Fixed Effect Model (FEM) วิธี First Differences Estimator (มนตรี พิริยกุล, 2556: 50) ซึ่งเหมาะสำหรับการวิเคราะห์ที่ใช้ตัวอย่างซ้ำที่ต้องการจะจัดปัญหาเกี่ยวกับปัจจัย/ตัวแปรภายนอก (Exogenous Variable) ที่มารบกวนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา ดังนี้ กำหนดให้

t_1 คือ ข้อมูล ณ ต้นช่วงเวลา

t_2 คือ ข้อมูล ณ ปลายช่วงเวลา

สมมติตัวแปรอิสระ 1 ตัว เราสามารถเขียนสมการถดถอยได้ดังนี้

$$y_{it} = \beta_0 + \delta_0 d_t + \beta_1 x_{it} + \alpha_i + \mu_{it} \quad (1)$$

เมื่อ

y_{it} คือ ค่าสังเกตที่ i ณ เวลา t ของตัวแปรตามที่เราสนใจศึกษา

x_{it} คือ ค่าสังเกตที่ i ณ เวลา t ของตัวแปรอิสระ

β_0 คือ จุดตัดของสมการถดถอย

β_1 คือ สัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

δ_0 คือ สัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรดัมมี่

d_t คือ Dummy Variable

$$d_t = \begin{cases} 1 ; \text{ข้อมูลนั้นมาจากปลายช่วงเวลา} \\ 0 ; \text{ข้อมูลนั้นมาจากต้นช่วงเวลา} \end{cases}$$

α_i คือ Unobserved Time-Invariant Effects หรือ Fixed Effect

μ_{it} คือ Error Term หรือ Time-Varying Error

จากสมการ (1) จุดตัดของสมการถดถอย ณ เวลา t_1 คือ β_0 และ ณ เวลา t_2

คือ $\beta_0 + \delta_0$

ดังนั้น

$$\text{สมการถดถอย ณ เวลา } t_2; Y_{i2} = (\beta_0 + \delta_0) + \beta_1 X_{i2} + \alpha_i + \mu_{i2} \quad (2)$$

$$\text{สมการถดถอย ณ เวลา } t_1; Y_{i1} = \beta_0 + \beta_1 X_{i1} + \alpha_i + \mu_{i1} \quad (3)$$

นำ (2)-(3)

$$\begin{aligned} Y_{i2} - Y_{i1} &= \delta_0 + \beta_1 (X_{i2} - X_{i1}) + (\alpha_i - \alpha_i) + (\mu_{i2} - \mu_{i1}) \\ \Delta Y_i &= \delta_0 + \beta_1 \Delta X_i + \Delta \mu_i \end{aligned} \quad (4)$$

จากสมการ (4) จะเห็นว่าตัวแปร Unobserved Time-Invariant Effects หรือ Fixed Effect (α_i) ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ผู้วิจัยไม่ได้นำมาระบุในสมการหรือเป็นตัวแปรที่สังเกตหรือวัดยาก เช่น ค่านิยมหรือรสนิยมในการบริโภค ความชอบในการบริโภค แบบแผนในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน ความเข้มงวดในการควบคุมการใช้จ่ายของหัวหน้าครัวเรือน ฯลฯ ถูกกำจัดออกไปจากสมการถดถอย ทำให้ผลการวิเคราะห์การถดถอยช่วยลดความเอนเอียง (Bias) ของการประมาณค่าพารามิเตอร์ต่างๆได้ ผลการศึกษาที่ได้มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น และสมการสำหรับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาเป็นดังนี้

การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน ($\Delta \text{Expenditure}$) = f (Δ รายได้, Δ สัดส่วนการมีงานทำ, Δ อัตราส่วนเพศ, Δ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก, Δ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ, Δ ขนาดของครัวเรือน, Δ สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง, Δ สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ)

สำหรับจำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่ใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ ผู้วิจัยใช้ครัวเรือนเดิมที่สามารถติดตามได้ตั้งแต่ปี 2548-2555 จำนวน 4,868 ครัวเรือน ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญๆ ดังตารางที่ 3.6 (ในส่วนของ Panel Data) โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเพียงปี 2548 เท่านั้นเพราะในปี 2553-2555 เป็นครัวเรือนเดิม ดังนั้นโครงสร้างของหัวหน้าครัวเรือนจึงไม่เปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก และจากปี 2548 จะเห็นว่า หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายซึ่งมีมากกว่าผู้หญิงประมาณ 2 เท่าตัว เฉลี่ยแล้วอายุประมาณ 51 ปี ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเป็นส่วนใหญ่ ส่วนสถานภาพสมรสจะเห็นว่าสถานภาพแต่งงานคิดเป็นร้อยละ 70 ของครัวเรือนทั้งหมด และการนับถือศาสนาก็ยังคงเป็นศาสนาพุทธร้อยละ 95

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย พ.ศ. 2548-2555” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยดังนี้

4.1 การใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย

4.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน

4.1 การใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย

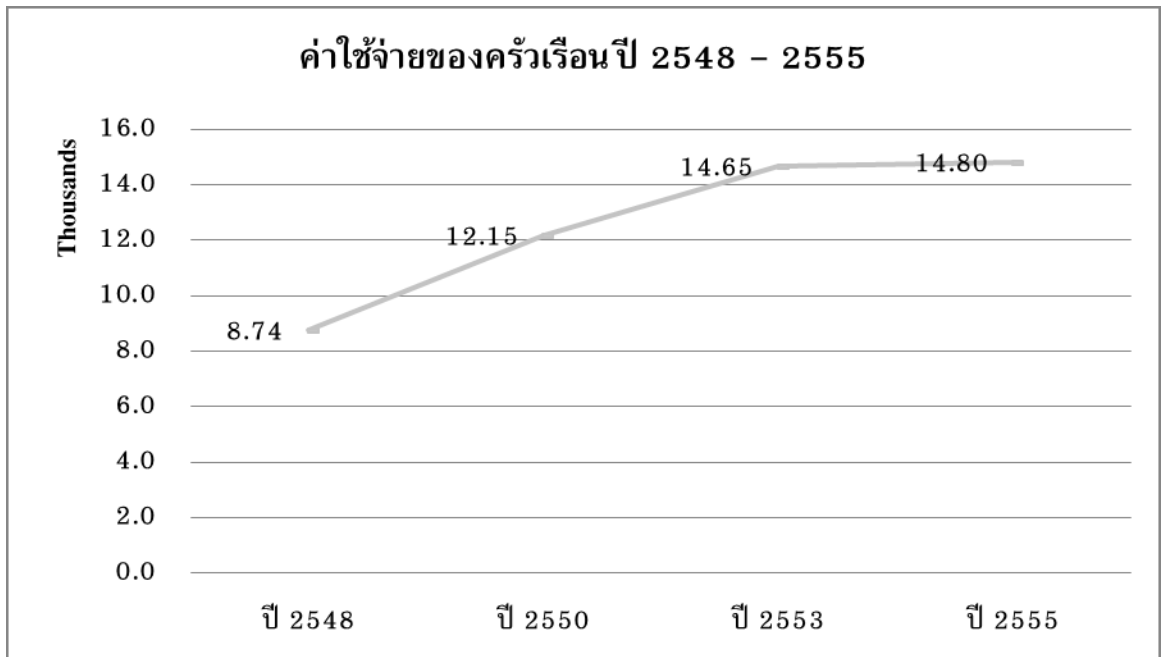
ผลการศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยนำเสนอ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานค่าใช้จ่ายของครัวเรือนภาพรวมในระดับประเทศแต่ละปีที่สำรวจและศึกษาอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในระดับครัวเรือนระหว่างปี 4 ช่วงเวลาด้วยกัน ผลการศึกษานำเสนอได้ดังต่อไปนี้

4.1.1 การใช้จ่ายของครัวเรือนภาพรวมในระดับประเทศ

การใช้จ่ายของครัวเรือนภาพรวมในระดับประเทศ ผู้วิจัยนำเสนอปริมาณการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นระหว่างปี 2548-2555 โดยพิจารณา ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมทั้งนำเสนอโครงสร้างหรือสัดส่วนการใช้จ่ายในแต่ละหมวด ดังผลการศึกษาต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน
จำแนกตามหมวดการใช้จ่าย

หมวดการใช้จ่าย	ปี พ.ศ. (หน่วย: บาท)			
	ปี 2548 (n=6,000)	ปี 2550 (n=5,771)	ปี 2553 (n=5,510)	ปี 2555 (n=5,680)
ค่าที่อยู่อาศัย	1,122.54 (2,015.98)	1,170.01 (2,186.10)	1,356.60 (3,374.08)	1,402.26 (2,835.61)
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งบ้าน	-	158.67 (926.30)	204.67 (1,566.97)	338.66 (1,549.05)
ค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ	3,692.29 (2,822.53)	4,457.24 (3,909.14)	5,696.02 (5,824.64)	5,902.86 (5,697.24)
ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและ เวชภัณฑ์	189.53 (590.95)	193.88 (830.52)	287.51 (1,193.78)	240.73 (918.09)
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	703.01 (1,609.24)	649.90 (1,536.22)	616.45 (1,819.50)	643.22 (2,794.63)
ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและ ยานพาหนะ	1,852.08 (4,562.94)	3,004.69 (4,824.80)	3,157.35 (5,196.28)	2,894.06 (5,191.93)
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การ อ่าน	143.79 (434.46)	205.09 (478.48)	238.57 (536.06)	283.11 (764.24)
ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล	720.08 (1,111.32)	622.69 (1,000.57)	820.38 (1,365.91)	846.15 (1,859.97)
ค่าใช้จ่ายด้านสังคม	418.04 (849.26)	417.26 (618.70)	601.67 (2,404.83)	628.31 (1,192.05)
ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน	467.42 (1,939.76)	499.48 (1,609.15)	740.07 (2,377.92)	715.14 (2,700.98)
อื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต)	554.59 (1,879.92)	775.94 (1,842.52)	932.63 (2,005.10)	903.12 (2,502.45)
ค่าใช้จ่ายทั้งหมด	8,740.83 (9,865.03)	12,154.86 (12,350.78)	14,651.87 (15,333.05)	14,797.62 (15,445.61)

ภาพที่ 4.1 ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ปี 2548-2555

จากตารางที่ 4.1 และภาพที่ 4.1 นำเสนอผลการวิเคราะห์ปริมาณค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนโดยพิจารณาตามหมวดการใช้จ่าย ซึ่งการศึกษาในปี 2548 พบว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยทั้งหมด คือ 8,740.83 (9,865.03) บาท โดยเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 3,692.29 (2,822.53) บาท รองลงมาได้แก่ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางและยานพาหนะ 1,852.08 (4,562.94) บาท ค่าที่อยู่อาศัย 1,122.54 (2,015.98) บาท ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล 720.08 (1,111.32) บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา 703.01 (1,609.24) บาท ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) 554.59 (1,879.92) บาท ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน 467.42 (1,939.76) บาท ค่าใช้จ่ายด้านสังคม 418.04 (849.26) บาท ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ 189.53 (590.95) บาท และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน 143.79 (434.46) บาท ตามลำดับ

ในปี 2550 พบว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยทั้งหมด คือ 12,154.86 (12,350.78) บาท โดยเป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4,457.24 (3,909.14) บาท รองลงมาได้แก่ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางและยานพาหนะ 3,000.69 (4,824.80) บาท ค่าที่อยู่อาศัย 1,170.01 (2,186.10) บาท ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) 775.94 (1,842.52) บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา 649.90 (1,536.22) บาท ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล 622.69 (1,000.57) บาท ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน 499.48 (1,609.15) บาท ค่าใช้จ่ายด้านสังคม 417.26 (618.70) บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการ

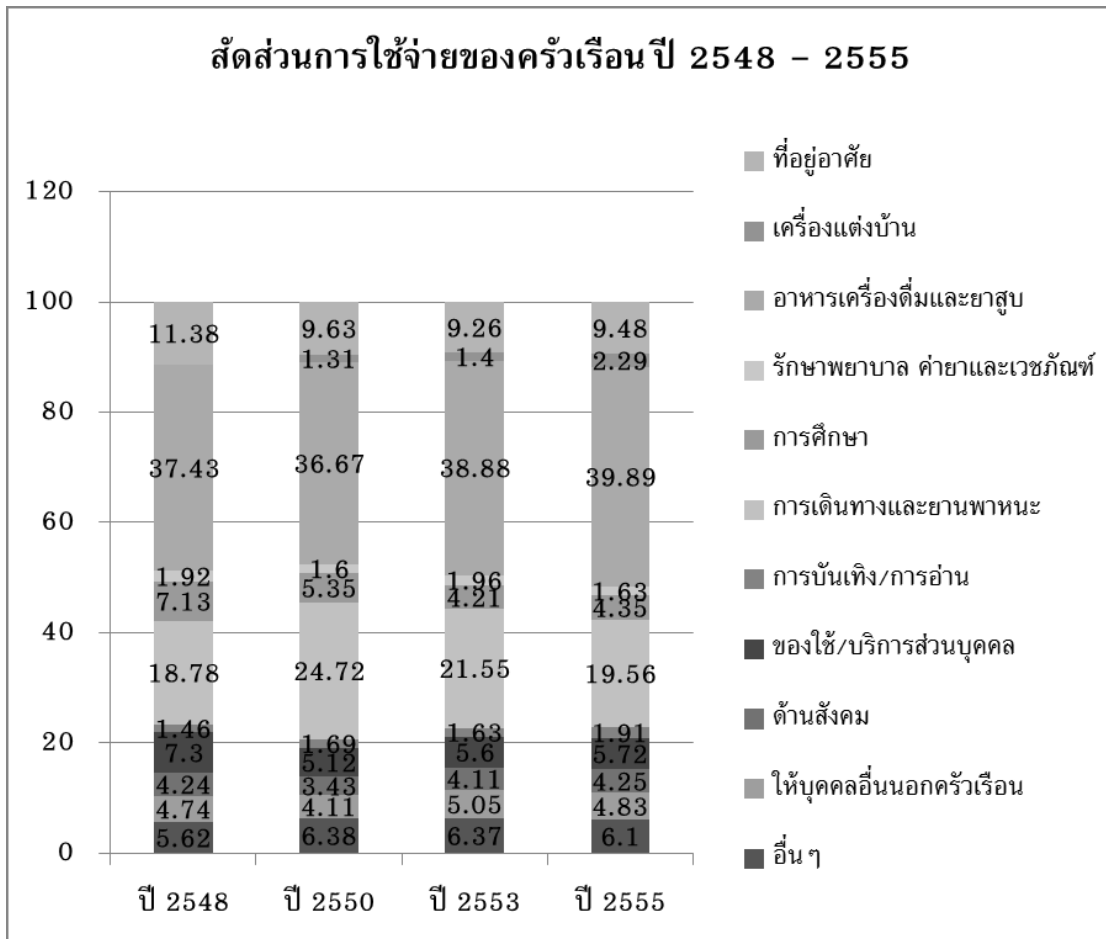
บันเทิง/การอ่าน 205.09 (478.48) บาท และค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ 193.88 (830.52) บาท ตามลำดับ

ในปี 2553 พบว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยทั้งหมด คือ 14,651.87 (15,333.05) บาท โดยเป็น ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 5,696.02 (5,824.64) บาท รองลงมาได้แก่ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางและยานพาหนะ 3,157.35 (5,196.28) บาท ค่าที่อยู่อาศัย 1,356.60 (3,374.08) บาท ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) 932.63 (2,005.10) บาท ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล 820.38 (1,365.91) บาท ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน 740.07 (2,377.92) บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา 616.45 (1,819.50) บาท ค่าใช้จ่ายด้านสังคม 601.67 (2,404.83) บาท ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ 283.51 (1,193.78) บาท และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน 238.57 (536.06) บาท ตามลำดับ

ในปี 2555 พบว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยทั้งหมด คือ 14,797.62 (15,445.61) บาท โดยเป็น ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 5,902.86 (5,697.24) บาท รองลงมาได้แก่ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางและยานพาหนะ 2,894.06 (5,191.93) บาท ค่าที่อยู่อาศัย 1,402.26 (2,835.61) บาท ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) 903.12 (2,502.45) บาท ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล 846.15 (1,859.97) บาท ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน 715.14 (2,700.98) บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา 643.22 (2,794.63) บาท ค่าใช้จ่ายด้านสังคม 628.31 (1,192.05) บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน 283.11 (764.24) บาท และค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ 240.73 (918.09) บาท ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 สัดส่วนการใช้จ่ายของครัวเรือนจำแนกตามหมวดการใช้จ่าย

หมวดการใช้จ่าย	ปี พ.ศ. (หน่วย: %)			
	ปี 2548	ปี 2550	ปี 2553	ปี 2555
ค่าที่อยู่อาศัย	11.38	9.63	9.26	9.48
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งบ้าน	-	1.31	1.40	2.29
ค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ	37.43	36.67	38.88	39.89
ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์	1.92	1.60	1.96	1.63
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	7.13	5.35	4.21	4.35
ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะ	18.78	24.72	21.55	19.56
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน	1.46	1.69	1.63	1.91
ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล	7.30	5.12	5.60	5.72
ค่าใช้จ่ายด้านสังคม	4.24	3.43	4.11	4.25
ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน	4.74	4.11	5.05	4.83
อื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต)	5.62	6.38	6.37	6.10
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00

ภาพที่ 4.2 สัดส่วนการใช้จ่ายของครัวเรือน ปี 2548-2555 ตามหมวดการใช้จ่าย

จากตารางที่ 4.3 และภาพที่ 4.2 นำเสนอผลการวิเคราะห์สัดส่วนการใช้จ่ายแต่ละหมวดของครัวเรือน ซึ่งการศึกษาในปี 2548 พบว่า หมวดอาหารเครื่องดื่มและยาสูบมีสัดส่วนการใช้จ่ายมากที่สุดร้อยละ 37.43 รองลงมาได้แก่ หมวดการเดินทางและยานพาหนะร้อยละ 18.78 หมวดที่อยู่อาศัยร้อยละ 11.38 หมวดของใช้/บริการส่วนบุคคลร้อยละ 7.30 หมวดการศึกษาร้อยละ 7.13 หมวดอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) ร้อยละ 5.62 หมวดให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือนร้อยละ 4.74 หมวดการใช้จ่ายด้านสังคม 4.24 หมวดค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ร้อยละ 1.92 และหมวดการบันเทิง/การอ่านร้อยละ 1.46 ตามลำดับ

ปี 2550 พบว่า หมวดอาหารเครื่องดื่มและยาสูบมีสัดส่วนการใช้จ่ายมากที่สุดร้อยละ 36.67 รองลงมาได้แก่ หมวดการเดินทางและยานพาหนะร้อยละ 24.72 หมวดที่อยู่อาศัยร้อยละ 9.63 หมวดอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) ร้อยละ 6.38 หมวดการศึกษาร้อยละ 5.35 หมวดของใช้/บริการส่วนบุคคลร้อยละ 5.12 หมวดให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือนร้อยละ 4.11

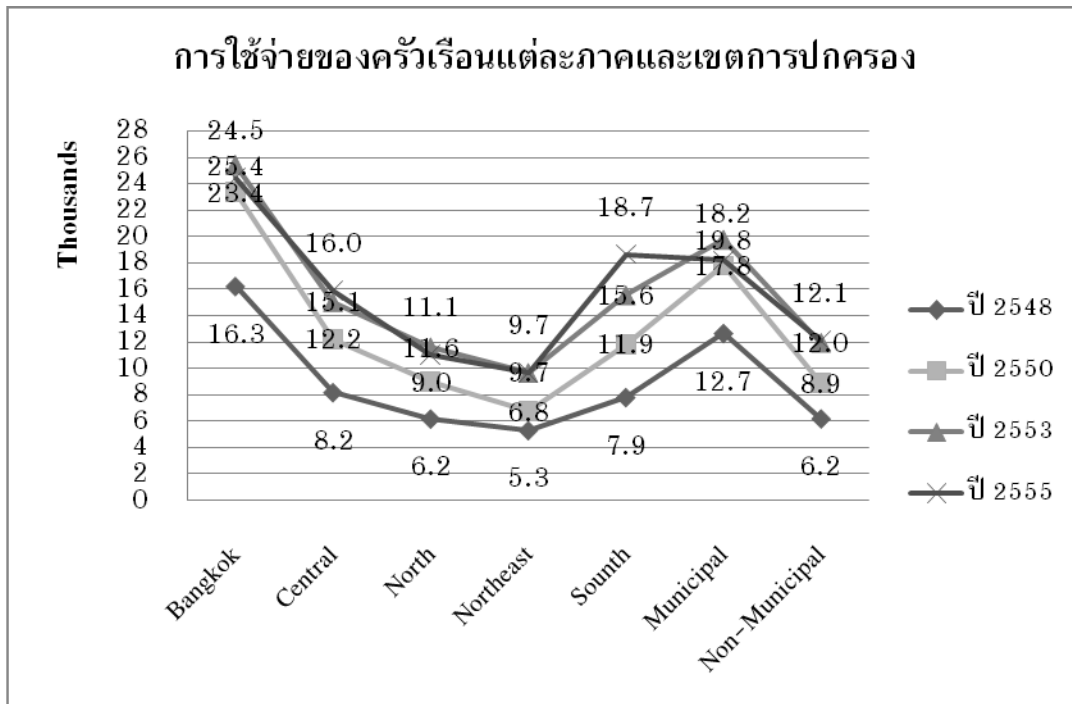
หมวดการใช้จ่ายด้านสังคม 3.43 หมวดการบันเทิง/การอ่านร้อยละ 1.69 และหมวดค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ร้อยละ 1.60 และหมวดเครื่องแต่งบ้านร้อยละ 1.31 ตามลำดับ

ปี 2553 พบว่า หมวดอาหารเครื่องดื่มและยาสูบมีสัดส่วนการใช้จ่ายมากที่สุดร้อยละ 38.88 รองลงมาได้แก่ หมวดการเดินทางและยานพาหนะร้อยละ 21.55 หมวดที่อยู่อาศัยร้อยละ 9.26 หมวดอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) ร้อยละ 6.37 หมวดของใช้/บริการส่วนบุคคล ร้อยละ 5.60 หมวดให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือนร้อยละ 5.05 หมวดการศึกษาร้อยละ 4.21 หมวดการใช้จ่ายด้านสังคม 4.11 หมวดค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ร้อยละ 1.96 หมวดการบันเทิง/การอ่านร้อยละ 1.63 และหมวดเครื่องแต่งบ้านร้อยละ 1.40 ตามลำดับ

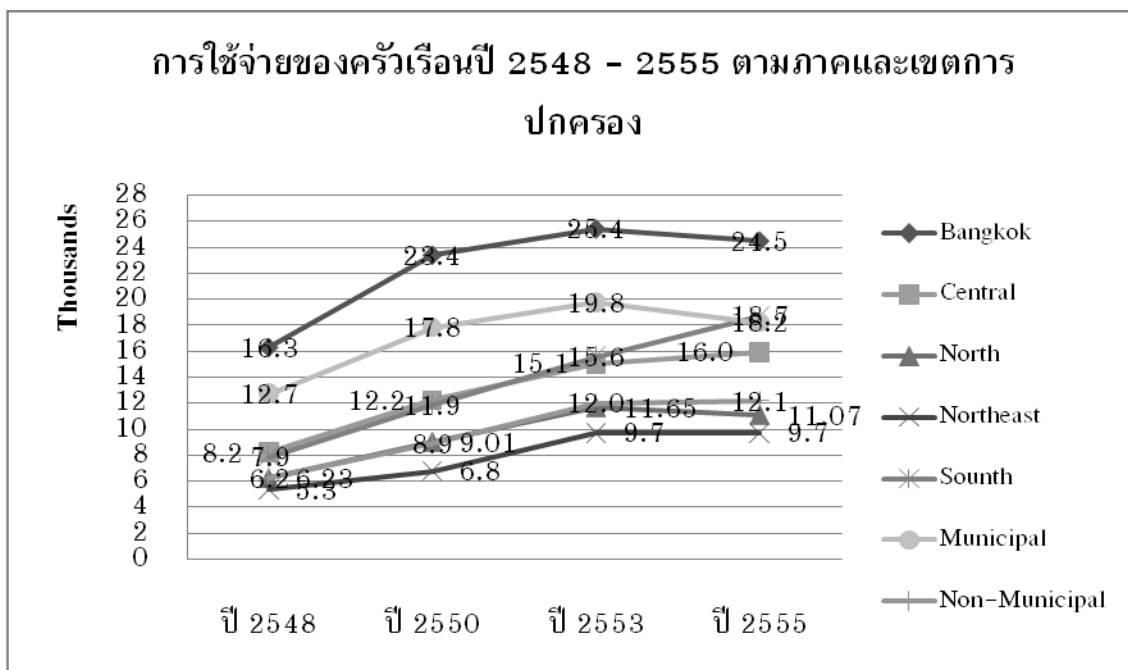
ปี 2555 พบว่า หมวดอาหารเครื่องดื่มและยาสูบมีสัดส่วนการใช้จ่ายมากที่สุดร้อยละ 39.89 รองลงมาได้แก่ หมวดการเดินทางและยานพาหนะร้อยละ 19.56 หมวดที่อยู่อาศัยร้อยละ 9.48 หมวดอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) ร้อยละ 6.10 หมวดของใช้/บริการส่วนบุคคล ร้อยละ 5.72 หมวดการศึกษาร้อยละ 4.35 หมวดการใช้จ่ายด้านสังคม 4.25 หมวดให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือนร้อยละ 4.05 หมวดเครื่องแต่งบ้านร้อยละ 2.29 หมวดการบันเทิง/การอ่านร้อยละ 1.91 และหมวดค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ร้อยละ 1.63 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของค่าใช้จ่ายครัวเรือนจำแนกตาม
คุณลักษณะทางภูมิศาสตร์

คุณลักษณะทางภูมิศาสตร์	ปี พ.ศ. (หน่วย : บาท)			
	ปี 2548	ปี 2550	ปี 2553	ปี 2555
ภาค				
กรุงเทพและปริมณฑล	16,261.25 (15,021.26)	23,390.58 (17,442.61)	25,411.80 (19,480.64)	24,482.53 (20,266.26)
ภาคกลาง	8,222.06 (6,878.62)	12,244.49 (10,481.89)	15,054.00 (12,822.42)	15,953.14 (16,982.25)
ภาคเหนือ	6,226.85 (7,385.37)	9,009.35 (8,773.30)	11,645.96 (16,393.04)	11,069.57 (9,852.26)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	5,348.81 (5,009.82)	6,785.49 (5,723.52)	9,708.32 (10,053.94)	9,717.97 (9,127.53)
ภาคใต้	7,853.36 (6,519.46)	11,866.87 (9,909.40)	15,575.91 (13,064.98)	18,692.50 (17,795.11)
เขตการปกครอง				
ในเขตเทศบาล	12,702.52 (12,953.96)	17,809.69 (15,742.28)	19,764.32 (16,330.34)	18,220.81 (18,684.21)
นอกเขตเทศบาล	6,243.24 (6,064.51)	8,915.16 (8,317.79)	11,982.66 (14,067.98)	12,148.69 (11,705.86)

ภาพที่ 4.3 การใช้จ่ายของครัวเรือนจำแนกตามภาคและเขตการปกครองตั้งแต่ปี 2548-2555

ภาพที่ 4.4 การใช้จ่ายของครัวเรือนตั้งแต่ปี 2548-2555 จำแนกตามภาคและเขตการปกครอง

จากตารางที่ 4.3 และภาพที่ 4.3-4.4 ศึกษาค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนโดยพิจารณาตามลักษณะภูมิศาสตร์ได้แก่ ภาคและเขตการปกครอง การศึกษาในปี 2548 พบว่า ในกรุงเทพและปริมณฑลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยมากที่สุด 16,261.25 (15,021.26) บาท รองลงมาได้แก่ ภาคกลาง 8,222.06 (6,878.62) บาท ภาคใต้ 7,853.36 (6,519.46) บาท ภาคเหนือ 6,226.85 (7,385.37) บาท และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5,348.81 (5,009.82) บาท ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามเขตการปกครอง พบว่า การปกครองในเขตเทศบาลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 12,702.52 (12,953.96) บาท และการปกครองนอกเขตเทศบาลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 6,243.24 (6,064.51) บาท

การศึกษาในปี 2550 พบว่า กรุงเทพและปริมณฑลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยมากที่สุด 23,309.58 (17,442.61) บาท รองลงมาได้แก่ ภาคกลาง 12,244.49 (10,481.89) บาท ภาคใต้ 11,866.87 (9,909.40) บาท ภาคเหนือ 9,009.35 (8,773.30) บาท และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6,785.49 (5,723.52) บาท ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามเขตการปกครอง พบว่า การปกครองในเขตเทศบาลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 17,809.69 (15,742.28) บาท และการปกครองนอกเขตเทศบาลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 8,915.16 (8,317.79) บาท

การศึกษาในปี 2553 พบว่า กรุงเทพและปริมณฑลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยมากที่สุด 25,411.80 (19,480.64) บาท รองลงมาได้แก่ ภาคใต้ 15,575.91 (13,064.98) บาท ภาคกลาง 15,054 (12,822.42) บาท ภาคเหนือ 11,645.96 (16,393.04) บาท และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 9,708.32 (10,053.94) บาท ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามเขตการปกครอง พบว่า การปกครองในเขตเทศบาลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 19,764.32 (16,330.34) บาท และการปกครองนอกเขตเทศบาลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 11,982.66 (14,067.98) บาท

การศึกษาในปี 2555 พบว่า กรุงเทพและปริมณฑลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยมากที่สุด 24,482.53 (20,266.26) บาท รองลงมาได้แก่ ภาคใต้ 18,692.50 (17,795.11) บาท ภาคกลาง 15,953.14 (16,982.25) บาท ภาคเหนือ 11,069.57 (9,852.26) บาท และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 9,717.97 (9,127.53) บาท ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามเขตการปกครอง พบว่า การปกครองในเขตเทศบาลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 18,220.81 (18,684.21) บาท และการปกครองนอกเขตเทศบาลมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 12,148.69 (11,705.86) บาท

การใช้จ่ายของครัวเรือนในภาพรวมของประเทศไทยช่วงปี 2548-2555 (ตารางที่ 4.1) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือนเล็กน้อย คือ 8,740.83 บาทในปี 2548 เพิ่มขึ้นเป็น 14,797.62 บาทในปี 2555 อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาสัดส่วนค่าใช้จ่ายของครัวเรือนทั้ง 11 หมวด (ตารางที่ 4.2 และ ภาพที่ 4.2) แล้ว พบว่า โครงสร้างของค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทยในช่วงเวลาดังกล่าวไม่เปลี่ยนแปลง โดยหมวดที่ครัวเรือนใช้จ่ายในสัดส่วนที่สูงที่สุดคือ ค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ โดยในช่วงปี 2548-2555 มีสัดส่วนอยู่ประมาณร้อยละ 37-40 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือน หรือเฉลี่ยประมาณเดือนละ 3,700 4,500 5,700 และ

5,900 บาท ในปี 2548 2550 2553 และ 2555 ตามลำดับ รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายในหมวดการเดินทาง และยานพาหนะมีสัดส่วนอยู่ประมาณร้อยละ 19-25 ถัดมา คือ หมวดที่อยู่อาศัย คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 10 ประเด็นที่น่าสังเกต คือ สัดส่วนของค่าใช้จ่ายครัวเรือนในหมวดที่สำคัญ 2 หมวด ได้แก่ หมวดการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องอย่างมากกับการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพ พบว่ามีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพียงประมาณร้อยละ 4-7 และหมวดการรักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ ซึ่งถือเป็นหมวดที่มีความสำคัญสำหรับสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนกลับพบว่ามีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 1.92 1.60 1.96 และ 1.63 ในปี 2548 2550 2553 และ 2555 ตามลำดับ ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับน้อย ดังนั้นโดยสรุปจากโครงสร้างค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทยในแต่ละปีที่ศึกษา จะเห็นว่า โครงสร้างค่าใช้จ่ายไม่แตกต่างกัน โดยค่าใช้จ่าย 3 ลำดับแรกก็ยังคงเป็นค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะและค่าที่อยู่อาศัย ซึ่งค่าใช้จ่ายต่อเดือนใน 3 หมวดหลักนี้รวมกันมีค่าประมาณร้อยละ 70 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดต่อเดือนของครัวเรือนไทย

4.1.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน

การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนผู้วิจัยนำเสนออัตราการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายแต่ละหมวด 4 ช่วงเวลาดังได้กล่าวไว้ข้างต้น ผลการศึกษาดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 อัตราการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนปี 2548-2555 จำแนกตามหมวดการใช้จ่าย (หน่วย: ร้อยละ)

หมวดการใช้จ่าย	ปี 2548- 2550	ปี 2550- 2553	ปี 2553- 2555	ปี 2548- 2555
ค่าที่อยู่อาศัย	1.80	-10.30	1.33	-8.56
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งบ้าน	-	7.79	13.45	-
ค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ	8.10	11.12	1.99	20.32
ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและ เวชภัณฑ์	-14.34	22.51	-13.46	-5.61
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	-2.24	-12.64	-4.60	-18.01
ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และ ยานพาหนะ	23.70	5.07	-2.52	24.14
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/ การอ่าน	30.42	8.57	-1.70	31.60
ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการ ส่วนบุคคล	-3.71	9.81	-0.28	5.77

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

หมวดการใช้จ่าย	ปี 2548- 2550	ปี 2550- 2553	ปี 2553- 2555	ปี 2548- 2555
ค่าใช้จ่ายด้านสังคม	0.27	6.35	4.65	11.12
ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอก ครัวเรือน	-4.38	18.90	-10.12	3.85
อื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกัน ชีวิต)	19.70	13.75	-5.36	25.12
การเปลี่ยนแปลงโดยเฉลี่ย	15.29	9.50	1.75	25.10

จากตารางที่ 4.4 นำเสนอผลการวิเคราะห์อัตราการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในระดับครัวเรือน โดยพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลง 4 ช่วงเวลา ดังได้กล่าวไว้ข้างต้น ได้ผลการศึกษา ดังนี้ ช่วงปี 2548-2550 พบว่า การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง 15.29% เมื่อพิจารณาแต่ละหมวดของการใช้จ่ายจะเห็นว่า ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน เปลี่ยนแปลงมากที่สุด 30.42% รองลงมา ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะ 23.70% ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) 19.70% ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ -14.34% ค่าอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ 8.10% ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน -4.38% ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล -3.71% ค่าที่อยู่อาศัย 1.80% และค่าใช้จ่ายด้านสังคม 0.27% ตามลำดับ

ช่วงปี 2550-2553 พบว่า การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง 9.50% เมื่อพิจารณาแต่ละหมวดของการใช้จ่ายจะเห็นว่า ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์เปลี่ยนแปลงมากที่สุด 22.51% รองลงมา ได้แก่ ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน 18.90% ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) 13.75% ค่าอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ 11.12% ค่าที่อยู่อาศัย -10.30% ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล 9.81% ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน 8.57% ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งบ้าน 7.79% ค่าใช้จ่ายด้านสังคม 6.35% และค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะ 5.07% ตามลำดับ

ช่วงปี 2553-2555 พบว่า การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง 1.75% เมื่อพิจารณาแต่ละหมวดของการใช้จ่ายจะเห็นว่าค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์เปลี่ยนแปลงมากที่สุด -13.46% รองลงมา ได้แก่ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งบ้าน 13.45% ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน -10.12% ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) -5.36% ค่าใช้จ่ายด้านสังคม 4.65% ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะ -2.52% ค่าอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ 1.99% ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน -1.70% ค่าที่อยู่อาศัย 1.33% และค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล -0.28% ตามลำดับ

ช่วงปี 2548-2555 พบว่า การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง 25.10% เมื่อพิจารณาแต่ละหมวดของการใช้จ่ายจะเห็นว่าค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่านเปลี่ยนแปลงมากที่สุด 31.60% รองลงมา ได้แก่ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต) 25.12% ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะ 24.14% ค่าอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ 20.32% ค่าใช้จ่ายด้านสังคม 11.12% ค่าที่อยู่อาศัย -8.56% ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล 5.77% ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ -5.61% และค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน 3.85% ตามลำดับ

จากข้อได้เปรียบของข้อมูลโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ใช้ตัวอย่างซ้ำนี้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งในภาพรวมและเป็นรายหมวดโดยใช้ข้อมูลในระดับครัวเรือนเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ ส่งผลให้การวิเคราะห์ถูกต้องแม่นยำกว่าการนำข้อมูลภาคตัดขวางที่จัดเก็บต่างช่วงเวลากันมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน จากข้อมูลดังกล่าวพบว่าตลอดช่วงปี 2548 ถึง 2555 (โดยในช่วงนี้มีการเก็บข้อมูลทั้งหมด 5 รอบ แต่นำมาวิเคราะห์เพียง 4 รอบ) ผู้จัดเก็บข้อมูลสามารถติดตามครัวเรือนเดิมได้ 4,868 ครัวเรือนดังนั้นจึงจะนำเสนออัตราการเปลี่ยนแปลงเป็น 4 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ ช่วงปี 2548-2550 ช่วงปี 2550-2553 ช่วงปี 2553-2555 และช่วงปี 2548-2555 ผลการศึกษา (ตารางที่ 4.4) พบว่า การใช้จ่ายของครัวเรือนในช่วงปี 2548-2555 เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 25 ส่วนใหญ่อัตราการเปลี่ยนแปลงแต่ละหมวดจะเพิ่มขึ้น มีเพียงหมวดที่อยู่อาศัย ค่ารักษาพยาบาลและหมวดการศึกษาที่อัตราการเปลี่ยนแปลงลดลง เมื่อพิจารณาเป็นช่วงเวลา จะเห็นว่า ช่วงที่ 1 อัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 15 ซึ่งมากกว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่ 1 (9.50%) และช่วงที่ 3 (1.75%) พอสมควร เมื่อพิจารณาในหมวดการใช้จ่าย พบว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงของหมวดต่างๆ ส่วนใหญ่จะมีการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงในช่วงปี 2548-2550 หลังจากนั้นอัตราการเปลี่ยนแปลงก็ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับปกติคือเพิ่มหรือลดไม่มาก เช่น หมวดการบันเทิง/การอ่านเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 30.42 ในช่วงแรกและเปลี่ยนแปลงลดลงในช่วงที่สามร้อยละ 0.28 ส่วนหมวดการเดินทางและยานพาหนะก็เช่นเดียวกัน เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 23.75 ในช่วงแรกและเปลี่ยนแปลงลดลงในช่วงที่สามร้อยละ 2.52 เป็นต้น สำหรับหมวดรักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ กลับพบว่า มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นลดลงที่รุนแรงสม่ำเสมอทั้งสามช่วง กล่าวคือเปลี่ยนแปลงลดลงในช่วงแรกประมาณร้อยละ 15 เพิ่มขึ้นในช่วงที่สองประมาณร้อยละ 22 และเปลี่ยนแปลงลดลงอีกครั้งในช่วงที่สามประมาณร้อยละ 13 หมวดการใช้จ่ายอื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น หมวดการศึกษา พบว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงมีทิศทางลดลงจากปีก่อนหน้าเสมอ โดยเฉพาะช่วงปี 2550-2553 อัตราการเปลี่ยนแปลงมีทิศทางลดลงประมาณร้อยละ 13 หมวดที่อยู่อาศัยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงในทิศทางลดลงเช่นกันประมาณร้อยละ 10 ในช่วงปี 2550-2553 และในปี 2553-2555 พบว่า หมวดเครื่องแต่งบ้านมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 13

การศึกษาทั้งปริมาณการใช้จ่ายในภาพรวมของประเทศและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในระดับครัวเรือน ทำให้เห็นภาพการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยในมิติต่าง ๆ ระหว่างปี 2548–2555 เช่น มิติด้านโครงสร้างหรือสัดส่วนการใช้จ่ายหลักของครัวเรือนไทย จะเห็นว่า ค่าอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบก็ยังคงเป็นหมวดหลักสำหรับการใช้จ่ายแต่ละปี แต่เมื่อพิจารณามิตีด้านการเปลี่ยนแปลงเราจะเห็นการใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน เปลี่ยนแปลงเฉลี่ยสูงกว่าหมวดอื่นๆ เป็นต้น สำหรับการพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย อาจจะทำให้เราทราบถึงรายละเอียดที่ทำให้การใช้จ่ายแปรเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงได้ดียิ่งขึ้น ดังการศึกษาในหัวข้อถัดไป

4.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย

4.2.1 คุณลักษณะของปัจจัยที่ศึกษา

การศึกษาในส่วนนี้เป็นการอธิบายให้เข้าใจเกี่ยวกับตัวแปรอิสระต่างๆ ที่ผู้วิจัยใช้สำหรับศึกษา ประกอบด้วย ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ อัตราส่วนเพศ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและขนาดของครัวเรือน และปัจจัยด้านสุขภาพของครัวเรือน ได้แก่ สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ ได้ผล การศึกษาดังนี้

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระ	ปี พ.ศ.			
	ปี 2548	ปี 2550	ปี 2553	ปี 2555
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน				
รายได้ของครัวเรือน (บาท/เดือน)				
การทำงาน	12,601.72 (22,454.71)	13,781.09 (25,428.26)	17,345.32 (31,667.67)	18,925.34 (34,859.65)
การเกษตร	5,048.99 (21,071.00)	4,558.38 (11,279.21)	7,042.90 (14,743.18)	9,538.64 (20,831.55)
ประกอบธุรกิจ	433.95 (3,538.13)	1,227.60 (2,513.88)	1,288.10 (3,471.49)	1,726.07 (4,120.87)
สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน	0.69(0.33)	0.70(0.32)	0.69(0.32)	0.68(0.33)

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ปี พ.ศ.			
	ปี 2548	ปี 2550	ปี 2553	ปี 2555
ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน				
อัตราส่วนเพศ	1.07(0.85)	1.08(0.86)	1.07(0.84)	1.05(0.83)
อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก	0.42(0.53)	0.42(0.51)	0.38(0.49)	0.33(0.47)
อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ	0.22(0.44)	0.25(0.46)	0.27(0.47)	0.30(0.50)
ขนาดของครัวเรือน	3.58(1.72)	3.74(1.83)	3.63(1.78)	3.53(1.80)
ปัจจัยด้านสุขภาพของครัวเรือน				
สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง	0.43(0.42)	0.35(0.41)	0.74(0.40)	0.77(0.39)
สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ	0.53(0.41)	0.50(0.41)	0.46(0.45)	0.42(0.46)

จากตารางที่ 4.5 นำเสนอผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของปัจจัยต่างๆ ผลการศึกษาในปี 2548 พบว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนส่วนใหญ่ได้จากการทำงาน 12,601.72 (22,454.71) บาท รองลงมาเป็นรายได้จากการทำการเกษตร 5,048.99 (21,071.00) บาท และรายได้จากการประกอบธุรกิจ 433.95 (3,538.13) บาท สำหรับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 0.69 (0.33) อัตราส่วนเพศเฉลี่ย 1.07 (0.85) อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กเฉลี่ย 0.42 (0.53) อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุเฉลี่ย 0.22 (0.44) ขนาดของครัวเรือนเฉลี่ย 3.58 (1.72) คน สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงเฉลี่ย 0.43 (0.42) และสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพเฉลี่ย 0.53 (0.41)

ปี 2550 พบว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนได้จากการทำงาน 13,781.09 (25,428.26) บาท รองลงมาเป็นรายได้จากการทำการเกษตร 4,558.38 (11,279.21) บาท และรายได้จากการประกอบธุรกิจ 1,227.60 (2,513.88) บาท สำหรับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 0.70 (0.32) อัตราส่วนเพศเฉลี่ย 1.08 (0.86) อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กเฉลี่ย 0.42 (0.51) อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุเฉลี่ย 0.25 (0.46) ขนาดของครัวเรือนเฉลี่ย 3.74 (1.83) คน และสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงเฉลี่ย 0.35 (0.41) สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพเฉลี่ย 0.50 (0.41)

ปี 2553 พบว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนได้จากการทำงาน 17,345.32 (31,667.67) บาท รองลงมาเป็นรายได้จากการทำการเกษตร 7,042.90 (14,743.18) บาท และรายได้จากการประกอบธุรกิจ 1,288.10 (3,471.49) บาท สำหรับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 0.69 (0.32) อัตราส่วนเพศเฉลี่ย 1.07 (0.84) อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กเฉลี่ย 0.38 (0.49) อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุเฉลี่ย 0.27 (0.47) และขนาดของครัวเรือนเฉลี่ย 3.63

(1.78) คน สัตส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงเฉลี่ย 0.74 (0.40) และสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพเฉลี่ย 0.46 (0.45)

ปี 2555 พบว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนได้จากการทำงาน 18,925.34 (34,859.65) บาท รองลงมาเป็นรายได้จากการทำการเกษตร 9,538.64 (20,831.55) บาท และรายได้จากการประกอบธุรกิจ 1,726.07 (4,120.87) บาท สำหรับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 0.68 (0.33) อัตราส่วนเพศเฉลี่ย 1.05 (0.83) อัตราส่วนพึงพิงวัยเด็กเฉลี่ย 0.33 (0.47) อัตราส่วนพึงพิงวัยสูงอายุเฉลี่ย 0.30 (0.50) และขนาดของครัวเรือนเฉลี่ย 3.53 (1.80) คน สัตส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงเฉลี่ย 0.77 (0.39) และสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ 0.42 (0.46)

จากการศึกษาเกี่ยวปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนดังตารางข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน และปัจจัยด้านสุขภาพของครัวเรือน จะเห็นว่า ประเด็นด้านเศรษฐกิจ ครัวเรือนไทยมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปีโดยรายได้หลัก ๆ มาจาก 3 แหล่ง คือ การทำงาน การประกอบธุรกิจ และการทำการเกษตร รายได้ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 65 มาจากการทำงาน ประมาณร้อยละ 30 มาจากการทำการเกษตรกรรม และอีกประมาณร้อยละ 5 ประกอบธุรกิจส่วนตัว สำหรับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า สมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่มีงานทำ (สัดส่วนส่วนมากกว่า 0.5) แนวโน้มการที่สมาชิกมีงานทำในช่วงปี 2548-2550 เพิ่มขึ้นและลดลงเล็กน้อยหลังจากปี 2550 เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน จะเห็นว่า ครัวเรือนไทยมีสมาชิกที่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง การพึงพิงในวัยเด็กอยู่ในระดับปานกลางและมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ การพึงพิงในวัยสูงอายุยังไม่สูงมากแต่ในอนาคตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี สำหรับขนาดของครัวเรือนไทยโดยเฉลี่ยแต่ละครัวเรือนมีสมาชิกประมาณ 3.50 คน และมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ หลังจากปี 2553 และประเด็นสุดท้ายเมื่อพิจารณาปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือน พบว่า สัตส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงในปี 2548-2550 สมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่คิดว่าตัวเองมีสุขภาพดี (สัดส่วนน้อยกว่า 0.5) แต่ในปี 2553-2555 พบว่า สมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่คิดว่าตัวเองมีสุขภาพแย่ (สัดส่วนมากกว่า 0.5) ซึ่งขัดแย้งกับสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ จะเห็นว่า ปี 2548-2550 สมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่เข้ารับคำปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพ แต่ในปี 2553-2555 การเข้ารับการศึกษาหรือรับคำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพจากแพทย์ลดน้อยลง

4.2.2 อิทธิพลของปัจจัยต่างๆที่มีต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน

การศึกษาในส่วนนี้ผู้วิจัยได้นำเสนออิทธิพลของปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน ซึ่งพิจารณาอิทธิพลตามปีที่จัดเก็บข้อมูลโดยการทดสอบสมมติฐานตั้งได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 การศึกษาในส่วนนี้จะอธิบายความผันแปรระหว่างครัวเรือน (Differences Between Households) ที่เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data) โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression) และเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ที่ตรงกัน ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

b แทน ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย

SE_b แทน ค่าประมาณของค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของสัมประสิทธิ์การถดถอยสำหรับแต่ละตัวแปร

β แทน ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐาน

R แทน ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์พหุคูณ คือ ค่าที่แสดงถึงระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรอิสระทั้งหมด

R^2 แทน ค่าที่แสดงถึงการที่ตัวแปรอิสระสามารถอธิบายตัวแปรตามได้มากน้อยเพียงใด มีค่าอยู่ระหว่าง 0-1

$R^2\text{-change}$ แทน ค่า R^2 ที่เปลี่ยนแปลงจาก R^2 เดิมเมื่อเพิ่มตัวแปรอิสระเข้ามาในแบบอธิบายได้ด้วยสมการดังนี้

ให้สมการ (1) คือ

$$\text{Expenditure}_i = a + b_1(\text{Gender}) - b_2(\text{Age}) + b_3(\text{EDU1}) + b_3(\text{EDU2}) + b_4(\text{EDU3}) + b_5(\text{MAR1}) + b_6(\text{MAR2}) + b_7(\text{REL1}) + b_8(\text{REL2})$$

จากสมการที่ (1) เป็นสมการถดถอยเมื่อนำตัวแปรควบคุมมาวิเคราะห์การถดถอย ซึ่งจะได้ R^2 ของสมการนี้

และสมการ (2) คือ

$$\begin{aligned} \text{Expenditure}_i = & a^* + b_1(\text{Gender}) - b^*_2(\text{Age}) + b^*_3(\text{EDU1}) + b^*_3(\text{EDU2}) + b^*_4(\text{EDU3}) + \\ & b^*_5(\text{MAR1}) + b^*_6(\text{MAR2}) + b^*_7(\text{REL1}) + b^*_8(\text{REL2}) + b^*_9(\text{Income}) + b_{10}(\text{Employ}_1) + \\ & b_{11}(\text{Health1}) + b_{12}(\text{Health2}) + b_{13}(\text{SexRatio}) + b_{14} \\ & (\text{ChildRatio}) + b_{15}(\text{OldRatio}) + b_{16}(\text{Members}) \end{aligned}$$

ผลการวิเคราะห์สมการถดถอย (2) จะได้ R^2 เช่นกัน

ดังนั้น $R^2\text{-change}$ คือ ได้ R^2 ของสมการ (2) - R^2 ของสมการ (1)

เมื่อ a และ a^* คือ ค่าคงที่ของสมการถดถอย

b_i และ b^*_i คือ ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของสมการ

F-statistics แทน ค่าความน่าจะเป็นที่ใช้ในการทดสอบว่าตัวแปรอิสระที่มีอยู่ในตัวแบบมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามหรือไม่ภายใต้สมมุติฐานที่วางไว้

F-statistics R^2 -change แทน ค่าความน่าจะเป็นที่ใช้ในการทดสอบว่าค่า R^2 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่

df. แทน Degree of Freedom

DW แทน Durbin-Watson เป็นค่าที่ใช้วัด Autocorrelation ข้อมูลโดยพิจารณา Error Term ว่าเป็นอิสระต่อกันในระหว่างเวลาหรือไม่ควรมีค่าระหว่าง 1.5–2.0 (มนตรีพิริยะกุล, 2556: 78–79)

VIF_j แทน ค่าที่ใช้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระซึ่งไม่ควรมีค่าเกิน 10 (สุวิมล ติรภานันท์, 2553: 73–74)

Expenditure_j แทน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนต่อเดือนในรอบที่ j; j=1, 3, 4, 5

Gender แทน เพศของหัวหน้าครัวเรือน

AGE แทน อายุของหัวหน้าครัวเรือน

EDU1 แทน หัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า

EDU2 แทน หัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

EDU3 แทน หัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี/อนุปริญญา

MAR1 แทน หัวหน้าครัวเรือนที่มีสถานภาพโสด

MAR2 แทน หัวหน้าครัวเรือนที่มีสถานภาพสมรส

REL1 แทน หัวหน้าครัวเรือนที่นับถือศาสนาพุทธ

REL2 แทน หัวหน้าครัวเรือนที่นับถือศาสนาคริสต์

Income_j แทน รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อเดือนในรอบที่ j

Employ_j แทน สัดส่วนมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนในรอบที่ j

SexRatio_j แทน อัตราส่วนเพศชายต่อเพศหญิงในครัวเรือนรอบที่ j

ChildRatio_j แทน อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กในครัวเรือนรอบที่ j

OldRatio_j แทน อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุในครัวเรือนรอบที่ j

Members_j แทน ขนาดของครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนรอบที่ j

Health1_j แทน สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงในครัวเรือนในรอบที่ j

Health2_j แทน สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพในครัวเรือนในรอบที่ j

เมื่อ j=1, 3, 4, 5

โดยผู้วิจัยกำหนดตัวแปร Gender, EDU1, EDU2, EDU3 เป็นตัวแปรดัมมี่ (Dummy Variable) แทนค่าดังต่อไปนี้

$$\text{Gender} = \begin{cases} 1 ; \text{เพศชาย} \\ 0 ; \text{เพศหญิง} \end{cases}$$

$$\text{EDU1} = \begin{cases} 1 ; \text{การศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า} \\ 0 ; \text{การศึกษาระดับอื่นๆ} \end{cases}$$

$$\text{EDU2} = \begin{cases} 1 ; \text{การศึกษาระดับมัธยมศึกษา} \\ 0 ; \text{การศึกษาระดับอื่นๆ} \end{cases}$$

$$\text{EDU3} = \begin{cases} 1 ; \text{การศึกษาระดับปริญญาตรี/ อนุปริญญา} \\ 0 ; \text{การศึกษาระดับอื่นๆ} \end{cases}$$

$$\text{MAR1} = \begin{cases} 1 ; \text{สถานภาพสมรสโสด} \\ 0 ; \text{สถานภาพสมรสอื่นๆ} \end{cases}$$

$$\text{MAR2} = \begin{cases} 1 ; \text{สถานภาพสมรสแต่งงาน} \\ 0 ; \text{สถานภาพสมรสอื่นๆ} \end{cases}$$

$$\text{REL1} = \begin{cases} 1 ; \text{นับถือศาสนาพุทธ} \\ 0 ; \text{นับถือศาสนาอื่นๆ} \end{cases}$$

$$\text{REL2} = \begin{cases} 1 ; \text{นับถือศาสนาคริสต์} \\ 0 ; \text{นับถือศาสนาอื่นๆ} \end{cases}$$

รายละเอียดผลการศึกษานำเสนอดังตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.6 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทย

ตัวแปรอธิบาย	ปี 2548			ปี 2550			ปี 2553			ปี 2555		
	b	SE _b	β	b	SE _b	β	b	SE _b	β	b	SE _b	β
ตัวแปรควบคุม												
คุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน												
เพศ ^(เพศหญิง)	-0.052*	0.026	-0.028	-0.027	0.023	-0.016	0.017	0.024	0.010	0.039	0.023	0.024
อายุ	-0.001	0.001	-0.019	-0.001	0.001	-0.016	0.001	0.001	0.022	0.009	0.001	0.009
ระดับการศึกษา (สูงกว่าปริญญาตรี)												
EDU1	-0.071	0.041	-0.040	-0.078*	0.035	-0.045	-0.120	0.064	-0.067	-0.302***	0.059	-0.179
EDU2	0.236***	0.046	0.104	0.296***	0.040	0.131	0.146*	0.066	0.065	-0.089	0.061	-0.042
EDU3	0.521***	0.048	0.206	0.502***	0.042	0.199	0.344***	0.067	0.138	0.182	0.061	0.078
สถานภาพสมรส (หม้าย/หย่า/แยก)												
MAR1	-0.170***	0.047	-0.045	-0.058	0.043	-0.016	-0.011	0.049	-0.003	-0.148**	0.047	-0.044
MAR2	0.048	0.031	0.024	0.075**	0.028	0.039	0.101**	0.030	0.054	0.058**	0.029	0.033
ศาสนา (อิสลาม)												
REL1	-0.020	0.044	-0.005	-0.101*	0.044	-0.026	-0.052	0.046	-0.013	-0.092*	0.044	-0.026
REL2	0.074	0.093	0.009	0.157	0.097	0.018	0.129	0.114	0.013	0.077	0.116	0.008
ตัวแปรอิสระ												
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ												
Income	0.301***	0.009	0.403	0.331***	0.008	0.451	0.384***	0.009	0.488	0.318***	0.010	0.416
Employ	0.025	0.037	0.008	0.037	0.035	0.011	-0.002	0.038	0.002	0.053	0.037	0.018

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ตัวแปรอธิบาย	ปี 2548			ปี 2550			ปี 2553			ปี 2555		
	b	SE _b	β	b	SE _b	β	b	SE _b	β	b	SE _b	β
ตัวแปรอิสระ												
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ												
Income	0.301***	0.009	0.403	0.331***	0.008	0.451	0.384***	0.009	0.488	0.318***	0.010	0.416
Employ	0.025	0.037	0.008	0.037	0.035	0.011	-0.002	0.038	0.002	0.053	0.037	0.018
ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน												
SexRatio	-0.016	0.011	-0.017	-0.015	0.010	-0.016	-0.011	0.011	-0.012	-0.023*	0.011	-0.024
ChildRatio	-0.215***	0.019	-0.135	-0.243***	0.019	-0.153	-0.137***	0.021	-0.081	-0.206***	0.021	-0.123
OldRatio	-0.072**	0.026	-0.038	-0.073**	0.023	-0.042	-0.147***	0.024	-0.084	-0.090***	0.023	-0.057
Members	0.145***	0.007	0.282	0.116***	0.006	0.246	0.088***	0.006	0.182	0.104***	0.006	0.226
ปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือน												
Health1	-0.093***	0.022	-0.046	-0.060**	0.023	-0.028	-0.069***	0.023	-0.033	-0.107***	0.024	-0.051
Health2	0.151***	0.023	0.072	-0.035	0.022	-0.017	-0.038	0.020	-0.020	-0.027	0.021	-0.015
ค่าคงที่	5.611***	0.110		5.838***	0.105		5.435***	0.132		6.289***	0.127	
R ²	0.426			0.470			0.426			0.378		
F-statistic (df.)	231.63***	(5322)		263.89***	(5069)		210.35***	(4836)		172.51***	(4835)	
R ² -change		0.279			0.317			0.294			0.259	
F-statistic R ² -change		322.826***			378.195***			308.406***			250.501***	
DW	1.512			1.425			1.585			1.546		

หมายเหตุ: เนื่องจากข้อมูลค่าใช้จ่ายและรายได้ของครัวเรือนมีลักษณะเบ้ขวา ผู้วิจัยจึงได้แปลงข้อมูลโดยใช้ log ฐาน e ก่อนการวิเคราะห์

จากตารางที่ 4.6 ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยโดยพิจารณาจากข้อมูลภาคตัดขวางที่จัดเก็บแต่ละปีซึ่งผู้วิจัยได้ควบคุมตัวแปรด้านคุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือนและศึกษาปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือนและปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือน ซึ่งการศึกษาในปี 2548 ผลการศึกษา พบว่า ตัวแบบมีความเหมาะสมสำหรับการนำปัจจัยต่าง ๆ มาใช้อธิบายการใช้จ่ายของครัวเรือน ($F=231.63$) โดยปัจจัยต่างๆที่อยู่ในตัวแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของการใช้จ่ายของครัวเรือนได้ร้อยละ 42.60 ($R^2=0.426$) ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงจากเดิมเมื่อเพิ่มปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัยเข้ามาในตัวแบบโดยเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 27.90 ($R^2\text{-change}=0.279$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือน ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและขนาดของครัวเรือน ปัจจัยด้านสุขภาพ ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ ซึ่งมีเพียงสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนและอัตราส่วนเพศที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติสามารถเขียนเป็นสมการหรือตัวแบบได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{Expenditure}_1 = & 5.611 - 0.052(\text{Gender}) - 0.001(\text{Age}) - 0.071(\text{EDU1}) \\ & + 0.236(\text{EDU2}) + 0.521(\text{EDU3}) - 0.170(\text{MAR1}) + 0.048(\text{MAR2}) \\ & - 0.009(\text{REL1}) + 0.048(\text{REL2}) + 0.301(\text{Income}_1) \\ & + 0.025(\text{Employ}_1) - 0.016(\text{SexRatio}_1) - 0.215(\text{ChildRatio}_1) \\ & - 0.072(\text{OldRatio}) + 0.145(\text{Members}_1) - 0.093(\text{Health1}_1) \\ & + 0.151(\text{Health2}_1) \end{aligned}$$

การศึกษาในปี 2550 ผลการศึกษา พบว่า ตัวแบบมีความเหมาะสมสำหรับการนำปัจจัยต่าง ๆ มาใช้อธิบายการใช้จ่ายของครัวเรือน ($F=263.89$) โดยปัจจัยต่างๆที่อยู่ในตัวแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของการใช้จ่ายของครัวเรือนได้ร้อยละ 47.00 ($R^2=0.470$) ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงจากเดิมเมื่อเพิ่มปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัยเข้ามาในตัวแบบโดยเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 31.70 ($R^2\text{-change}=0.317$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือน ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและขนาดของครัวเรือน ปัจจัยด้านสุขภาพ ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง สำหรับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน อัตราส่วนเพศและสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถเขียนเป็นสมการหรือตัวแบบได้ดังนี้

$$\begin{aligned}\text{Expenditure}_3 = & 5.838 - 0.027(\text{Gender}) - 0.001(\text{Age}) - 0.078(\text{EDU1}) \\ & + 0.269(\text{EDU2}) + 0.502(\text{EDU3}) - 0.058(\text{MAR1}) + 0.075(\text{MAR2}) \\ & - 0.101(\text{REL1}) + 0.157(\text{REL2}) + 0.331(\text{Income}_3) \\ & + 0.037(\text{Employ}_3) - 0.010(\text{SexRatio}_3) - 0.243(\text{ChildRatio}_3) \\ & - 0.073(\text{OldRatio}_3) + 0.116(\text{Members}_3) - 0.060(\text{Health1}_3) \\ & - 0.035(\text{Health2}_3)\end{aligned}$$

การศึกษาในปี 2553 ผลการศึกษา พบว่า ตัวแบบมีความเหมาะสมสำหรับการนำปัจจัยต่าง ๆ มาใช้อธิบายการใช้จ่ายของครัวเรือน ($F=210.35$) โดยปัจจัยต่างๆที่อยู่ในตัวแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของการใช้จ่ายของครัวเรือนได้ร้อยละ 42.60 ($R^2=0.426$) ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงจากเดิมเมื่อเพิ่มปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัยเข้ามาในตัวแบบโดยเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 29.40 ($R^2\text{-change}=0.294$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ และขนาดของครัวเรือน ปัจจัยด้านสุขภาพ ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง สำหรับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน อัตราส่วนเพศและสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถเขียนเป็นสมการหรือตัวแบบได้ดังนี้

$$\begin{aligned}\text{Expenditure}_4 = & 5.435 + 0.017(\text{Gender}) + 0.001(\text{Age}) - 0.120(\text{EDU1}) \\ & + 0.146(\text{EDU2}) + 0.344(\text{EDU3}) - 0.011(\text{MAR1}) + 0.101(\text{MAR2}) \\ & - 0.052(\text{REL2}) + 0.1291(\text{REL2}) + 0.384(\text{Income}_4) \\ & - 0.002(\text{Employ}_4) - 0.069(\text{Health1}_4) - 0.038(\text{Health2}_4) \\ & - 0.011(\text{SexRatio}_4) - 0.137(\text{ChildRatio}_4) - 0.147(\text{OldRatio}_4) \\ & + 0.088(\text{Members}_4)\end{aligned}$$

การศึกษาในปี 2555 ผลการศึกษา พบว่า ตัวแบบมีความเหมาะสมสำหรับการนำปัจจัยต่าง ๆ มาใช้อธิบายการใช้จ่ายของครัวเรือน ($F=172.51$) โดยปัจจัยต่างๆที่อยู่ในตัวแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของการใช้จ่ายของครัวเรือนได้ร้อยละ 37.80 ($R^2=0.378$) ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงจากเดิมเมื่อเพิ่มปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัยเข้ามาในตัวแบบโดยเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 25.90 ($R^2\text{-change}=0.259$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือน ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนเพศ

อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและขนาดของครัวเรือน ปัจจัยด้านสุขภาพ ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง สำหรับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน สัดส่วนที่มีการศึกษาสุขภาพ พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถเขียนเป็นสมการหรือตัวแบบได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{Expenditure}_5 = & 5.717 + 0.039(\text{Gender}) + 0.009(\text{Age}) - 0.302(\text{EDU1}) \\ & - 0.089(\text{EDU2}) + 0.182(\text{EDU3}) - 0.148(\text{MAR1}) \\ & + 0.058(\text{MAR2}) - 0.092(\text{REL1}) + 0.077(\text{REL2}) \\ & + 0.318(\text{Income}_5) + 0.053(\text{Employ}_5) - 0.023(\text{SexRatio}_5) \\ & - 0.206(\text{ChildRatio}_5) - 0.090(\text{OldRatio}_5) + 0.104(\text{Members}_5) \\ & - 0.107(\text{Health1}_5) - 0.027(\text{Health2}_5) \end{aligned}$$

จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนข้างต้น จะเห็นว่าปัจจัยต่างๆที่ผู้วิจัยนำมาอธิบายล้วนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือน เพื่อความเข้าใจจะขอสรุปผลในภาพรวมให้เข้าใจในแต่ละปัจจัยดังนี้

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือนและสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน แต่จากการศึกษา พบว่า มีเพียงรายได้ในครัวเรือนเท่านั้นที่มีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนทุก ๆ ปีและถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือน เป็นปัจจัยที่ช่วยให้ครัวเรือนต่าง ๆ มีสภาพคล่องในการจับจ่ายใช้สอย กล่าวคือ หากครัวเรือนใดมีรายได้สูงสภาพคล่องในการจับจ่ายใช้สอยก็จะสูงตามไปด้วยแต่หากครัวเรือนใดมีรายได้ต่ำการจับจ่ายใช้สอยก็จะต่ำตามไปด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สัมบูรณ์ (Keynes, 1936) ที่ว่าในระบบเศรษฐกิจที่ผู้บริโภคมีเสรีภาพในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่ตั้งใจไว้ของครัวเรือนในช่วงเวลาหนึ่งจะถูกกำหนดโดยระดับรายได้สัมบูรณ์ในช่วงเวลานั้น โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และงานวิจัยอีกหลายงาน อาทิเช่น งานวิจัยของวีรชัย ถาวรทนต์ และ เตือนเพ็ญ อีรวรรณวิวัฒน์ (2552: 979) งานวิจัยของ Piyawan Skulcharoen (2002) และงานวิจัยของอนุพัทธ์ หนองคู (2555) เป็นต้น ก็ยืนยันได้ว่ารายได้ของครัวเรือนเป็นตัวแปรที่สำคัญที่มีผลต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือนสำหรับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนพบว่า ค่าอิทธิพลไม่มีนัยสำคัญกับการใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งเป็นไปได้ว่า การที่สมาชิกในครัวเรือนมีงานทำส่งผลทำให้ครัวเรือนมีรายได้มากกว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น จึงทำให้สัดส่วนการทำงานของสมาชิกในครัวเรือนไม่มีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแนวโน้มค่าอิทธิพลของรายได้ของครัวเรือน

จะเห็นว่า ค่าอิทธิพลมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง บ่งบอกได้ว่าในอนาคตรายได้ของครัวเรือนจะมีความสำคัญต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน

ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือนถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่อธิบายคุณลักษณะของครัวเรือนว่าเป็นอย่างไร ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ อัตราส่วนเพศ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและขนาดของครัวเรือน บทสรุปของการศึกษา พบว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก ค่าใช้จ่ายในภาพรวมของครัวเรือนก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประวิไลดา วิกฤษพัฒน์ ธีร์รัฐ กิตติเวช และ วิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย (2555) และ Piyawan Skulcharoen (2002) กล่าวว่า ขนาดของครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน สำหรับอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุมีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนในทิศทางตรงกันข้ามกล่าวคือ เมื่อในครัวเรือนมีสมาชิกที่เป็นวัยเด็กอายุน้อยกว่า 15 ปี มากกว่าสมาชิกที่เป็นวัยทำงาน (อายุ 15-59 ปี) เช่นเดียวกันเมื่อมีสมาชิกวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มากกว่าวัยทำงานจะทำให้การใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง ซึ่งเมื่อพิจารณาสัดส่วนการใช้จ่ายที่เกี่ยวกับเด็ก คือ ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา และสัดส่วนการใช้จ่ายที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ คือ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพหรือการด้านสังคม เราจะเห็นว่าสัดส่วนการใช้จ่ายทั้งสามหมวดนี้เมื่อนำมารวมกันคิดเป็นสัดส่วนประมาณ 14% ของการใช้จ่ายทั้งหมด ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับน้อยแต่ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ค่าอาหารและการเดินทาง ดังนั้นการที่ค่าอิทธิพลของอัตราส่วนพึ่งพิงทั้งสองวัยมีทิศทางตรงกันข้ามกับการใช้จ่ายของครัวเรือนก็อาจจะหมายความว่า บุคคลทั้งสองวัยที่เพิ่มสูงขึ้นมีการรับประทานอาหาร การเดินทางน้อยลง ซึ่งเป็นไปได้โดยเฉพาะวัยสูงอายุมักจะอยู่ดูแลบ้านไม่ได้ออกไปทำงานหรือไปเที่ยวพักผ่อนนอกสถานที่ จึงไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางและอีกทั้งการรับประทานอาหารในแต่ละมื้อก็ค่อนข้างน้อย ค่าใช้จ่ายด้านอาหารก็น้อยตามไปด้วย แต่หากเรามองอีกแง่หนึ่งสำหรับอัตราการพึ่งพิงวัยเด็กซึ่งเป็นอนาคตของครอบครัวอาจจะสะท้อนให้เห็นลักษณะของครัวเรือนไทยในด้านการวางแผนการใช้จ่ายไว้สำหรับสมาชิกวัยเด็กซึ่งพ่อ-แม่อาจจะออมเงินไว้หรือลดค่าใช้จ่ายลงไม่ค่อยใช้จ่ายเหมือนเดิม ซึ่งเห็นได้จากงานวิจัยของของวีรชัย ถาวรทนต์ และ เตือนเพ็ญ ธีรวรรณวิวัฒน์ (2552: 978) โดยแสดงผลการวิเคราะห์อิทธิพลของอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กกับการใช้จ่ายเพื่อสร้างทุนมนุษย์ พบว่า อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กมีอิทธิพลกับการใช้จ่ายเพื่อสร้างทุนมนุษย์ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแนวโน้มค่าอิทธิพลของปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน จะเห็นว่า ค่าอิทธิพลของอัตราส่วนเพศ อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอัตราส่วนเพศมีอิทธิพลกับการใช้จ่ายของครัวเรือนในปี 2555 แสดงว่าในอนาคตคาดว่าอัตราส่วนเพศจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน สำหรับขนาดของ

ครัวเรือนค่าอิทธิพลมีแนวโน้มลดลง แสดงให้เห็นว่าในอนาคตขนาดของครัวเรือนอาจไม่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน อาจเกิดจากในอนาคตสมาชิกในครัวเรือนมีความรู้มากขึ้นทำให้มีความตระหนักในเรื่องการใช้จ่ายมีการควบคุมหรือจัดการค่าใช้จ่ายของตนเองได้ดียิ่งขึ้น

ปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือน

สำหรับปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือนซึ่งประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง และสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ โดยปัจจัยด้านสุขภาพมีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายในทิศทางตรงกันข้าม ซึ่งปัจจัยเรื่องสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งเพราะการที่คนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงเป็นจุดเริ่มต้นของการทำกิจกรรมอื่น ๆ ตามมา ซึ่งประเด็นเรื่องการประเมินสุขภาพของตนเองเป็นการส่งเสริมให้รู้จักตัวเองมากขึ้นว่าสุขภาพของตนเองอยู่ระดับใด ดีกว่าเท่ากับ หรือแย่กว่าเดิม ผลที่ตามมาคือทำให้บุคคลนั้นตระหนักถึงสุขภาพของตัวเองว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อประเมินสุขภาพของตนเองต่ำกว่าหรือแย่กว่าเดิม การตื่นตัวที่จะรักษาสุขภาพ การเข้ารับการตรวจสุขภาพ การพบแพทย์เพื่อขอคำปรึกษา หรือแม้แต่กระทั่งการซื้อยามารับประทานเองก็จะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งสิ้นโดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในหมวดสุขภาพ แต่จากการศึกษาข้างต้นกลับพบว่าเมื่อสมาชิกในครัวเรือนคิดว่าตัวเองสุขภาพไม่ดีมากขึ้นเท่าไร การใช้จ่ายของครัวเรือนกลับลดลง ซึ่งเป็นที่แน่นอนเมื่อพิจารณาสัดส่วนการใช้จ่ายในหมวดสุขภาพ พบว่า มีเพียงประมาณ 2% ของการใช้จ่ายทั้งหมดน้อยกว่าสัดส่วนการใช้จ่ายในหมวดหลัก ๆ หลายเท่าตัว ดังนั้นการที่ปัจจัยด้านสุขภาพ โดยเฉพาะสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงมีทิศทางตรงกันข้ามกับการใช้จ่ายของครัวเรือน อาจหมายความว่า เมื่อสมาชิกในครัวเรือนคิดว่าตัวเองสุขภาพไม่ดีมากขึ้นทำให้มีความกังวลเรื่องสุขภาพของตนเองจึงระมัดระวังการรับประทานอาหาร ลดเครื่องดื่มหรือยาสูบให้น้อยลง เพื่อรักษาสุขภาพของตนเอง รวมถึงความยากลำบากในการเดินทางออกไปนอกบ้านส่งผลทำให้ค่าใช้จ่ายลดลงตามไปด้วย

4.2.3 อิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน

การศึกษาในส่วนนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอปัจจัยที่ส่งผลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลง (Δ Expenditure) โดยอธิบายการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Changes Within Households) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลระยะยาวแบบใช้ตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression) แบบ Fix Effect Regression Model (FEM) วิธี First Differences Estimator (มนตรี พิริยกุล, 2556: 50) ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ที่ตรงกัน ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่เพิ่มเติมจากข้อ 4.3.2 ดังต่อไปนี้

Δ Expenditure_j แทน การเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนระหว่างรอบที่ j โดย j=1, 2, 3, 4

Δ Income_j แทน การเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนระหว่างรอบที่ j โดย j=1, 2, 3, 4

Δ Employ_j แทน การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนส่วนมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนระหว่างรอบที่ j โดย j=1, 2, 3, 4

Δ SexRatio_j แทน การเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนเพศในครัวเรือนระหว่างรอบที่ j โดย j=1, 2, 3, 4

Δ ChildRatio_j แทน การเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กในครัวเรือนระหว่างรอบที่ j โดย j=1, 2, 3, 4

Δ OldRatio_j แทน การเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุในครัวเรือนระหว่างรอบที่ j โดย j=1, 2, 3, 4

Δ Members_j แทน การเปลี่ยนแปลงสมาชิกในครัวเรือนระหว่างรอบที่ j โดย j=1, 2, 3, 4

Δ Health1_j แทน การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงในครัวเรือนระหว่างรอบที่ j โดย j=1, 2, 3, 4

Δ Health2_j แทน การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพในครัวเรือนระหว่างรอบที่ j โดย j=1, 2, 3, 4

เมื่อ

$$j = \begin{cases} 1 ; \text{พิจารณาการเปลี่ยนแปลงระหว่างรอบที่ 1 กับ รอบที่ 3} \\ 2 ; \text{พิจารณาการเปลี่ยนแปลงระหว่างรอบที่ 3 กับ รอบที่ 4} \\ 3 ; \text{พิจารณาการเปลี่ยนแปลงระหว่างรอบที่ 4 กับ รอบที่ 5} \\ 4 ; \text{พิจารณาการเปลี่ยนแปลงระหว่างรอบที่ 1 กับ รอบที่ 5} \end{cases}$$

รายละเอียดของผลการศึกษาดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของการเปลี่ยนแปลงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทย (n=4,868)

ตัวแปรอธิบาย	2548-2550			2550-2553			2553-2555			2548-2555		
	b	SE _b	β	b	SE _b	β	b	SE _b	β	b	SE _b	β
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ												
Δ Income	0.160 ^{***}	0.009	0.245	0.246 ^{***}	0.010	0.355	0.279 ^{***}	0.011	0.369	0.221 ^{***}	0.010	0.326
Δ Employ	0.205 ^{***}	0.037	0.080	0.200 ^{***}	0.040	0.074	0.147 ^{**}	0.043	0.050	0.171 ^{***}	0.037	0.069
ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน												
Δ SexRatio	0.007	0.018	0.005	-0.001	0.019	-0.001	0.028	0.020	0.020	0.028	0.015	0.028
Δ ChildRatio	-0.126 ^{***}	0.024	-0.080	-0.107 ^{***}	0.025	-0.063	-0.095 ^{**}	0.029	-0.051	-0.126 ^{***}	0.019	-0.102
Δ OldRatio	0.032	0.031	0.015	-0.083 ^{**}	0.025	-0.050	-0.132 ^{***}	0.030	-0.066	-0.001	0.023	-0.001
Δ Members	0.146 ^{**}	0.009	0.242	0.053 ^{***}	0.008	0.103	0.025 [*]	0.010	0.036	0.091 ^{***}	0.007	0.191
ปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือน												
Δ Health1	-0.008	0.018	-0.006	-0.010	0.018	-0.008	-0.066 ^{**}	0.021	-0.045	-0.050 [*]	0.020	-0.037
Δ Health2	0.022	0.018	0.018	0.005	0.018	0.004	-0.004	0.019	-0.003	0.083 ^{***}	0.019	0.064
ค่าคงที่	0.303 ^{***}	0.009		0.144 ^{***}	0.013		0.019	0.011		0.494 ^{***}	0.015	
R ²	0.150			0.162			0.160			0.185		
F-statistic (df.)	93.24 ^{***}	(4224)		99.21 ^{***}	(4101)		96.49 ^{***}	(4052)		112.87	(3974)	
DW	1.782			1.779			1.688			1.711		

จากตารางที่ 4.7 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเมื่อปัจจัยที่ศึกษามีการเปลี่ยนแปลงโดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงระหว่าง 4 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วง ปี 2548-2550 ช่วงปี 2550-2553 ช่วงปี 2553-2555 และช่วงปี 2548-2555 โดยผู้วิจัยศึกษาการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือนและปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือน ซึ่งการศึกษาในช่วงปี 2548-2550 พบว่า ตัวแบบมีความเหมาะสมสำหรับการนำปัจจัยต่างๆ มาใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน ($F=93.24$) โดยปัจจัยต่างๆ ที่อยู่ในตัวแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนได้ร้อยละ 15.00 ($R^2=0.150$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือน สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและขนาดของครัวเรือน ส่วนการเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพ ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เช่นเดียวกันกับอัตราส่วนเพศ สามารถเขียนเป็นสมการหรือตัวแบบได้ดังนี้

$$\begin{aligned}\Delta \text{Expenditure}_1 = & 0.303 + 0.160(\Delta \text{Income}_1) + 0.205(\Delta \text{Employ}_1) + 0.007 \\ & (\Delta \text{SexRatio}_1) - 0.126(\Delta \text{ChildRatio}_1) + 0.032(\Delta \text{OldRatio}_1) \\ & + 0.146(\Delta \text{Members}_1) - 0.008(\Delta \text{Health1}_1) + 0.022(\Delta \text{Health2}_1)\end{aligned}$$

ช่วงปี 2550-2553 ผลการศึกษา พบว่า ตัวแบบมีความเหมาะสมสำหรับการนำปัจจัยต่างๆ มาใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ($F=99.21$) โดยปัจจัยต่างๆ ที่อยู่ในตัวแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนได้ร้อยละ 16.20 ($R^2=0.162$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือน สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ และขนาดของครัวเรือน ส่วนการเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพ ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ ส่วนอัตราส่วนเพศ พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถเขียนเป็นสมการหรือตัวแบบได้ดังนี้

$$\begin{aligned}\Delta \text{Expenditure}_2 = & 0.144 + 0.246(\Delta \text{Income}_2) + 0.200(\Delta \text{Employ}_2) \\ & - 0.001(\Delta \text{SexRatio}_2) - 0.107(\Delta \text{ChildRatio}_2) - 0.083(\Delta \text{OldRatio}_2) \\ & + 0.053(\Delta \text{Members}_2) - 0.010(\Delta \text{Health1}_2) + 0.005(\Delta \text{Health2}_2)\end{aligned}$$

ช่วงปี 2553–2555 ผลการศึกษา พบว่า ตัวแบบมีความเหมาะสมสำหรับการนำปัจจัยต่าง ๆ มาใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน ($F=96.49$) โดยปัจจัยต่างๆที่อยู่ในตัวแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนได้ร้อยละ 16.00 ($R^2 = 0.160$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือน สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยผู้สูงอายุและขนาดของครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพ ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง สำหรับอัตราส่วนเพศและสัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถเขียนเป็นสมการหรือตัวแบบได้ดังนี้

$$\begin{aligned}\Delta \text{Expenditure}_3 = & 0.019 + 0.279(\Delta \text{Income}_3) + 0.147(\Delta \text{Employ}_3) \\ & + 0.028(\Delta \text{SexRatio}_3) - 0.095(\Delta \text{ChildRatio}_3) \\ & - 0.132(\Delta \text{OldRatio}_3) + 0.025(\Delta \text{Members}_3) - .066(\Delta \text{Health1}_3) \\ & - 0.003(\Delta \text{Health2}_3)\end{aligned}$$

ช่วงสุดท้ายตั้งแต่ปี 2548–2555 ผลการศึกษา พบว่า ตัวแบบมีความเหมาะสมสำหรับการนำปัจจัยต่าง ๆ มาใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือน ($F=112.87$) โดยปัจจัยต่างๆที่อยู่ในตัวแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนได้ร้อยละ 18.50 ($R^2 = 0.185$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของปัจจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ของครัวเรือน สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน ประกอบด้วย อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและขนาดของครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพ ประกอบด้วย สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง สัดส่วนที่มีการปรึกษาสุขภาพ สำหรับอัตราส่วนเพศและอัตราส่วนพึ่งพิงวัยผู้สูงอายุ พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถเขียนเป็นสมการหรือตัวแบบได้ดังนี้

$$\begin{aligned}\Delta \text{Expenditure}_4 = & 0.494 + 0.221(\Delta \text{Income}_4) + 0.171(\Delta \text{Employ}_4) \\ & + 0.028(\Delta \text{SexRatio}_4) - 0.126(\Delta \text{ChildRatio}_3) \\ & - 0.001(\Delta \text{OldRatio}_4) + 0.091(\Delta \text{Members}_4) \\ & - 0.050(\Delta \text{Health1}_4) + 0.083(\Delta \text{Health2}_3)\end{aligned}$$

จากหัวข้อที่ผ่านมาเป็นการอธิบายความผันแปรของปัจจัยระหว่างครัวเรือนโดยใช้ข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data) แต่ในส่วนนี้จะพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงปัจจัยต่างๆ ภายในครัวเรือนว่าส่งผลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร สามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนทำให้การใช้จ่ายภายในครัวเรือนเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมื่อรายได้ของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงส่งผลทำให้การใช้จ่ายเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกันซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สัมบูรณ์ (Keynes, 1936) ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (Duesenberry, 1949) ทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต (Ando and Modigliani, 1950) และทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้ถาวร (Friedman, 1957: 20-37) โดยทฤษฎีดังกล่าวนี้สรุปได้ว่า การที่รายได้เปลี่ยนแปลงจะทำให้การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกันเมื่อพิจารณาแนวโน้มของค่าอิทธิพลแต่ละช่วงที่ศึกษาจะเห็นว่า ค่าอิทธิพลของรายได้เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะช่วงปี 2553-2555 เพิ่มสูงขึ้นจากช่วงปี 2548-2550 บ่งบอกได้ว่าในอนาคตหากรายได้ในครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นเท่าใดย่อมส่งผลทำให้การใช้จ่ายภายในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเท่านั้น สำหรับการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลทำให้การใช้จ่ายภายในครัวเรือนเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เมื่อครัวเรือนมีสมาชิกที่มีงานทำเพิ่มมากขึ้น การใช้จ่ายก็จะมากขึ้นตามไปด้วยและในทางตรงกันข้าม หากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีงานทำลดจำนวนลงหรือมีผู้ว่างงานมากขึ้น ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนก็จะลดลงตามไปด้วยเช่นกัน ซึ่งแน่นอนสำหรับผู้ทำงานค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือจากค่าอาหารก็จะเพิ่มขึ้นมา เช่น ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางไปทำงาน ค่าใช้จ่ายสำหรับของใช้ส่วนตัว การเข้าสังคม แตกต่างจากผู้ว่างงานจะมีเพียงค่าใช้จ่ายที่อยู่ภายในบ้าน เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาแนวโน้มของค่าอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนจะเห็นว่า ในช่วงปี 2550-2555 การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลลดลง แสดงว่า ในอนาคตเมื่อสมาชิกในครัวเรือนมีงานทำเปลี่ยนแปลงอาจจะส่งผลทำให้การใช้จ่ายในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงน้อยลงจนแทบจะไม่มีผลก็เป็นไปได้

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน พบว่า หากขนาดของครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยซึ่งแน่นอนเมื่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นค่าใช้จ่ายก็จะเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นตามไปด้วยแต่ที่น่าสังเกต คือ ค่าอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะช่วงปี 2553-

2555 แสดงว่าในอนาคตแม้จำนวนสมาชิกจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรผลกระทบที่มีต่อการใช้จ่ายในครัวเรือนก็เริ่มลดลงจนแทบจะไม่ส่งผลต่อการใช้จ่ายหรือมองอีกมุมหนึ่งในอนาคตครัวเรือนมีสมาชิกลดลงหรือไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ มีเฉพาะสามีภรรยาและลูกอยู่ด้วยกันไม่เกิน 4 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554) ทำให้การใช้จ่ายไม่เปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน และประเด็นที่น่าสนใจ คือ การเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนเพศในครัวเรือน จะเห็นว่าแนวโน้มค่าอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงอัตราส่วนเพศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นแสดงว่าในอนาคตหากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนก็จะเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้น เป็นสิ่งสำคัญของครัวเรือนที่จะต้องมีการวางแผนครอบครัวหากสมาชิกในครัวเรือนที่เกิดมาใหม่เป็นเพศชาย การเตรียมค่าใช้จ่ายไว้ล่วงหน้าสำหรับการเลี้ยงดูก็เป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการเปลี่ยนแปลงของวัยพึ่งพิงทั้งเด็กและผู้สูงอายุ พบว่าค่าอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทั้งสองตัวแปรมีทิศทางตรงข้ามกับการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนแสดงว่าหากครัวเรือนมีวัยพึ่งพิงสองวัยนี้ลดลงการใช้จ่ายจะเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่สะท้อนให้เห็นลักษณะของครัวเรือนไทยอีกด้านหนึ่ง โดยเมื่อครัวเรือนรับรู้ว่ามีภาระที่ต้องดูแลทำให้ครัวเรือนใช้จ่ายมากขึ้น พุ่มเฟือยมากขึ้น ใช้จ่ายเพื่อตนเอง หารางวัลตนเอง เป็นต้น แต่ถ้าเกิดรับรู้ว่ามีภาระที่ต้องดูแลวัยพึ่งพิงมากขึ้น การใช้จ่ายต่าง ๆ ก็ต้องประหยัดเพื่อคนที่รักซึ่งต้องดูแลต่อไปในอนาคตก็เป็นได้ เราจะเห็นแนวโน้มของค่าอิทธิพลสำหรับอัตราพึ่งพิงวัยเด็กที่ลดลงแสดงว่า ในครัวเรือนเดิมมีวัยเด็กที่ต้องดูแลลดลง ซึ่งวัยเด็กเหล่านี้ก็ก้าวมาเป็นวัยแรงงานที่ต้องดูแลครอบครัว ซึ่งต่างจากอัตราพึ่งพิงวัยสูงอายุที่เพิ่มขึ้น เพราะเมื่อเวลาผ่านไปผู้สูงอายุในครอบครัวย่อมมากขึ้นการดูแลวัยพึ่งพิงก็ต้องเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นค่าอิทธิพลจึงมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพของครัวเรือน

การเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพของครัวเรือนในช่วงปี 2548-2553 ที่ศึกษาพบว่าสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ได้ส่งผลทำให้การใช้จ่ายภายในครัวเรือนเปลี่ยนแปลง แสดงให้เห็นว่าการใช้จ่ายของครัวเรือนจะคงที่ตลอดถึงแม้ว่าสุขภาพของสมาชิกจะเปลี่ยนแปลง อาจสืบเนื่องมาจากนโยบายประกันสุขภาพของรัฐบาลที่ช่วยทำให้ค่าใช้จ่ายในด้านการสาธารณสุขของประชาชนไม่เปลี่ยนแปลง เพราะประชาชนจ่ายเพียง 30 บาท ก็ทำให้สามารถเข้าถึงการรักษาในโรงพยาบาลของรัฐได้เท่าเทียมกัน แต่ช่วงหลังตั้งแต่ปี 2553-2555 พบว่าการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลงทำให้การใช้จ่ายมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีทิศทางตรงข้ามกัน กล่าวคือ ถ้าคนในครัวเรือนมีสุขภาพไม่ดีลดน้อยลงการใช้จ่ายของครัวเรือนก็จะเพิ่มขึ้น หรือกล่าวอีกลักษณะหนึ่งก็คือเมื่อสมาชิกในครัวเรือนมีสุขภาพดีการใช้จ่ายก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เพราะเมื่อสุขภาพดี การรับประทานอาหาร การเดินทางต่าง ๆ ก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

บทที่ 5

บทสรุปและอภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย ปี พ.ศ. 2548-2555” มีวัตถุประสงค์หลักๆ 2 ประการ คือ 1) ศึกษาใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงระหว่างปี พ.ศ. 2548-2555 และ 2) ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คุณลักษณะและสภาพของสมาชิกในครัวเรือนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยโดยพิจารณาทั้งในมิติความแตกต่างระหว่างครัวเรือน (Between Households) และการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Within Households) สามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาในบทที่ 4 ซึ่งเป็นส่วนของการสรุปผลการศึกษาในประเด็นต่างๆที่สำคัญๆ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาในส่วนของการใช้จ่ายของครัวเรือนในภาพรวมระดับประเทศ และการเปลี่ยนการใช้จ่ายของครัวเรือน และที่เป็นวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาคั้งนี้คือ สรุปผลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย ดังนั้นในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอส่วนของการสรุปผลในภาพรวมและอภิปรายผลการศึกษาเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

5.1.1 การใช้จ่ายของครัวเรือนไทยและการเปลี่ยนแปลง

ครัวเรือนไทยในช่วงของการศึกษา ปี พ.ศ. 2548-2555 ส่วนใหญ่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย อายุเฉลี่ยประมาณ 50 ปี แต่จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศหญิงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ คาดว่าในอนาคตโครงสร้างของครัวเรือนไทยอาจมีการเปลี่ยนแปลงโดยหัวหน้าครัวเรือนเพศหญิงเป็นผู้นำครอบครัวมากขึ้น อย่างไรก็ตามไม่ว่าหัวหน้าครัวเรือนจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย การทำหน้าที่ของหัวหน้าครัวเรือนก็คือเป็นเสาหลักของครอบครัว ปกครองดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครัวเรือนเพื่อให้ครัวเรือนหรือครอบครัวมีความสุข มีความมั่นคงในชีวิต ซึ่งแน่นอนหน้าที่หลักๆของหัวหน้าครัวเรือนก็คือ การหารายได้เพื่อเลี้ยงดู สนับสนุนสมาชิกในครัวเรือนให้ดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข และที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการหารายได้ก็คือ การควบคุมการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือน

จากการศึกษาจะเห็นว่ารายได้ของครัวเรือนไทยส่วนใหญ่จะมาจาก 3 แหล่ง คือ การทำงาน การประกอบธุรกิจส่วนตัว และการทำการเกษตร ส่วนการใช้จ่ายของครัวเรือนจะแบ่งออกเป็น 11 หมวด คือ ค่าที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งบ้าน ค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบ ค่ารักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน ค่าของใช้ส่วนบุคคล/ค่าบริการส่วนบุคคล ค่าใช้จ่ายด้านสังคม ค่าใช้จ่ายให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ (เช่น ค่าภาษี ค่าเบี้ยประกันชีวิต เป็นต้น) ซึ่งการศึกษาการใช้จ่ายของครัวเรือนดังกล่าวแล้ว ทำให้ทราบถึงปริมาณการใช้จ่ายและโครงสร้างค่าใช้จ่ายของครัวเรือนไทยว่าเป็นอย่างไร จะเห็นได้ว่าปริมาณการใช้จ่ายโดยรวมเพิ่มขึ้น ในช่วงปี 2548-2555 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของค่าใช้จ่ายในเกือบทุกหมวดของค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะใน 3 หมวดหลัก อันได้แก่ อาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ การเดินทางและยานพาหนะ และที่อยู่อาศัย สำหรับค่าใช้จ่ายด้านอาหารเครื่องดื่มและยาสูบถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายหลักที่สำคัญที่สุดของครัวเรือนเพราะมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนสูงที่สุดทุกปี และเมื่อพิจารณาโครงสร้างค่าใช้จ่ายในหมวดนี้ก็เป็นที่ยืนยันได้ว่า อาหารเครื่องดื่มและยาสูบเป็นหมวดหลักสำหรับครัวเรือนไทยเพราะสัดส่วนการใช้จ่ายสูงที่สุดเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยหรือครัวเรือนไทยเอาใจใส่เรื่องโภชนาการอาหารเป็นสำคัญ การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์เพียงพอจะช่วยเพิ่มพลังงานให้ร่างกายนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี นอกจากหมวดการใช้จ่ายที่กล่าวข้างต้นแล้วยังมีหมวดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและยานพาหนะ ซึ่งเป็นหมวดที่มีสัดส่วนการใช้จ่ายโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 20 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่สูงพอสมควร สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าว ค่าน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น การแข่งขันของคนมีมากขึ้น การออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้ซึ่งต้องใช้จ่ายในเรื่องค่าเดินทาง ยานพาหนะ ส่งผลให้การใช้จ่ายในหมวดนี้มีสัดส่วนสูง และในอนาคตคาดว่าในหมวดนี้จะมีสัดส่วนการใช้จ่ายคงที่อยู่ในระดับนี้อย่างต่อเนื่อง สำหรับโครงสร้างการใช้จ่ายในหมวดการศึกษาและหมวดสุขภาพซึ่งถือเป็นหมวดสำคัญในการทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีความรู้และมีสุขภาพพลานามัยที่ดี พบว่า ค่าใช้จ่ายทั้งสองหมวดนี้มีสัดส่วนการใช้จ่ายไม่ถึง 10% ของการใช้จ่ายทั้งหมด สะท้อนถึงการให้ความสำคัญของการศึกษาและสาธารณสุขในครัวเรือน อย่างไรก็ตามหากมองในแง่ของนโยบายต่างๆในระดับประเทศ การที่ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในสองหมวดนี้น้อยอาจเป็นเพราะรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงทุนหรือบริหารจัดการเกี่ยวกับการศึกษาและสุขภาพของประชาชนได้ดี ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการด้านต่างๆได้เป็นอย่างดีถึง เช่น นโยบายเรียนฟรีหรือการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กเรียนดีแต่ยากจน นโยบายกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) โครงการเงินกู้เพื่อการศึกษาที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) นโยบายประกันสุขภาพ บัตรทอง 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นต้น จึงทำให้ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในหมวดเหล่านี้ลดลงทุกปี

จากการศึกษาในส่วนของโครงสร้างการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยข้างต้นทำให้เห็นถึงความ เป็นอยู่ของสังคมไทยว่าให้ความสำคัญเกี่ยวกับอะไร สิ่งใดที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับต้น ๆ ในการใช้ จ่ายแต่ละครั้งและเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนโครงสร้างการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยว่ามีความ ผิดปกติเกี่ยวกับการใช้จ่ายหรือไม่นั้น ผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศ ต่าง ๆ ทั่วโลก เพื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยได้แก่ประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันอย่างมาเลเซีย และสิงคโปร์ ต่อเนื่องไปถึงประเทศเกาหลีใต้ที่อยู่ในทวีปเอเชีย ประเทศสวีเดนที่อยู่ในทวีปยุโรป และประเทศสหรัฐอเมริกาที่อยู่ในทวีปอเมริกาเหนือ ได้ผลการศึกษาดังนี้

เริ่มต้นที่ประเทศมาเลเซีย (Department of Statistics Malaysia, 2013) พบว่า โครงสร้าง การใช้จ่าย 3 ลำดับแรก คือ ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยประมาณ 22% ค่าอาหาร (ไม่รวมค่า เครื่องดื่มและแอลกอฮอล์) ประมาณ 15% และค่าใช้จ่ายในการเดินทางประมาณ 14% ส่วน ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา มีสัดส่วนประมาณ 1% เช่นเดียวกันกับประเทศสิงคโปร์ (Department of Statistics Singapore, 2014: 12) การใช้จ่ายที่สำคัญ 3 ลำดับแรก ก็ยังคงเป็นค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่ อาศัย (30%) ค่าอาหาร (20%) และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (14%) ส่วนค่าใช้จ่ายด้าน การศึกษามีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 5 สำหรับประเทศเกาหลีใต้ (Statistics Korea, 2013) พบว่า ครัวเรือนให้ความสำคัญกับค่าอาหารเป็นลำดับแรก (14%) รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายในการ เดินทางประมาณ 12% และที่น่าสนใจคือสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา มีสูงถึง 11% เป็นลำดับ ที่สามของการใช้จ่ายทั้งหมด ส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยอยู่ในลำดับที่สี่ประมาณ 10% เมื่อ พิจารณาประเทศที่อยู่ต่างทวีปอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา (BLS, 2015) ก็พบว่าการใช้จ่าย 3 ลำดับแรกไม่ต่างจาก 3 ประเทศที่กล่าวมาข้างต้นมากนัก คือ ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย 33% ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง 18% และค่าอาหาร 13% และประเทศสุดท้ายที่นำมาพิจารณาคือ ประเทศสวีเดน (Statistics Sweden, 2013) ซึ่งเป็นประเทศที่มีการจัดการด้านระบบสถิติดีเป็น ลำดับต้น ๆ ของโลก พบว่า สัดส่วนการใช้จ่ายก็คล้าย ๆ ประเทศอื่นเช่นกัน คือ ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่ อาศัย 30% รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายในหมวดการบันเทิง/การใช้เวลาว่างและสังคม 19% ค่าใช้จ่าย ในการเดินทาง 18% และค่าอาหารอยู่ที่ 12%

ดังนั้นจากการพิจารณาโครงสร้างการใช้จ่ายของประเทศต่าง ๆ ข้างต้นก็พอจะเป็นข้อมูล สนับสนุนได้ว่า การใช้จ่ายของประเทศไทยไม่ได้มีความผิดปกติหรือแตกต่างจากการใช้จ่ายของ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมากเท่าไรแต่ที่แตกต่างขึ้นอยู่กับการว่าสภาพสังคมหรือวัฒนธรรมของประเทศ เหล่านั้นเป็นอย่างไร เช่น ประเทศเกาหลีใต้ให้ความสำคัญกับหมวดการศึกษาเป็นลำดับต้น ๆ ต้องการพัฒนาวัยรุ่นหรือคนในชาติให้มีศักยภาพสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ ส่วนประเทศ สวีเดนมีค่าใช้จ่ายในหมวดบันเทิง/การใช้เวลาว่างสูงถึง 19% แสดงให้เห็นถึงความต้องการ พักผ่อนให้รางวัลกับชีวิตตนเอง เป็นต้น

สำหรับการศึกษาอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในระดับครัวเรือนระหว่างปี 2548– 2555 เป็นเวลา 7 ปี ด้วยกัน จะเห็นว่า โดยรวมการใช้จ่ายทุกหมวดมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ย

เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 25 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาปริมาณการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยที่ทิศทางค่าใช้จ่ายค่อย ๆ สูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในช่วงแรก ปี 2548-2550 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงมากกว่าช่วงอื่น ๆ ซึ่งในปี 2548 เป็นช่วงที่ระบบเศรษฐกิจไทยถือว่าอยู่ในช่วงชะลอตัวลงจากปีก่อนหน้า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนปี 2548 จึงน้อยกว่าปีอื่น ๆ ส่งผลต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงในทุกหมวดการใช้จ่ายช่วงปีดังกล่าว และอาจสืบเนื่องจากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงนั้น (ทิมเศรษฐกิจ, 2556) ที่ส่งผลทำให้ครัวเรือนไทยมีความระมัดระวังเรื่องการใช้จ่ายมากขึ้นเป็นพิเศษ เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในหมวดการใช้จ่ายจะเห็นว่า หมวดการบันเทิง/การอ่าน มีอัตราการเปลี่ยนแปลงมากกว่าหมวดอื่น ๆ สะท้อนให้เห็นว่า ครัวเรือนไทยในช่วงเวลานั้นมีความเครียดจากสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจของประเทศก่อนหน้านี้ชะลอตัวและกำลังฟื้นตัวขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องหาวิธีการพักผ่อนโดยการบันเทิง เช่น ดูหนัง ฟังเพลงหรืออ่านหนังสือเพื่อช่วยผ่อนคลายจากความกดดันต่าง ๆ แต่หลังจากปี 2553 เป็นต้นมาสถานการณ์ต่าง ๆ เริ่มคงที่อัตราการเปลี่ยนแปลงในหมวดต่าง ๆ ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ที่น่าสังเกต คือ หมวดสุขภาพมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงสูงทั้งสามช่วงของการศึกษา เมื่อศึกษาในรายละเอียด พบว่า ในปี 2550 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาสุขภาพจะเข้าไปรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐ (33.5%) สถานีอนามัย/ศูนย์บริการสาธารณสุข (34.2%) และคลินิกเอกชนเพียงร้อยละ 24 แต่ในปี 2553 ประชาชนเข้าไปรักษาที่คลินิกเอกชนมากขึ้น (19.80%) ชื่อยามาแทนเองประมาณร้อยละ 17 มีเพียงประมาณร้อยละ 19 ที่เข้ารักษาที่สถานีอนามัย/ศูนย์บริการสาธารณสุข ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิม จึงเป็นเหตุผลที่ค่าใช้จ่ายในหมวดค่ารักษาพยาบาล ค่ายา และเวชภัณฑ์มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น แต่พอปี 2555 ประชาชนกลับมารักษาที่โรงพยาบาลของรัฐอีกครั้ง (35%) อาจจะเป็นเนื่องจากมีบริการที่ดีขึ้นของโรงพยาบาลรัฐและนโยบายต่างๆของรัฐบาลทำให้ประชาชนเข้าถึงได้มากขึ้น จึงเป็นเหตุให้อัตราการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ลดลง

การศึกษาทั้งปริมาณการใช้จ่ายในภาพรวมของประเทศและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในระดับครัวเรือน ทำให้เห็นภาพการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยในมิติต่างๆช่วงระหว่างปี 2548-2555 เช่น มิติด้านโครงสร้างหรือสัดส่วนการใช้จ่ายหลักของครัวเรือนไทย จะเห็นว่า ค่าอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบก็ยังคงเป็นหมวดหลักสำหรับการใช้จ่ายแต่ละปี แต่เมื่อพิจารณามิตินี้การเปลี่ยนแปลงเราจะเห็นการใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง/การอ่าน เปลี่ยนแปลงเฉลี่ยสูงกว่าหมวดอื่น ๆ เป็นต้น สำหรับการพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย อาจจะทำให้เราทราบถึงรายละเอียดที่ทำให้การใช้จ่ายแปรเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงได้ดียิ่งขึ้น

5.1.2 อิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย

ในส่วนของการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนนั้น ผู้วิจัยจะขอสรุปและอภิปรายโดยอ้างอิงตามสมมติฐานที่ได้กำหนดไว้ในบทที่ 2 ได้ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ตัวแปรอธิบาย	ปี 2548	ปี 2548- 2550	ปี 2550	ปี 2550- 2553	ปี 2553	ปี 2553- 2555	ปี 2555	ปี 2548- 2555
	Differences	Changes	Differences	Changes	Differences	Changes	Differences	Changes
	Between	Within	Between	Within	Between	Within	Between	Within
	Households	Households	Households	Households	Households	Households	Households	Households
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ								
รายได้ของครัวเรือน	+	+	+	+	+	+	+	+
การมีงานทำของสมาชิก	NS	+	NS	+	NS	+	NS	+
ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน								
อัตราส่วนเพศ								
อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก	NS	NS	NS	NS	NS	NS	-	NS
อัตราส่วนพึ่งพิงวัยผู้ใหญ่	-		-		-		-	-
อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ	-	NS	-		-		-	NS
ขนาดของครัวเรือน	+	+	+	+	+	+	+	+
ปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือน								
สัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง	-	NS	-	NS	-	-	-	-
สัดส่วนการปรึกษาปัญหาสุขภาพ	+	NS	NS	NS	NS	NS	NS	+

หมายเหตุ: +/- คือ ตัวแปรที่ศึกษาสนับสนุนสมมติฐานการวิจัยและมีทิศทางบวก (+) หรือลบ (-), NS คือ ตัวแปรที่ศึกษาสนับสนุนสมมติฐานการวิจัย

จากตารางที่ 5.1 เป็นบทสรุปของการทดสอบสมมติฐานดังกล่าวไว้ในบทที่ 2 จะเห็นว่า รายได้ของครัวเรือน อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและขนาดของครัวเรือน คือ ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่าย เพราะว่า ไม่ว่าจะพิจารณาในมิติความแตกต่างระหว่างครัวเรือน (Differences Between Households) หรือการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือนเมื่อเวลาเปลี่ยนไป (Changes Within Households) ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนในช่วงปี 2548-2555 ทั้งสิ้น ซึ่งในอนาคตต่อไปการจัดการควบคุมดูแลการใช้จ่ายของครัวเรือน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาปัจจัยดังกล่าวไว้ข้างต้น เพื่อที่จะทำให้ครัวเรือนไม่ต้องมีปัญหาเรื่อง การใช้จ่ายที่ไม่พอเพียงจนต้องก่อหนี้ยืมสิน เป็นต้น อย่างไรก็ตามผลการทดสอบสมมติฐานก็ยังมี บางตัวแปรที่ไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่สอดคล้องกันในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง ทั้ง 2 มิติ เช่น สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับการวิเคราะห์ ในลักษณะความแตกต่างระหว่างครัวเรือน (Differences Between Households) แต่มีนัยสำคัญ ทางสถิติกับผลการวิเคราะห์ในลักษณะการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Changes Within Households) ปัจจัยด้านสุขภาพก็เช่นเดียวกัน ซึ่งอาจจะเกิดจากการควบคุมปัจจัยรบกวนต่าง ๆ ของการวิเคราะห์ทั้ง 2 มิติ กล่าวคือ มิติที่ 1 ควบคุมปัจจัยโดยใช้คุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนมิติที่ 2 ควบคุมปัจจัยในลักษณะของการจัดปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องโดยการหาผลต่างของปัจจัย (First Differences Estimator) เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามแนวโน้มความสำคัญของค่าอิทธิพลใน แต่ละปีค่อย ๆ สูงขึ้นไม่ว่าจะศึกษาในมิติใดและคาดว่าในอนาคตปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะมี นัยสำคัญทางสถิติกับการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยก็เป็นได้ ซึ่งสารสนเทศที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ อาจช่วยชี้แนะแนวทางในการควบคุมการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นของครัวเรือนไทยได้เป็นอย่างดี ดังจะได้ สรุปผลการศึกษาในหัวข้อถัดไป

5.2 บทสรุปของการศึกษา

การศึกษาการใช้จ่ายและอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนโดยใช้ข้อมูลจาก การสำรวจ ปี พ.ศ. 2548-2555 ทำให้เห็นภาพรวมการใช้จ่ายในระดับประเทศและการ เปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน ซึ่งจะเห็นว่าปริมาณการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยว่าเพิ่มขึ้นอย่าง ต่อเนื่องจาก 8,740.83 บาทในปี 2548 เพิ่มขึ้นเป็น 14,797.62 บาท ในปี 2555 โดย สังคมไทยให้ความสำคัญกับค่าอาหารเครื่องดื่มและยาสูบเป็นหลักคิดเป็นประมาณ 2 ใน 5 ของ การใช้จ่ายทั้งหมดโดยเฉพาะค่าอาหารเป็นสิ่งที่ช่วยให้ร่างกายพร้อมดำเนินชีวิตในแต่ละวัน และ สิ่งที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวรองลงมาคือ การเดินทางและ ยานพาหนะนอกจากจะมีสัดส่วนการใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณร้อยละ 20 แล้วอัตราการเปลี่ยนแปลง การใช้จ่ายระดับครัวเรือนในหมวดนี้ยังสูงมากในช่วงปี 2548-2550 และเริ่มคงที่ในช่วงเวลาหลัง จากนั้น อย่างไรก็ตามปริมาณการใช้จ่ายและอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นแต่ละช่วงที่

ผ่านมาสะท้อนให้เห็นว่าช่วงปีนั้น ๆ มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้างจึงทำให้อัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายสูงขึ้นหรือลดลงยิ่งข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็นแบบที่ติดตามการเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนเดิมทุก ๆ ปีที่ศึกษา (Panel Data) ทำให้เกิดความชัดเจนหรือทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้การใช้จ่ายในครัวเรือนเปลี่ยนแปลง ซึ่งนอกจากปริมาณการใช้จ่ายและอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงจากภาวะเงินเฟ้อที่เปลี่ยนแปลงแล้วนั้น ปริมาณการใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงอาจเกิดจากในช่วงเวลานั้น ๆ มีเหตุการณ์ในระดับมหภาคเกิดขึ้น เช่น การเมือง เศรษฐกิจ นโยบายต่าง ๆ ของรัฐ ฯลฯ ที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ แต่เมื่อพิจารณาปัจจัยในระดับครัวเรือนจะเห็นว่า รายได้ของครัวเรือนเป็นตัวแปรหลักที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายในครัวเรือนและเมื่อรายได้ของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไปก็ส่งผลทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน นอกจากรายได้แล้วขนาดของครัวเรือนก็เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อการใช้จ่ายแต่แนวโน้มความสำคัญของขนาดครัวเรือนมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ เช่นเดียวกันกับเมื่อขนาดของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนก็จะเปลี่ยนแปลงด้วยและแนวโน้มความสำคัญลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นกัน สำหรับตัวแปรอื่น เช่น สัดส่วนการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุและสัดส่วนที่มีสุขภาพทรุดโทรมลง เป็นต้น ก็เป็นตัวแปรที่มีผลการกับการใช้จ่ายของครัวเรือนไม่น้อยไปกว่าสองปัจจัยแรก โดยเฉพาะอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุที่ค่าอิทธิพลมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ

5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากบทสรุปของการศึกษาดังกล่าวข้างต้นเป็นการศึกษาข้อมูลในอดีตตั้งแต่ปี 2548-2555 ตลอดระยะเวลาเกือบ ๆ 10 ปี ทำให้ทราบถึงแนวโน้มการใช้จ่ายและอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนไทย ที่สำคัญไปกว่านั้นเรายังทราบถึงอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งในแง่ระหว่างครัวเรือนในปีเดียวกันและครัวเรือนเดิมเมื่อเวลาผ่านไป ดังนั้นข้อเสนอแนะจากการศึกษานี้จะเป็นการเสนอแนะคาดการณ์ไปในอนาคต เพื่อที่จะวางแผนหรือกำหนดแนวทางพัฒนาประเทศในทิศทางใดจึงจะทำให้ครัวเรือนของสังคมไทยอยู่ในยุค “ข้าวยากหมากแพง” ได้อย่างมีความสุข ดังนี้

1) โครงสร้างหรือสัดส่วนการใช้จ่ายหลักของครัวเรือนไทย คือ ค่าใช้จ่ายในหมวดอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ รองลงมาเป็นค่าเดินทาง ยานพาหนะ ซึ่งปริมาณการใช้จ่ายหรือสัดส่วนการใช้จ่ายของทั้งสองหมวดนี้ค่อนข้างคงที่และคาดว่าในอนาคตก็ยังคงจะเป็นแบบนี้ แต่ที่น่าสังเกต คือ หมวดการศึกษาสัดส่วนการใช้จ่ายมีแนวโน้มลดลง ซึ่งเป็นสิ่งที่ครัวเรือนต้องตระหนักให้มากขึ้นเกี่ยวกับการลงทุนด้านการศึกษาให้กับสมาชิกในครัวเรือน เพราะการศึกษาคือการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพ เมื่อคนมีคุณภาพ ครัวเรือนก็มีคุณภาพ ส่งต่อไปถึงสังคมและประเทศชาติในระยะยาวต่อไป ดังนั้นสิ่งที่รัฐบาลหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องทำในอนาคต คือ การ

แก้ปัญหาเรื่องค่าครองชีพ ค่าอาหาร ค่าน้ำมัน การเดินทางที่จะสามารถช่วยลดการใช้จ่ายในหมวดนี้ได้ เพื่อที่จะทำให้ประชาชนหรือครัวเรือนมีเงินนำมาใช้ในเรื่องการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนมากขึ้น และที่สำคัญงบประมาณที่รัฐบาลนำมาลงทุนใช้สำหรับการศึกษจะต้องนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้ทั่วถึงและเข้าถึงได้ทุกกลุ่มครัวเรือน เป็นต้น

2) รายได้ของครัวเรือนเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญสำหรับการใช้จ่ายของครัวเรือนทำให้ครัวเรือนมีสภาพคล่องในการใช้จ่ายใช้สอยเมื่อครัวเรือนนั้นมีรายได้มากพอสำหรับการใช้จ่าย แต่ถ้าครัวเรือนใดมีรายได้น้อยซึ่งไม่พอกับการใช้จ่ายที่เกิดขึ้น การใช้จ่ายใช้สอยก็จะฝืดเคืองตามไปด้วย แนวโน้มความสำคัญของรายได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงปัจจัยภายในครัวเรือนก็ยังพบว่า หากรายได้ในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าการที่ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นอาจไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดสำหรับการทำให้การใช้จ่ายของครัวเรือนลดลง เพราะจากการศึกษาเมื่อรายได้เพิ่มการใช้จ่ายก็เพิ่มตามหรือแม้แต่ภายในครัวเรือนรายได้เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นการใช้จ่ายก็เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้นการควบคุมการใช้จ่ายของสมาชิกในครัวเรือนถือเป็นเรื่องที่สำคัญ การทำบัญชีครัวเรือน บันทึกการใช้จ่ายจะทำให้สมาชิกเห็นตัวเลขการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาช่วยให้ตระหนักถึงความสำคัญของเงินมากยิ่งขึ้น การรู้จักความพอประมาณ และไม่ประมาทในการใช้จ่าย ตามแนวปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมองเห็นถึงความสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเอง รู้จักความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ คำนึงถึงหลักเหตุผลและการประมาณตนเอง โดยเฉพาะการใช้จ่ายเงินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิต ซึ่งรัฐบาลควรจะส่งเสริมให้ครัวเรือนมีการทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจังมากขึ้นหลังจากเคยทำโครงการนี้มาแล้วโดยกรมพัฒนาชุมชนในปี 2549 ซึ่งอาจจะสร้างแรงจูงใจให้กับการทำบัญชีครัวเรือนโดยการที่ครัวเรือนสามารถนำหลักฐานการบันทึกบัญชีมายื่นเพื่อขอสินเชื่อกับธนาคารต่างๆ ได้ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นต้น

3) ขนาดของครัวเรือนเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน รองจากรายได้ของครัวเรือน ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีที่ความสำคัญของตัวแปรจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่อการใช้จ่ายในครัวเรือนมีแนวโน้มลดลง และเมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงขนาดของครัวเรือนในแต่ละช่วงเวลาผลที่ได้สอดคล้องกัน คือ ค่าอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงเวลามีแนวโน้มลดลง แสดงให้เห็นว่าในอนาคตแม้จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นอย่างไรจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงก็แทบจะไม่ส่งผลหรือส่งผลไม่มากนักต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนหรือส่งผลทำให้การใช้จ่ายภายในครัวเรือนเปลี่ยนแปลง สะท้อนให้เห็นถึงการจัดการหรือควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือนไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งในอนาคตแนวโน้มของจำนวนสมาชิกที่เกิดขึ้นมาใหม่เริ่มลดน้อยลง ดังนั้นสิ่งที่จะต้องดำเนินการต่อไปของรัฐบาลหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ส่งเสริมให้ครัวเรือนในปัจจุบันดูแลเอาใจใส่สมาชิกของครัวเรือนตนเองให้มีคุณภาพพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน สำหรับ

สมาชิกวัยทำงาน ส่วนสมาชิกวัยเด็กก็เอาใจใส่ในเรื่องการศึกษานับสุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้พร้อมสำหรับการศึกษา และสมาชิกวัยสูงอายุก็ควรเอาใจใส่ดูแลเรื่องสุขภาพ ความเป็นอยู่ เป็นต้น

4) อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็กและอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ เป็นปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกทำงานจะต้องเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ เพราะเด็กคืออนาคตของครอบครัวและผู้สูงอายุคือ ผู้ดูแลอนาคตของครอบครัวในระหว่างที่หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกคนอื่นออกไปทำงานนอกบ้าน จากการศึกษาจะเห็นว่าค่าอิทธิพลของทั้งสองตัวแปรนี้มีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น แสดงว่าในอนาคตบุคคลทั้งสองวัยนี้มีส่วนทำให้ค่าใช้จ่ายในอนาคตเกิดขึ้นทั้งเพิ่มขึ้นและลดลง โดยเฉพาะผู้สูงอายุยิ่งถ้ามีจำนวนผู้พึ่งพิงวัยสูงอายุมากขึ้นการใช้จ่ายของครัวเรือนก็จะมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น การวางแผนเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เช่น ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพในระดับครัวเรือนหัวหน้าครัวเรือนอาจจะต้องมีการซื้อประกันสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุสำรองไว้เพื่อใช้ยามฉุกเฉิน หรือแม้แต่การใช้จ่ายด้านสังคม เช่น การเข้าวัด ฟังธรรม ทำบุญตักบาตร ที่ผู้สูงอายุต้องปฏิบัติเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจก็ต้องเตรียมการไว้ด้วยเช่นกัน สำหรับรัฐบาลหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเตรียมการเกี่ยวกับงบประมาณที่ใช้สำหรับที่พักอาศัยของผู้สูงอายุกรณีไม่มีผู้ดูแล เช่น ศูนย์พักพิงคนสูงอายุ ที่พักคนชรา เป็นต้น หรือสถานที่ต่างๆ เช่น ศาลาหมู่บ้าน ประชาคมต่างๆ เพื่อใช้สำหรับพบปะ พูดคุยกันระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเอง หรือแม้แต่กระทั่งการสร้างอาชีพในชุมชนที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานด้วยตนเองก็เป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้และสร้างความสุขได้อีกทาง

5) สุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนเป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะปัจจุบันโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ มีมากขึ้น การดูแลสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับต้นๆ การศึกษาครั้งนี้ไม่พบนัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงปัจจัยด้านสุขภาพในครัวเรือนกับการใช้จ่ายที่เปลี่ยนแปลงไปในครัวเรือน แต่พบนัยสำคัญระหว่างปัจจัยด้านสุขภาพกับการใช้จ่ายของครัวเรือน ซึ่งทิศทางความสำคัญมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับสุขภาพของตนเอง ซึ่งในอนาคตความใส่ใจเรื่องสุขภาพของตนเองมีเพิ่มมากขึ้นอย่างแน่นอนโดยพิจารณาจากจำนวนผลิตภัณฑ์เสริมอาหารเพื่อสุขภาพต่างๆ ที่มีจำหน่ายทั่วไปอย่างมากมาย แสดงให้เห็นว่าความต้องการของคนเริ่มมีมากขึ้น ดังนั้นปัจจัยด้านสุขภาพอาจจะส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือนในอนาคต แต่ในปัจจุบันนโยบายประกันสุขภาพของรัฐบาลสามารถแบ่งเบาภาระการใช้จ่ายในด้านสุขภาพได้เราจึงเห็นว่าความสัมพันธ์ของปัจจัยสุขภาพกับการใช้จ่ายของครัวเรือนมีทิศทางตรงข้ามกัน แต่หากอนาคตหากนโยบายประกันสุขภาพของรัฐบาลไม่ได้รับการสนับสนุนอีกต่อไปหรือมีการปรับเปลี่ยนนโยบายอาจจะทำให้ครัวเรือนต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในด้านนี้เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการเตรียมแผนรับมือ เช่น การออมเงินไว้ใช้ยามฉุกเฉิน การทำประกันสุขภาพให้กับสมาชิกในครัวเรือน ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ช่วยแบ่งเบาภาระทางการเงินได้ เป็นต้น

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ซึ่งจะเป็นการต่อยอดหรือสนับสนุนให้การศึกษาในเรื่องการใช้จ่ายและการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะดังนี้

1) การศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากการโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) ตั้งแต่ปี 2548–2555 จำนวน 4 รอบของการจัดเก็บข้อมูล เป็นข้อมูลที่เจ้านับจากสมาชิกในครัวเรือนทุกคน ซึ่งการศึกษาครั้งต่อไปอาจศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายในระดับบุคคลของสมาชิกในครัวเรือน จะทำให้ผลการศึกษามีความละเอียดและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2) การจัดเก็บข้อมูลดังกล่าวของหน่วยงานที่รับผิดชอบสิ้นสุดการจัดเก็บในปี 2555 ซึ่งอาจมีปัญหาบางอย่างที่ไม่สามารถดำเนินการจัดเก็บข้อมูลต่อได้ หากมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องจะได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและการศึกษาในครั้งต่อไปจะสะท้อนการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้นโดยเฉพาะการเพิ่มหมวดใช้จ่ายด้านเทคโนโลยีที่น่าจะมีการใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น

3) ข้อมูลจากการศึกษาในครั้งนี้ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือน ยังมีตัวแปรอื่นๆที่ผู้วิจัยคิดว่าสำคัญสำหรับการศึกษา เช่น จำนวนครั้งการเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน จำนวนวันนอนในโรงพยาบาล และการใช้สิทธิต่างๆในการรักษาของสมาชิกในครัวเรือน เป็นต้น ซึ่งอาจจะเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน

4) การศึกษาครั้งต่อไปสามารถที่จะแยกพิจารณาอิทธิพลของปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ (ภาค ในเขต/นอกเขตเทศบาล) เพื่อให้ทราบถึงตัวแบบการอธิบายในแต่ละภูมิภาคว่าเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือขนาดตัวอย่างในแต่ละพื้นที่มีเพียงพอกับการศึกษาหรือไม่ แต่ละภูมิภาคสามารถติดตามครัวเรือนเดิมเพื่อจัดเก็บข้อมูลได้มากน้อยเพียงใด

5) เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลระยะยาว (Longitudinal Data) ที่เก็บข้อมูลแบบ Panel Data ยังมีอีกหลายเทคนิคที่สามารถนำมาใช้วิเคราะห์หรือพิจารณาการเปลี่ยนแปลงต่างๆได้ เช่น แบบ Fix Effect Least Square Dummy Variable (LSDV) แบบ Fix Effect Within Group (WG) วิธี Demean และแบบ Random Effect Model (REM) เป็นต้น อาจจะช่วยทำให้สามารถสกัดองค์ความรู้จากการศึกษาได้เพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะต้องพิจารณาถึงลักษณะของข้อมูลเป็นสำคัญว่าสามารถใช้วิธีการวิเคราะห์แบบใดได้บ้างจึงจะมีความเหมาะสมมากที่สุด

6) การศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายภายในครัวเรือนครั้งนี้พิจารณาการเปลี่ยนแปลงระหว่าง 2 ช่วงเวลา งานวิจัยครั้งต่อไปอาจพิจารณาการเปลี่ยนแปลงระหว่าง 3 ช่วงเวลาหรือ 4

ช่วงเวลา จะทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนขึ้นกว่านี้ แต่สิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยต้องคำนึงถึงก็คือ จำนวนครัวเรือนที่สามารถติดตามจัดเก็บข้อมูลได้อาจเหลือน้อยลง เพราะระยะเวลาผ่านไบนานหลายปี การย้ายถิ่นของครัวเรือนก็อาจทำให้ครัวเรือนเหล่านี้สูญหายหรือไม่สามารถติดตามได้เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กระทรวงพาณิชย์. สำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า. 2558. อัตราเงินเฟ้อ. ค้นวันที่ 31 พฤษภาคม 2558 จาก <http://www.price.moc.go.th/>
- ทีมเศรษฐกิจ. 2556 (2 ธันวาคม). ย้อนรอย 8 ปีวิกฤติการเมืองปัจจัยเสี่ยงอุตสาหกรรมไทย. เดลินิวส์. ค้นวันที่ 31 พฤษภาคม 2558 จาก <http://www.dailynews.co.th/economic/198813>
- ดวงฤทัย พรธเนศ. 2552. รายได้ รายจ่าย หนี้สินและการออม ของครัวเรือนหาบเร่แผงลอย กรณีศึกษา: ชุมชนท่าพระจันทร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประวิไลดา วิกฤษพัฒน ธีร์รัฐ กิตติเวช และ วิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย. 2555. ปัจจัยที่มีผลต่อค่าใช้จ่ายการบริโภคอาหารนอกบ้านของครัวเรือนในกรุงเทพมหานครโดยใช้แบบจำลองโทบิต (Tobit). วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์. 19 (กุมภาพันธ์): 18-36.
- ภัทรพร กิจชัยนุกูล. 2556. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายของประชาชนในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มัทนา พิรนามัย. 2547. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและสวัสดิการสังคม. ค้นวันที่ 31 มกราคม 2558 จาก <http://praipol.com/EC460%20Thai%202554/Population%20in%20Thai%20Economy%20by%20Matana.doc>
- มนสิการ กาญจนะจิตรา. 2556. ประชากร เศรษฐกิจ และอนาคตของอาเซียน. ใน ประชากรและสังคมในอาเซียน: ความท้าทายและโอกาส. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 20-25.
- มาลี สันภูวรรณ. 2552. หัวหน้าครัวเรือนนั้นสำคัญไฉน. วารสารประชากรและการพัฒนา. 30 (ตุลาคม-พฤศจิกายน): 4-5.
- มนตรี พิริยะกุล. 2556. ข้อตกลงการถดถอยและกระบวนการวิเคราะห์การถดถอย. วารสารรวมคำแห่ง สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 30 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 67-81.

- ลัคนา วัฒนะชีวะกุล. 2554. การวิเคราะห์ข้อมูลทางประชากร. เชียงใหม่: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- วีระชัย ถาวรทนต์ และ เดือนเพ็ญ อีรวรรณวิวัฒน์. 2552. หนี้สินการใช้จ่ายและความสุขของครัวเรือนชนบท. ใน บทความการประชุมวิชาการระดับชาติเนื่องในโอกาสครบรอบปีที่ 43 แห่งการสถาปนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ฝ่าวิกฤติประเทศไทย: ทางเลือกสู่สังคมใหม่. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. หน้า 970-990.
- วุฒิพันธ์ วงษ์มงคล กัญญา ดิษยาธิคม สุลล ลิมพัฒนานนท์ ภูษิต ประคองสาย และ วิโรจน์ ตั้งเจริญเสถียร. 2554. การเปลี่ยนแปลงภาวะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) 2548-2553. สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข.
- สุวิมล ตีรกานันท์. 2553. การวิเคราะห์ตัวแปรพหุในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. 2546. ทฤษฎีการบริโภค. ค้นวันที่ 31 มกราคม 2558 จาก <http://www.fpo.go.th/>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-11. ค้นวันที่ 25 มกราคม 2558 จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=62>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558. ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ. ค้นวันที่ 25 มกราคม 2558 จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=95>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558. กรอบแนวคิด สถิติรายได้ประชาชาติรายปีของประเทศไทยประชาชาติ. ค้นวันที่ 25 มกราคม 2558 จาก <http://www.nesdb.go.th/>
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2557. ประวัตินายกรัฐมนตรีไทย (พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน). ค้นวันที่ 25 มกราคม 2558 จาก <http://www.cabinet.thaigov.go.th/>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2554. มองครอบครัวไทย...ในมุมของข้อมูล. ค้นวันที่ 31 กรกฎาคม 2558 จาก http://service.nso.go.th/nso/web/article/article_83.pdf
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2548. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการนำร่องการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ พ.ศ. 2547) โดยวิธีแบบ Panel Survey. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2548. **คู่มือการปฏิบัติงานสนามการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ พ.ศ.2547**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- อนพัทธ์ หนองคู. 2555. **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- อภิขญา จีพัฒนกุล วรางคณา อติศรประเสริฐ และ ศุภินญา ญาณสมบูรณ์. 2554. **ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออมและการใช้จ่ายของผู้สูงอายุ**. วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา. 3 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 178-194.
- Akekere, J. and Yousuo, P. 2012. Empirical Analysis of Change in Income on Private Consumption Expenditure in Nigeria from 1981 to 2010. **International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences**. 11 (November): 321-331.
- Deaton, Angus. 2005. **Franco Modigliani and the Life Cycle Theory of Consumption**. Retrieved May 25, 2015. from <https://www.princeton.edu/~deaton/downloads/romelecture.pdf>
- Cochran, W.G. 1963. **Sampling Techniques**. 2nded. New York: Wiley.
- Bureau of Labor Statistics U.S. Department of Labor. 2013. **Consumer Expenditures Midyear Update–July 2013 Througe June 2014 Average**. Retrieved August 15, 2015. from <http://www.bls.gov/>
- Department of Statistics, Malasia. 2011. **Household Expenditure Trend 1993/94–2009/10**. Retrieved August 15, 2015 from www.statistics.gov.my/
- Department of Statistics, Singapore. 2014. **Report on the Household Expenditure Survey, 2012/13**. Retrieved August 15, 2015. from <http://www.singstat.gov.sg/>
- Duesenberry, J.S. 1949. **Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior**. Cambridge: Harvard University Press.
- Friedman, M. 1957. **A Theory of the Consumption Function**. New Jersey: Princeton University Press.
- Gulcin, T and Aycan, H. 2014. An Analysis of Household on Consumption Expenditures in EA-18. **European Scientific Journal**. 16 (June): 1-12.
- Keynes, J.M. 1936. **The General Theory of Employment, Interest and Money**. New York: Harcourt, Brace.

- Piyawan Skulcharoen. 2002. **Factors Affecting Farm Household Consumption Expenditure: a Case Study in Sriracha District**. Doctoral dissertation, National Institute of Development Administration.
- Rokeach, M. 1973. **The Nature of Human Values**. New York: The Free Press.
- Spranger, E. 1928. **Types of men**. Halle: Max Neime yer.
- Todaro, P.M. and Smith, C.S. 2006. **Economic Development 9th ed**. London: Pearson Education.
- Statistics Korea. 2013. **Household Income & Expenditure Trends in the Fourth Quarter in 2013**. Retrieved August 15, 2015. from <http://www.kostat.go.kr/>
- Statistics Sweden. 2012. **Type of Household–Share of Total Consumption per Household during 2012 in SEK**. Retrieved August 15, 2015. from <http://www.scb.se/>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) ของตัวแปรที่ศึกษา

1) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับการใช้จ่ายของครัวเรือน
ในแต่ละปีที่ศึกษา

ปี 2548

Variables	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Expenditure	1								
Income	0.599 ^{**}	1							
Employ	0.092 ^{**}	0.024	1						
Health1	-0.184 ^{**}	-0.169 ^{**}	-0.080 ^{**}	1					
Health2	0.022	0.022	-0.070 ^{**}	0.199 ^{**}	1				
SexRatio	0.117 ^{**}	0.084 ^{**}	0.078 ^{**}	-0.030 [*]	-0.071 ^{**}	1			
ChildRatio	0.018	-0.037 ^{**}	0.119 ^{**}	-0.011	-0.051 ^{**}	0.169 ^{**}	1		
OldRatio	-0.019	0.010	-0.214 ^{**}	0.091 ^{**}	0.076 ^{**}	0.002	0.094 ^{**}	1	
Members	0.363 ^{**}	0.279 ^{**}	-0.028 [*]	-0.081 ^{**}	-0.110 ^{**}	0.279 ^{**}	0.407 ^{**}	0.098 ^{**}	1

ปี 2550

Variables	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Expenditure	1								
Income	0.639 ^{**}	1							
Employ	0.109 ^{**}	0.041 ^{**}	1						
Health1	-0.190 ^{**}	-0.156 ^{**}	-0.127 ^{**}	1					
Health2	-0.116 ^{**}	-0.036 ^{**}	-0.064 ^{**}	0.228 ^{**}	1				
SexRatio	0.122 ^{**}	0.076 ^{**}	0.081 ^{**}	-0.045 ^{**}	-0.058 ^{**}	1			
ChildRatio	-0.004	-0.022	0.094 ^{**}	-0.026	-0.018	0.143 ^{**}	1		
OldRatio	-0.038 ^{**}	0.007	-0.203 ^{**}	0.111 ^{**}	0.068 ^{**}	-0.012	0.139 ^{**}	1	
Members	0.380 ^{**}	0.301 ^{**}	-0.002	-0.112 ^{**}	-0.161 ^{**}	0.244 ^{**}	0.387 ^{**}	0.092 ^{**}	1

பி 2553

Variables	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Expenditure	1								
Income	0.637**	1							
Employ	0.124**	.069**	1						
Health1	-0.036**	-.034*	-.048**	1					
Health2	-0.058**	-.004	-.077**	.038**	1				
SexRatio	0.130**	.093**	.098**	.029*	-.031*	1			
ChildRatio	0.025	-.010	.120**	-.005	-.048**	.112**	1		
OldRatio	-0.038**	.021	-.202**	.004	.065**	.004	.130**	1	
Members	0.347**	.273**	.019	.044**	-.054**	.227**	.374**	.072**	1

பி 2555

Variables	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Expenditure	1								
Income	0.585**	1							
Employ	0.173**	0.128**	1						
Health1	-0.043**	-0.046**	-0.017	1					
Health2	-0.080**	-0.029*	-0.063**	-0.037**	1				
SexRatio	0.148**	0.112**	0.113**	0.029*	-0.029*	1			
ChildRatio	0.026*	0.016	0.111**	0.026	-0.050**	0.115**	1		
OldRatio	-0.017	0.044**	-0.187**	0.006	0.072**	0.023	0.154**	1	
Members	0.371**	0.303**	0.060**	0.080**	-0.091**	0.281**	0.384**	0.092**	1

2) คำสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงปัจจัยต่าง ๆ กับการเปลี่ยนแปลง
การใช้จ่ายของครัวเรือนในแต่ละช่วงเวลาที่ศึกษา

ช่วงปี 2548-2550

Variables	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Δ Expenditure	1								
Δ Income	0.334 **	1							
Δ Employ	0.101 **	0.066 **	1						
Δ Health1	-0.043 **	-0.042 **	-0.033 *	1					
Δ Health2	-0.011	-0.008	0.002	0.137 **	1				
Δ SexRatio	0.071 **	0.045 **	0.036 **	0.001	-0.022	1			
Δ ChildRatio	-0.041 **	-0.044 **	0.086 **	0.011	0.065 **	0.024	1		
Δ OldRatio	-0.036 **	-0.031 *	-0.089 **	0.044 **	0.040 **	0.008	0.263 **	1	
Δ Members	0.323 **	0.226 **	-0.036 **	-0.071 **	-0.050 **	0.152 **	0.113 **	0.009	1

ช่วงปี 2550-2553

Variables	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Δ Expenditure	1								
Δ Income	0.394 **	1							
Δ Employ	0.122 **	0.080 **	1						
Δ Health1	-0.025	-0.029 *	-0.018	1					
Δ Health2	-0.006	0.021	-0.009	0.120 **	1				
Δ SexRatio	0.054 **	0.022	0.049 **	0.017	0.001	1			
Δ ChildRatio	-0.061 **	-0.038 **	0.140 **	0.010	0.050 **	-0.004	1		
Δ OldRatio	-0.094 **	-0.055 **	-0.133 **	0.007	0.027	-0.010	0.241 **	1	
Δ Members	0.205 **	0.152 **	-0.030 *	-0.035 **	-0.015	0.086 **	0.080 **	-0.019	1

ช่วงปี 2553-2555

Variable	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Δ Expenditure	1								
Δ Income	0.394**	1							
Δ Employ	0.095**	0.090**	1						
Δ Health1	-0.031*	-0.025	-0.002	1					
Δ Health2	0.006	0.005	0.000	0.023	1				
Δ SexRatio	0.055**	0.049**	0.015	0.002	0.006	1			
Δ ChildRatio	-0.063**	-0.033*	0.149**	-0.005	0.028	-0.004	1		
Δ OldRatio	-0.079**	-0.052**	-0.078**	-0.009	0.024	0.020	0.248**	1	
Δ Members	0.111**	0.091**	-0.004	0.011	0.004	0.093**	0.112**	-0.039**	1

ช่วงปี 2548-2555

Variable	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Δ Expenditure	1								
Δ Income	0.585**	1							
Δ Employ	0.168**	0.122**	1						
Δ Health1	0.092**	0.075**	0.093**	1					
Δ Health2	-0.080**	-0.047**	0.043**	0.025	1				
Δ SexRatio	-0.091**	-0.006	-0.300**	-0.042**	0.115**	1			
Δ ChildRatio	0.372**	0.309**	0.058**	0.192**	0.330**	0.000	1		
Δ OldRatio	-0.039**	-0.028	-0.014	0.024	0.017	-0.010	0.081**	1	
Δ Members	-0.095**	-0.047**	-0.067**	-0.044**	-0.029	0.104**	-0.121**	-0.043**	1

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01

ภาคผนวก ข

ผลการทดสอบ Assumption ของการวิเคราะห์ Regression

1) วิเคราะห์ในลักษณะการอธิบายความแปรผันระหว่างครัวเรือน (Differences Between Households)

(1) ปัญหา **Multicollinearity** คือ ความสัมพันธ์กันเองของตัวแปรอิสระ พิจารณาจากค่า Variance Inflation Factor (VIF) = $1 / \text{Tolerance}$ และค่า $\text{Tolerance} = 1 - R_j^2$

ตัวแปรอธิบาย	ปี 2548		ปี 2550		ปี 2553		ปี 2555	
	Tolerance	VIF	Tolerance	VIF	Tolerance	VIF	Tolerance	VIF
Gender	0.563	1.775	0.604	1.656	0.615	1.626	0.627	1.594
Age	0.455	2.199	0.511	1.956	0.492	2.032	0.457	2.189
Education								
- EDU1	0.206	4.849	0.258	3.882	0.093	10.711	0.105	9.537
- EDU2	0.266	3.765	0.335	2.985	0.138	7.245	0.155	6.449
- EDU3	0.300	3.329	0.380	2.629	0.166	6.008	0.190	5.261
Marital								
- MAR1	0.692	1.445	0.714	1.401	0.722	1.384	0.652	1.534
- MAR2	0.447	2.239	0.473	2.113	0.478	2.093	0.478	2.093
Religion								
- REL1	0.780	1.282	0.797	1.255	0.835	1.197	0.846	1.181
- REL2	0.798	1.253	0.812	1.232	0.847	1.181	0.864	1.157
Economics								
Income	0.777	1.287	0.792	1.263	0.829	1.207	0.824	1.214
Employ	0.849	1.178	0.863	1.158	0.843	1.187	0.825	1.212
Characteristics of Household								
SexRatio	0.881	1.135	0.904	1.106	0.907	1.103	0.884	1.131
ChildRatio	0.725	1.380	0.762	1.313	0.767	1.304	0.789	1.267
OldRatio	0.580	1.724	0.618	1.619	0.616	1.624	0.605	1.653
Members	0.642	1.557	0.687	1.456	0.723	1.383	0.687	1.455
Healthy of Household								
Health1	0.920	1.087	0.919	1.088	0.987	1.013	0.984	1.016
Health2	0.933	1.072	0.917	1.090	0.981	1.019	0.957	1.044

หมายเหตุ: ค่า VIF มีค่าไม่เกิน 10

ค่า Tolerance มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.1

(2) Assumption ของ Residual

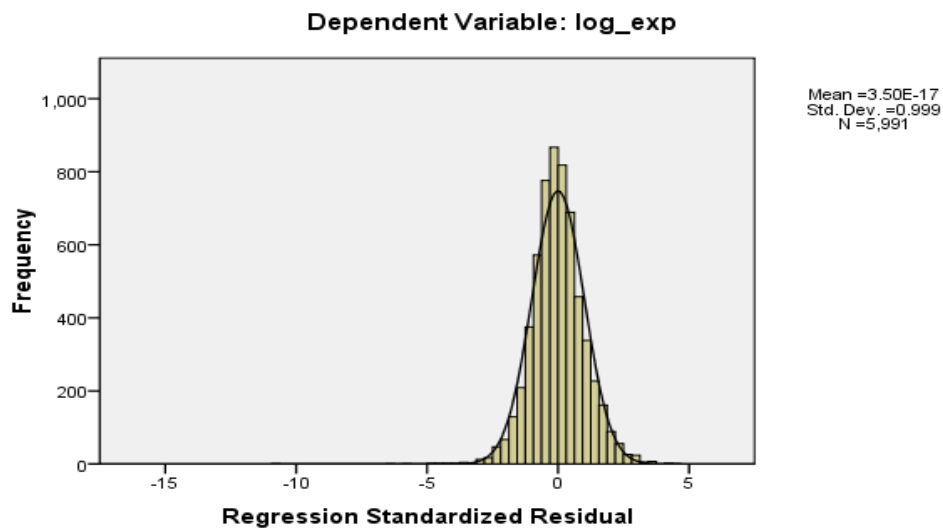
Residual แต่ละตัวต้องเป็นอิสระกัน (Autocorrelation) พิจารณาจากค่า Durbin Watson ถ้ามีค่าอยู่ระหว่าง 1.5–2.0 แสดงว่า Residual แต่ละตัวเป็นอิสระกัน $E(e_i, e_j) = 0$

	ปี 2548	ปี 2550	ปี 2553	ปี 2555
Durbin Watson	1.512	1.425	1.586	1.546

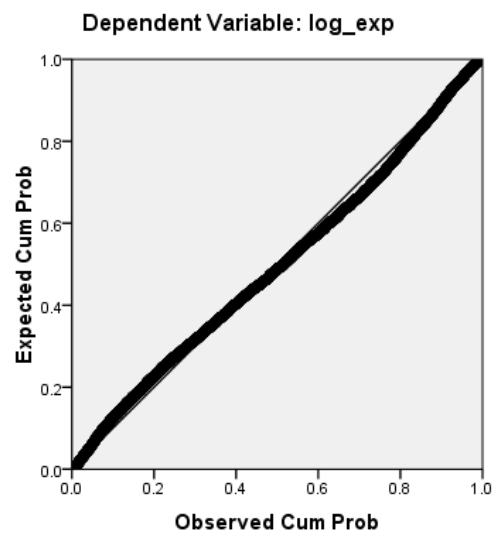
Residual มีการแจกแจงแบบปกติและความแปรปรวนมีค่าคงที่ $e_i \sim N(0, \sigma^2)$
พิจารณาจากการนำ residual มา plot ด้วย Normal QQ plot และ scatter plot ได้ผลดังนี้

ปี 2548

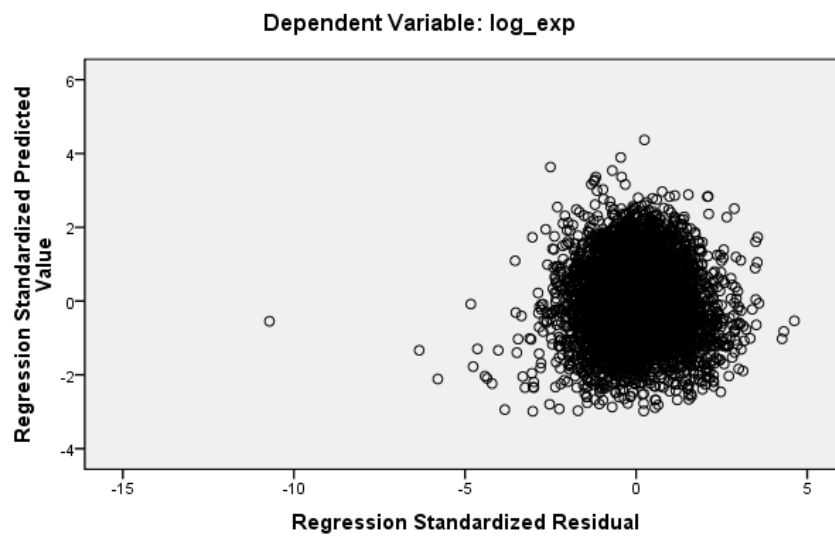
Histogram

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

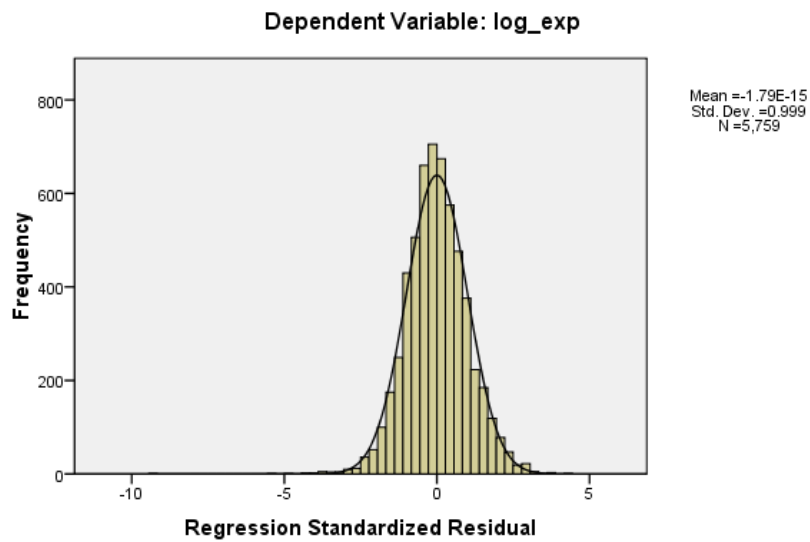

Scatterplot

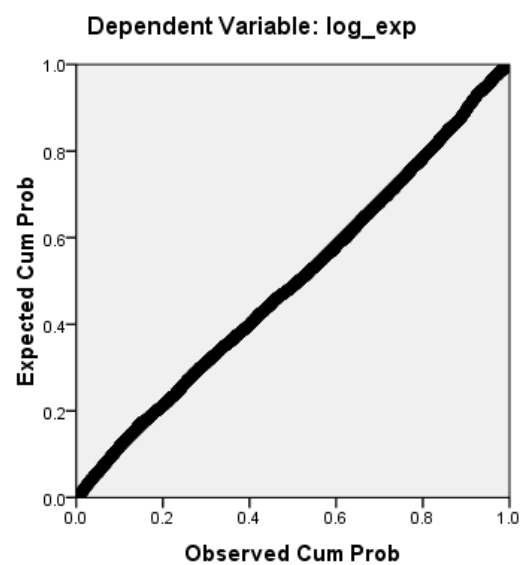

ปี 2550

Histogram

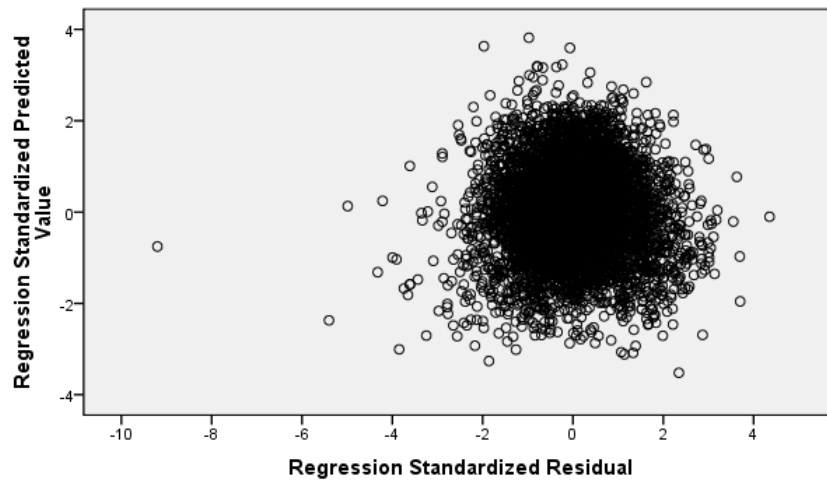

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Scatterplot

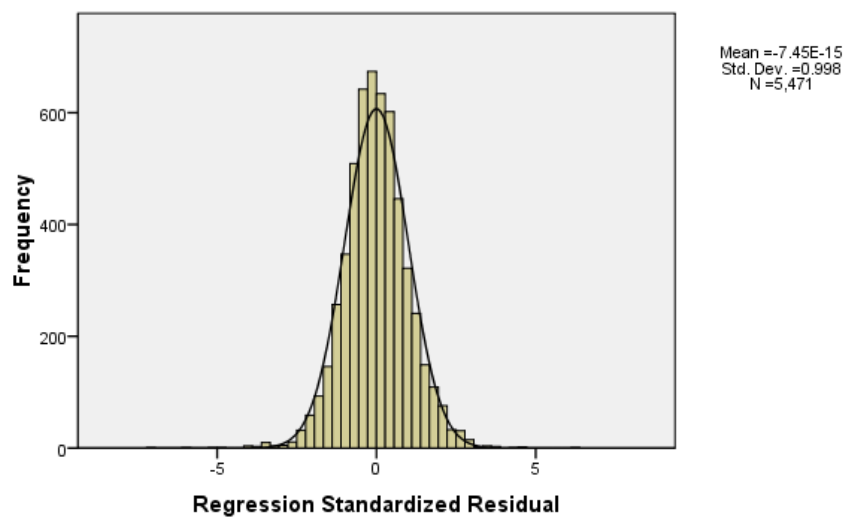
Dependent Variable: log_exp

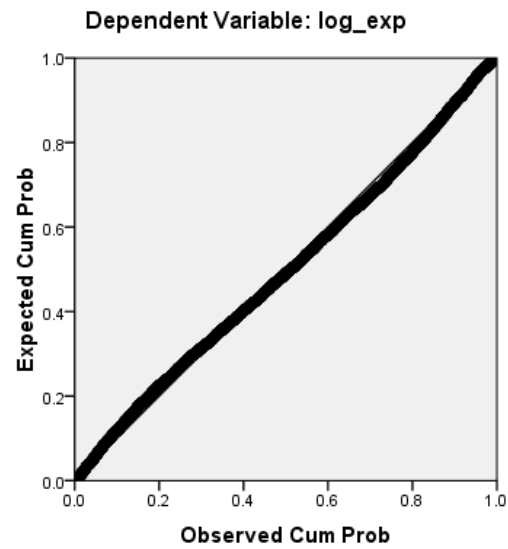
2553

Histogram

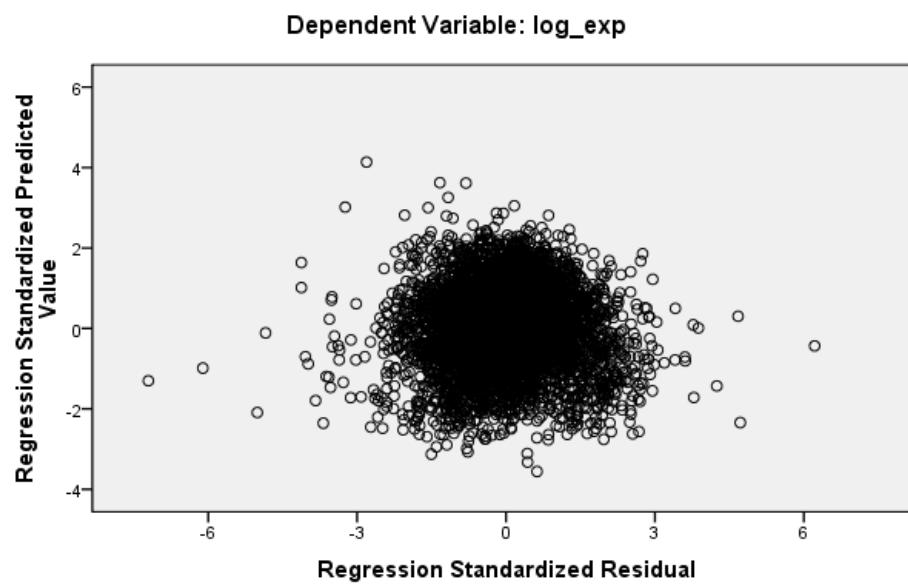
Dependent Variable: log_exp

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

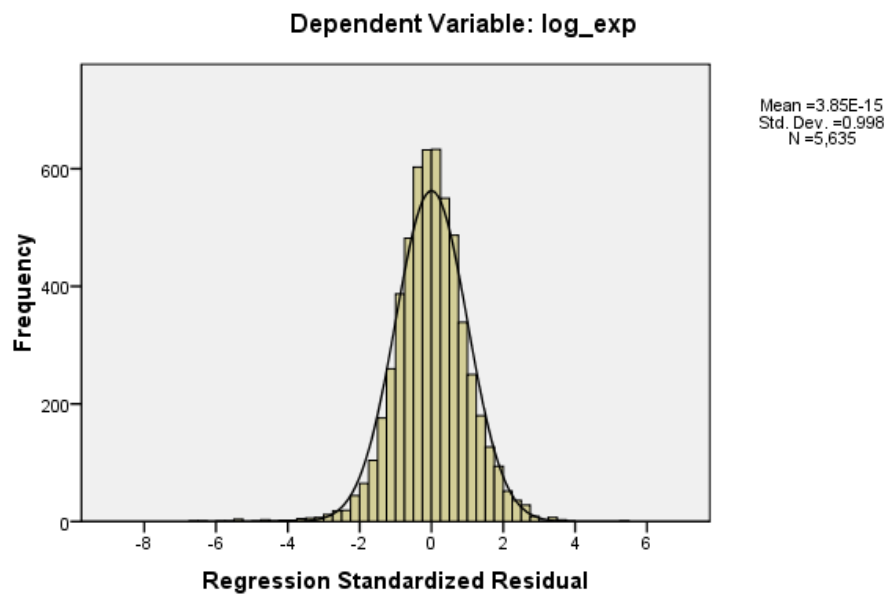

Scatterplot

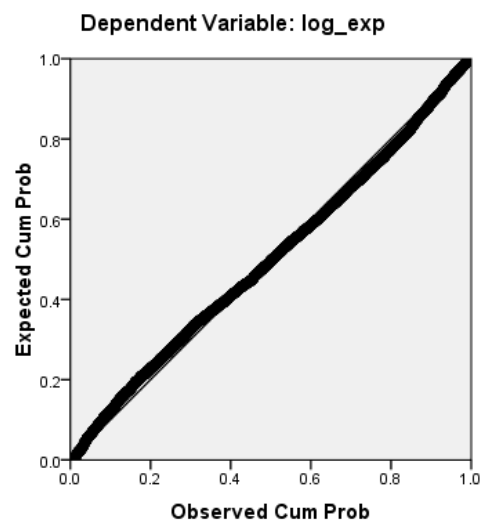

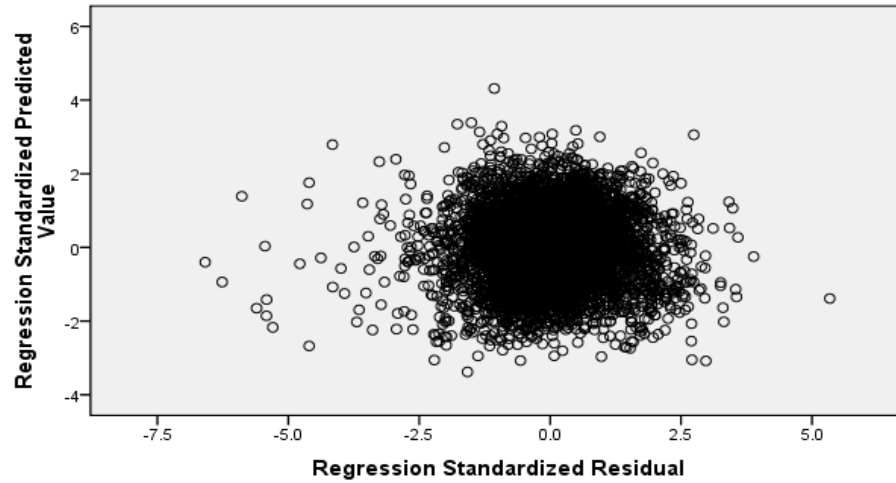
ปี 2555

Histogram

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Scatterplot**Dependent Variable: log_exp**

2) วิเคราะห์ในลักษณะการอธิบายความเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน (Chases Withih Households)

(1) ปัญหา **Multicollinearity** คือ ความสัมพันธ์กันเองของตัวแปรอิสระ พิจารณาจากค่า Variance Inflation Factor (VIF) = $1 / \text{Tolerance}$ และค่า $\text{Tolerance} = 1 - R_j^2$

ตัวแปรอธิบาย	ปี 2548-2550		ปี 2550-2553		ปี 2553-2555		ปี 2548-2555	
	Tolerance	VIF	Tolerance	VIF	Tolerance	VIF	Tolerance	VIF
Economics								
Δ Income	0.949	1.054	0.974	1.026	0.986	1.014	0.943	1.060
Δ Employ	0.964	1.038	0.938	1.066	0.955	1.047	0.919	1.088
Characteristics of Household								
Δ SexRatio	0.981	1.020	0.994	1.006	0.992	1.008	0.983	1.017
Δ ChildRatio	0.897	1.114	0.895	1.117	0.888	1.126	0.840	1.190
Δ OldRatio	0.914	1.094	0.907	1.102	0.915	1.093	0.904	1.106
Δ Members	0.920	1.087	0.966	1.035	0.966	1.035	0.885	1.129
Healthy of Household								
Δ Health1	0.977	1.024	0.984	1.016	0.998	1.002	0.992	1.008
Δ Health2	0.977	1.023	0.983	1.017	0.998	1.002	0.991	1.009

(2) Assumption ของ Residual

Residual แต่ละตัวต้องเป็นอิสระกัน (Autocorrelation) พิจารณาจากค่า Durbin Watson ถ้ามีค่าอยู่ระหว่าง 1.5–2.0 แสดงว่า residual แต่ละตัวเป็นอิสระกัน

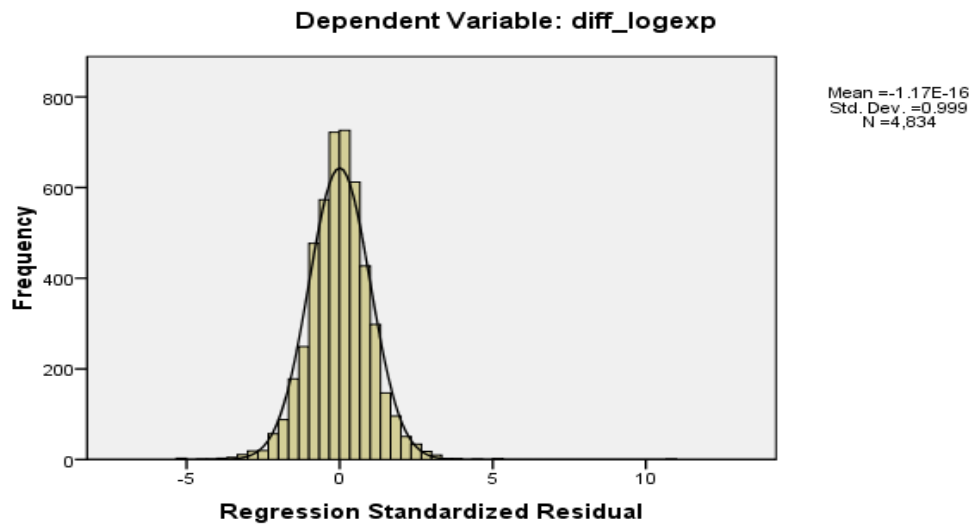
$$E(e_i, e_j) = 0$$

	ปี 2548-2550	ปี 2550-2553	ปี 2553-2555	ปี 2548-2555
Durbin Watson	1.778	1.798	1.698	1.711

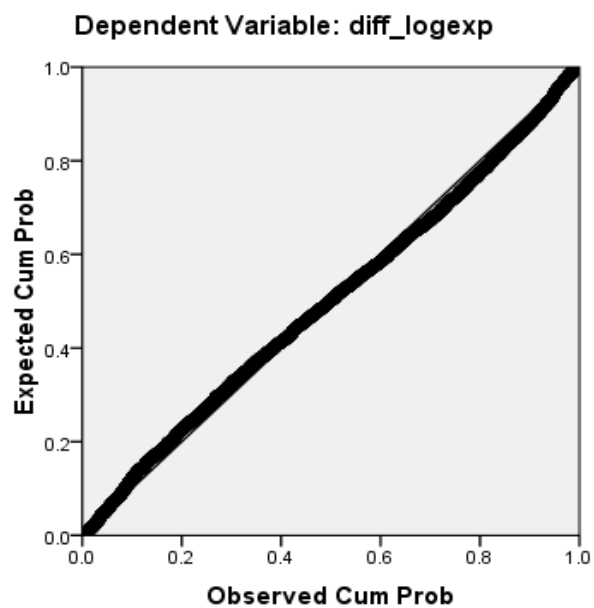
Residual มีการแจกแจงแบบปกติและค่าความแปรปรวนมีค่าคงที่ $e_i \sim N(0, \sigma^2)$
พิจารณาจากการนำ residual มา plot ด้วย Normal QQ plot และ scatter plot ได้ผลดังนี้

ช่วงปี 2548-2550

Histogram

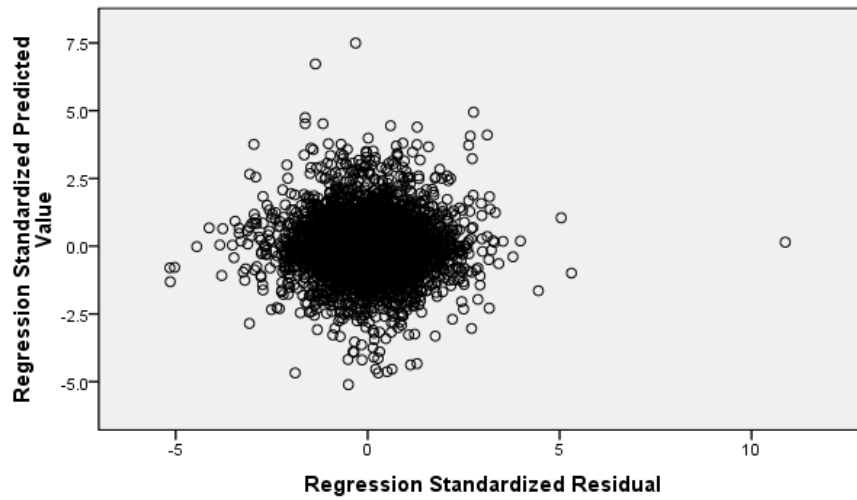

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Scatterplot

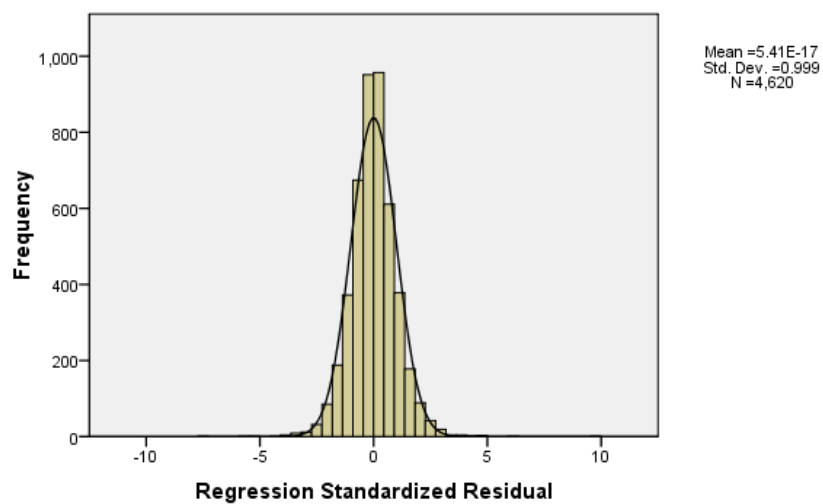
Dependent Variable: diff_logexp

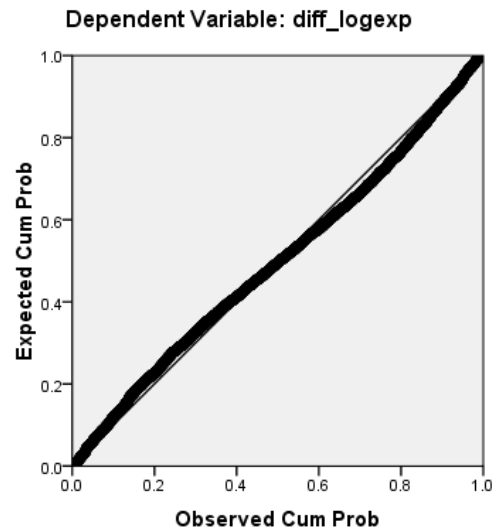
ช่วงปี 2550-2553

Histogram

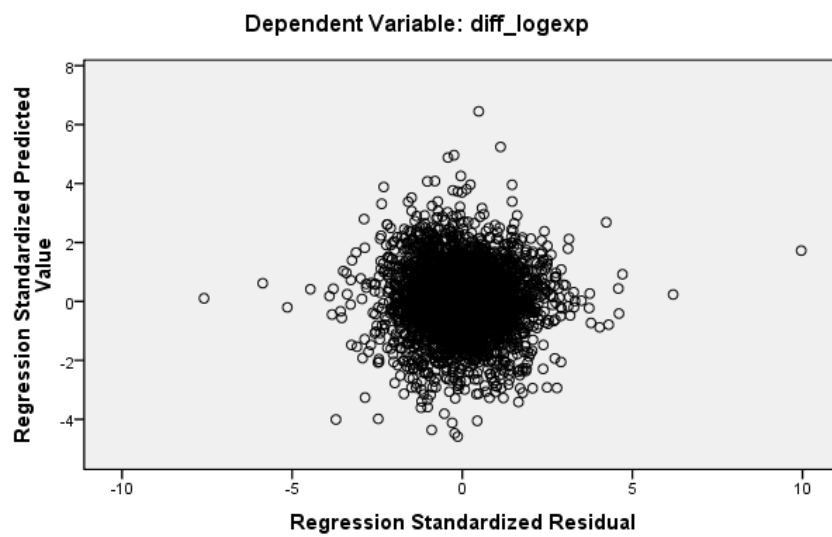
Dependent Variable: diff_logexp

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

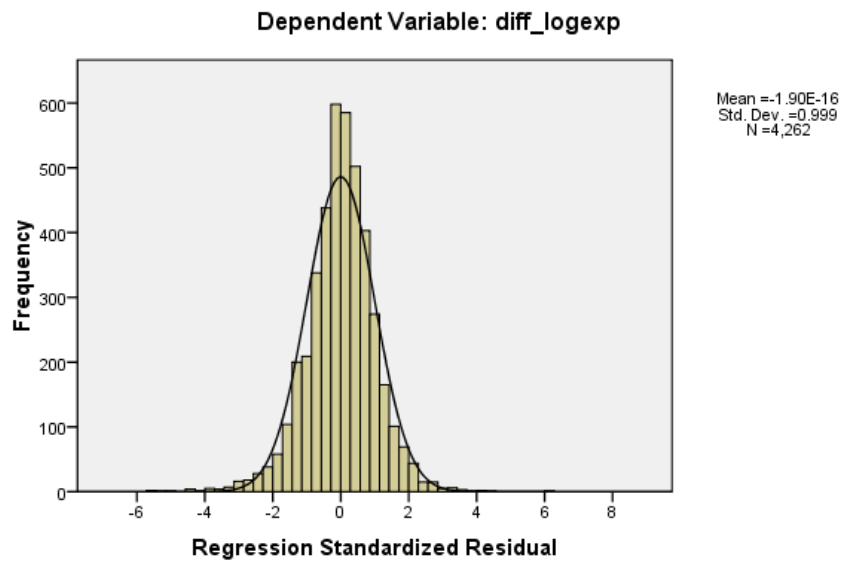

Scatterplot

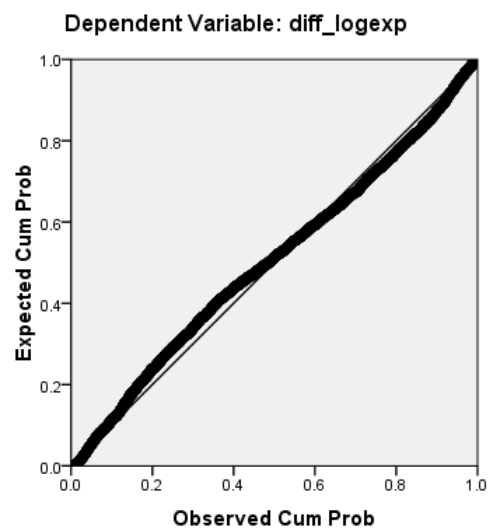

ช่วงปี 2553-2555

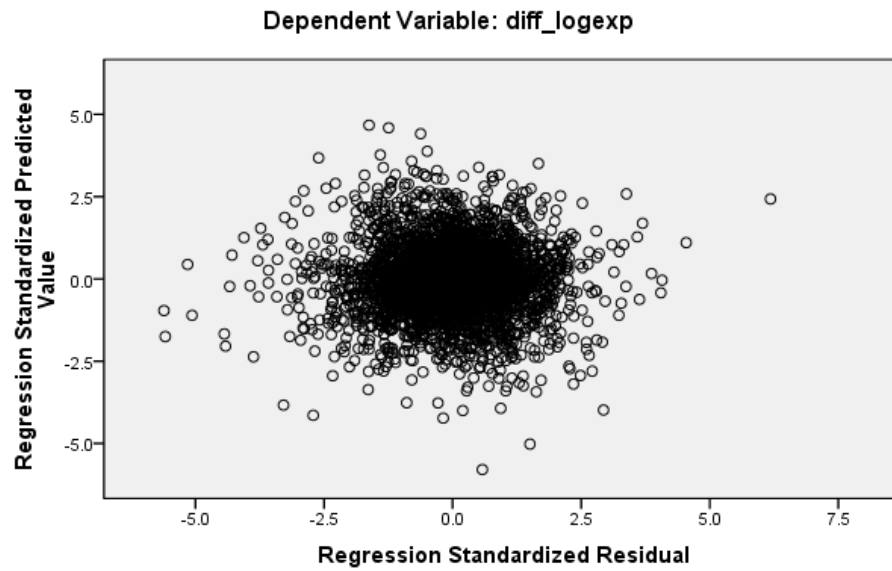
Histogram

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

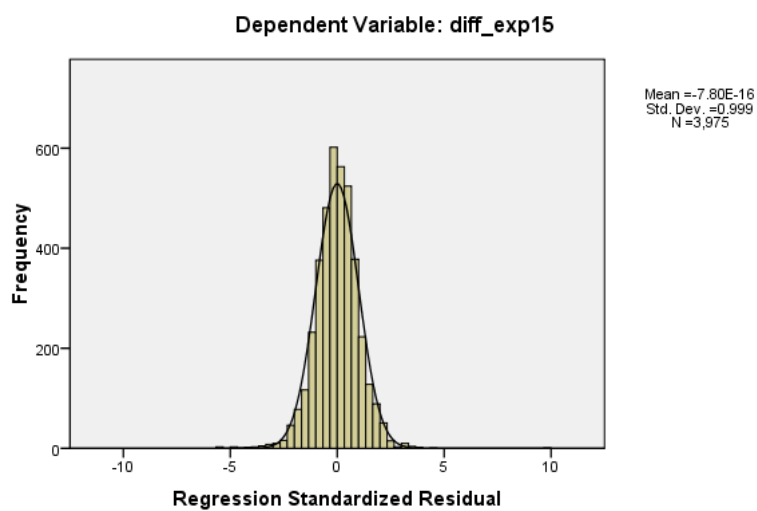

Scatterplot

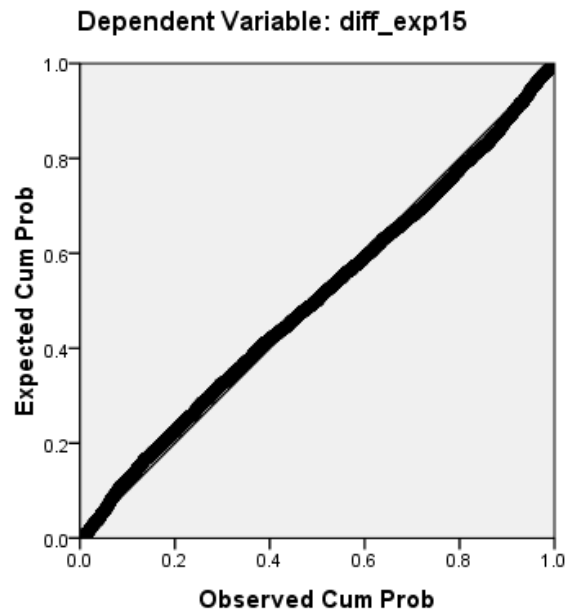

ช่วงปี 2548-2555

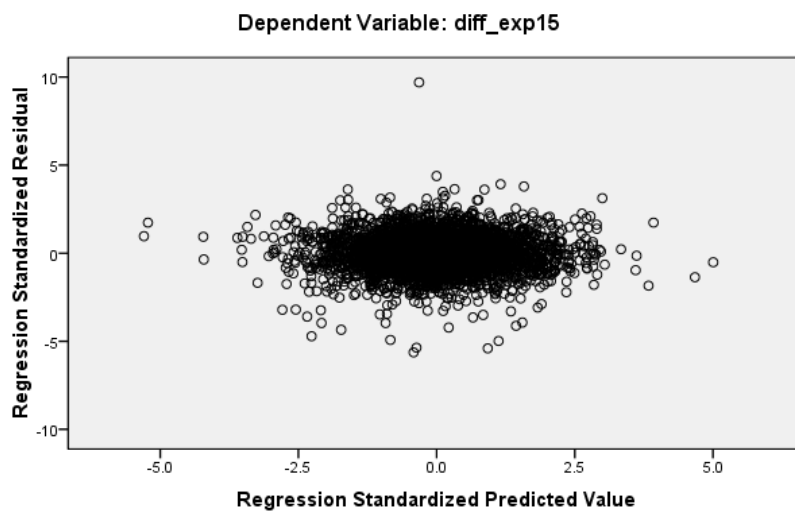
Histogram

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Scatterplot

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

นายสมยศ ประจันบาล

ประวัติการศึกษา

วิทยาศาสตรบัณฑิต (สถิติ)
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2551

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2551-2554
นักทรัพยากรบุคคล
โรงพยาบาลหนองสูงห้อง
จังหวัดขอนแก่น 40190

พ.ศ. 2554-ปัจจุบัน
นักวิชาการสถิติปฏิบัติการ
สำนักงานสถิติแห่งชาติ
กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
หลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210